

Aan: de leden van de commissie
Cultuur en Welzijn van
Provinciale Staten van Drenthe
Postbus 122
9400 AC ASSEN

Assen, 30 mei 2007
Ons kenmerk: 07.049/32000127.03/SW/JW/HL
Behandeld door: drs. J. de Witt (0592)365941
Onderwerp: aanbieding rapport '*Effecten van multifunctionele
dienstencentra*'

Geachte commissieleden,

Met genoegen bieden wij u het rapport '*Effecten van multifunctionele dienstencentra, deel 1 en deel 2*' aan. Dit rapport beschrijft de beoogde en verwachte effecten van multifunctionele dienstencentra. Op basis van deze uitkomsten heeft een voormeting plaatsgevonden in vier dorpen waar een multifunctioneel dienstencentrum komt. De resultaten van de voormeting zijn ook beschreven in dit rapport.

Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van het onderzoeksprogramma 2006 in opdracht van Provinciale Staten. Het rapport wordt **donderdag 21 juni** a.s. openbaar. Tot die tijd is het rapport **onder embargo**. Na de zomer geeft afhankelijk van uw agenda – de onderzoeker van het OCWZ een presentatie over het rapport.

Hoogachtend,

Bestuurscommissie Onderzoek Cultuur, Welzijn en Zorg

prof. dr. S. Waslander,
voorzitter

i.a.a. overige leden van PS en het College van GS

Begeleidingsbrief

Naam en titel onderzoek

Effecten van multifunctionele dienstencentra, deel 1: de beoogde en verwachte effecten en deel 2: de voormeting

Inhoudelijk opdrachtgever

Provinciale Staten van Drenthe

Aanleiding/onderzoeksvraag/relatie met beleid

De provincie Drenthe heeft in 2004 nieuw beleid rondom multifunctionele dienstencentra (mfd's) vastgesteld. Provinciale Staten hebben het Onderzoeksbureau CWZ in 2006 gevraagd de effecten van dit beleid te evalueren. Om te verduidelijken waar de evaluatie zich op moest richten, zijn eerst de beoogde en verwachte effecten van het mfd-beleid in kaart gebracht (deel 1 van het onderzoek). Op basis van deze uitkomsten is een voormeting verricht in vier geselecteerde dorpen waar een mfd komt (deel 2 van het onderzoek). In een vervolg van de huidige studie wordt - nadat de multifunctionele dienstencentra zijn gerealiseerd - een kortetermijnameting (verwacht in 2008) en zo mogelijk een langetermijnameting verricht in deze vier dorpen (deel 3 van het onderzoek).

Gegevensverzameling

De beoogde en verwachte effecten zijn in kaart gebracht aan de hand van beleidsanalyse, interview met de betrokken provinciaal ambtenaar en groepsinterviews met respectievelijk gemeentambtenaren, organisatie en bewoners. De voormeting heeft plaatsgevonden in vier geselecteerde dorpen. Voor de voormeting is gebruikgemaakt van bronnenonderzoek, aanvullende interviews en een schriftelijke enquête (in totaal een respons van 68%, N=1250) in de vier geselecteerde dorpen.

Conclusies

De beoogde en verwachte effecten van multifunctionele dienstencentra liggen op het gebied van het voorzieningenniveau (dienstenaanbod en activiteiten), sociale contacten en sociale cohesie. Het beleid is geslaagd als het dienstenaanbod behouden blijft, er een toename is van activiteiten in het dorp, meer contacten tussen dorpsbewoners en meer sociale cohesie na realisatie van een mfd. Deze thema's zijn onderzocht in vier dorpen in de voormeting. In de geplande nameting wordt de vraag beantwoord of de beoogde effecten zijn gerealiseerd.

Bijzonderheden

Deze studie wordt vervolgd met nametingen na realisatie van de mfd's in de vier dorpen.

Nadere informatie is in te winnen bij:

drs. J. de Witt

(07.043/32000127.03)

Effecten van multifunctionele dienstencentra

Deel 1: de beoogde en verwachte effecten

Deel 2: de voormeting

Colofon:

Onderzoek en rapportage: drs. J. de Witt
Met medewerking van: Rigter Research, drs. M.J.C. Rigter
Dr. J. Tuinstra
Uitgave: Provincie Drenthe
Bestuurscommissie OCWZ
Postbus 122
9400 AC Assen
Kenmerk: 07.005/32000127.03/JW/HL
Datum: mei 2007

Auteursrecht voorbehouden.

© Copyright 2007, Bestuurscommissie OCWZ

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij de Bestuurscommissie Onderzoek Cultuur, Welzijn en Zorg van de provincie Drenthe. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en/of publicatie in een andere vorm dan deze uitgave is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de Bestuurscommissie OCWZ.

Inhoud

	pagina
Samenvatting	5
<i>Deel 1 De beoogde en verwachte effecten van multifunctionele dienstencentra</i>	
1. Inleiding	9
1.1 Achtergrond en aanleiding	9
1.2 Doel- en vraagstellingen	9
1.3 Begrippen	10
1.4 Opbouw van het rapport	11
2. Methode deel 1: de beoogde en verwachte effecten	13
2.1 De beoogde effecten van multifunctionele dienstencentra	13
2.2 De verwachte effecten van multifunctionele dienstencentra	14
3. Beoogde en verwachte effecten van multifunctionele dienstencentra	15
3.1 Voorzieningenniveau	15
3.2 Sociale contacten	17
3.3 Woonomgeving	19
3.4 Werkgelegenheid	20
3.5 Invloed op/contacten met plaatselijk bestuur	20
3.6 Bevolkingssamenstelling	21
3.7 Samenvattende conclusie	22
<i>Deel 2 De voormeting</i>	
4. Methoden deel 2: de voormeting	27
4.1 Effectmeting, selectie dorpen en onderzoeksvragen	27
4.2 Het diensten- en activiteitenaanbod (onderzoeksvraag 3a en 3b)	29
4.3 Sociale contacten in het dorp (onderzoeksvraag 3c)	29
5. Dienstenaanbod, activiteiten en sociale contacten	31
5.1 Inleiding	31
5.2 Bovensmilde	31
5.3 Gieterveen	37
5.4 Koekange	43
5.5 Nieuw-Buinen	49
5.6 Aanvullende analyses	55
<i>Deel 3 Discussie</i>	
6. Conclusies en discussie	63
6.1 Conclusies en discussie beoogde en verwachte effecten (deel 1)	63
6.2 Discussie dienstenaanbod, activiteiten en sociale contacten (deel 2)	66
6.3 De nameting (deel 3)	68
Literatuur	69
Bijlagen	

Samenvatting

Aanleiding en opzet van het onderzoek

De provincie Drenthe heeft in 2004 nieuw beleid rondom multifunctionele dienstencentra (mfd's) vastgesteld. Dit beleid wordt in opdracht van provinciale staten van Drenthe geëvalueerd door het Onderzoeksbureau Cultuur, Welzijn en Zorg.

Voordat aan de evaluatie naar de effecten van het beleid is begonnen, zijn eerst de beoogde en verwachte effecten van het mfd-beleid in kaart gebracht (deel 1). Op basis van deze uitkomsten is een voormeting verricht in vier dorpen waar een mfd komt (deel 2). Na realisatie van het multifunctioneel dienstencentrum wordt een tweede (verwacht in 2008) en zo mogelijk een derde meting verricht in deze vier dorpen (deel 3 van het onderzoek).

Opzet deel 1: beoogde en verwachte effecten van mfd-beleid

Voor het in kaart brengen van de beoogde effecten van het mfd-beleid is dit beleid bestudeerd en de betrokken provinciaal ambtenaar geïnterviewd. De verwachte effecten zijn onderzocht met behulp van drie groepsinterviews met respectievelijk gemeenteambtenaren, organisaties en dorpsbewoners.

Conclusies beoogde en verwachte effecten van het mfd-beleid

De meeste effecten worden beoogd en verwacht op het voorzieningenniveau. Daarbij wordt verwacht dat het aantal voorzieningen behouden blijft en dat er een kwaliteitsverbetering gerealiseerd kan worden. De gemeenteambtenaren en provinciaal ambtenaar verwachten een toename van de diensten en activiteiten in het bijzonder. De organisaties en dorpsbewoners verwachten alleen een toename van activiteiten, niet van (commerciële) diensten. Ten tweede worden effecten verwacht op het gebied van sociale contacten. Alle geïnterviewde groepen verwachten een toename van het aantal contacten en een toename van de cohesie ofwel saamhorigheid in het dorp met de komst van een mfd.

Opzet deel 2: de voormeting

Aan de hand van de uitkomsten van het eerste deel van het onderzoek is in vier geselecteerde dorpen waar een mfd komt, een voormeting verricht naar de diensten, activiteiten en contacten in het dorp. De vier dorpen waar de voormeting heeft plaatsgevonden zijn: Bovensmilde, Gieterveen, Koekange en Nieuw-Buinen. De diensten en activiteiten zijn in kaart gebracht door middel van bronnenonderzoek en aanvullende interviews. De sociale contacten en sociale cohesie zijn onderzocht met behulp van een schriftelijke enquête (respons 68%, n=1250). Omdat bij meerdere mfd's kinderopvang een van de mogelijk diensten wordt, is in de enquête ook gevraagd naar het gebruik van kinderopvang.

Resultaten voormeting

De “stand van zaken” met betrekking tot het aanbod van diensten en activiteiten in de vier dorpen is weergegeven in hoofdstuk vijf. Ook is de aard en omvang van de sociale contacten en sociale cohesie weergegeven in dat hoofdstuk. Een conclusie over de stand van zaken in de vier geselecteerde dorpen is niet relevant in deze fase van het onderzoek. De uitkomsten zijn vooral van belang in vergelijking met de geplande nameting. Daarmee worden de mogelijke effecten van mfd’s onderzocht.

Wel zijn er enkele nadere analyses uitgevoerd voor de vier dorpen gezamenlijk. Daaruit komt een aantal opmerkelijke resultaten naar voren.

Om te beginnen zijn er vier vormen van sociale contacten gemeten: praatje maken, op bezoek gaan, praktische hulp bieden en persoonlijke dingen vertellen. Van deze vier gemeten sociale contacten wordt een praatje maken het vaakst gedaan. Op bezoek gaan of praktische hulp bieden gebeurt minder vaak. Elkaar persoonlijke dingen vertellen doen dorpsbewoners het minst vaak van deze vier gemeten sociale contacten.

Verder blijken veel dorpsbewoners (80-90%) erg tevreden te zijn met de omvang van de sociale contacten. Als de bewoners niet tevreden zijn, vindt men dat de contacten vooral te weinig plaatsvinden. Een kleine groep bewoners vindt dat contacten te vaak plaatsvinden. Daarnaast is onderzocht of er verschillen zijn tussen bevolkingsgroepen over de omvang van de contacten en de waardering. De verschillen tussen groepen bewoners zijn erg klein. Zo blijkt dat ouderen - en in mindere mate jongeren - meer contacten hebben dan de bewoners tussen 35 en 65 jaar. Ouderen ervaren zowel te vaak als te weinig sociale contacten. Tevens blijkt dat bewoners die alleen wonen en bewoners die lang in het dorp wonen meer sociale contacten hebben dan bewoners die respectievelijk samenwonen en/of kinderen hebben en een korte woonduur hebben. Een ander resultaat is dat alleenstaanden minder tevreden zijn met de omvang van bij elkaar op bezoek gaan. Dit gebeurt zowel te weinig als te vaak.

Tenslotte is ouders met kinderen jonger dan 12 jaar nog gevraagd van welke soort kinderopvang ze gebruikmaken. In alle vier de dorpen is ‘thuis blijven door een van de ouders’ de meest voorkomende vorm van opvang. Ook wordt er nog veel gebruikgemaakt van opvang door familie, vrienden of kennissen. Van reguliere kinderopvang of bemiddelde opvang wordt beduidend minder vaak gebruikgemaakt.

Nameting

Een jaar na realisatie van het multifunctioneel dienstencentrum en zo mogelijk drie jaar na realisatie wordt de voormeting herhaald. Aanvullend worden er bij de nametingen extra vragen gesteld over andere gebeurtenissen die mogelijk van invloed kunnen zijn op het diensten- en activiteitsaanbod, de aard en omvang van de sociale contacten en sociale cohesie.

DEEL 1:
DE BEOOGDE EN VERWACHTE EFFECTEN VAN
MULTIFUNCTIONELE DIENSTENCENTRA

1. Inleiding

1.1 Achtergrond en aanleiding

Het voorzieningenniveau is al jaren aan verandering onderhevig door onder meer schaalvergroting. De lage bevolkingsdichtheid van het platteland zorgt ervoor dat er een beperkt financieel draagvlak is voor voorzieningen (Knol, 2006). Het voorzieningenniveau is één van de aspecten van leefbaarheid (De Witt & Tuinstra, 2006). Door het stimuleren van multifunctionele dienstencentra wil de Provincie Drenthe een bijdrage leveren aan het behoud van voorzieningen in kleine kernen en daarmee de leefbaarheid vergroten (Provincie Drenthe, 2004). De provincie heeft 1,8 miljoen euro beschikbaar gesteld voor multifunctionele dienstencentra (mfd's) in Drenthe. Uiteindelijk ontvangen tien gemeenten in Drenthe voor 27 mfd's subsidie van de provincie. Alle projecten worden of zijn afgestemd op de lokale behoefte naar voorzieningen. Hierdoor zijn de mfd's heel divers van aard (Provincie Drenthe, 2005). De provincie Drenthe geeft aan dat er verschillende redenen zijn om een multifunctioneel dienstencentrum te ontwikkelen:

- het behoud van lokale voorzieningen;
- efficiënt gebruikmaken van schaarse of kostbare ruimte;
- beter afstemmen van het aanbod van verschillende diensten;
- sociale integratie tussen groepen gebruikers stimuleren;
- inhoudelijke vernieuwing van het aanbod van diensten en activiteiten (Ball & Kooij, 2004; Provincie Drenthe, 2004b).

1.2 Doel- en vraagstellingen

Het huidige onderzoek is een beleidsevaluatie van (de subsidieregeling van) mfd's. Het richt zich op de *beoogde* effecten, de *verwachte* effecten en de *behaalde* effecten van multifunctionele dienstencentra op de leefbaarheid in Drentse dorpen. De volgende onderzoeksvragen staan centraal in dit onderzoek:

1. *Welke effecten beoogt het beleid betreffende multifunctionele dienstencentra in de Drentse dorpen?*
2. *Welke verwachtingen hebben betrokkenen over de effecten van multifunctionele dienstencentra?*

Om de behaalde effecten van mfd's te meten, zijn twee metingen noodzakelijk: (1) de stand van de leefbaarheid van vóór de invoering van een multifunctioneel dienstencentrum en (2) een meting van de leefbaarheid enige tijd na de realisatie van een multifunctioneel dienstencentrum in een dorp.

In het huidige onderzoek heeft de voormeting plaatsgevonden. Hierover gaat de derde onderzoeksvraag:

3. *Wat is de stand van de leefbaarheid in dorpen waar een multifunctioneel dienstencentrum komt?*

1.3 Begrippen

In deze paragraaf worden twee begrippen verhelderd: leefbaarheid en multifunctioneel dienstencentrum. Ook wordt een korte beschrijving van de subsidieregeling gegeven.

Leefbaarheid

Leefbaarheid is een complex begrip, omdat het zowel een situatie beschrijft als ook de waardering over die situatie. Leefbaarheid wordt in dit onderzoek als volgt gedefinieerd: “Leefbaarheid is de mate waarin sociale en fysieke leefomgeving aan de normen en waarden van de bewoners en/of gebruikers van het landelijk gebied voldoen” (Stegeman, 2000).

De volgende vijf aspecten van leefbaarheid kunnen worden onderscheiden (Leede & Ensink, 1993):

- bestaanszekerheid (het hebben van werk en inkomen),
- woonklimaat (waardering van woning en woonomgeving),
- verzorgingssituatie (aard en peil van de aanwezige voorzieningen),
- sociaal klimaat (waardering van de sociale contacten),
- bestuurlijk klimaat (de betrokkenheid van de bewoners bij de lokale besluitvorming).

Multifunctioneel dienstencentrum

Een multifunctioneel dienstencentrum is een gebouw of een gedeelte daarvan waar meerdere functies, diensten of voorzieningen onderdak krijgen. Deze kunnen onder meer liggen op het terrein van de (zakelijke) dienstverlening, welzijn, zorg, cultuur, onderwijs, recreatie en wonen (Provincie Drenthe, 2004b).

De mfd's zijn in te delen in drie typen: mfd's met dorpshuis als basis (breed publiek), mfd's met school als basis (kinderen en hun ouders als doelgroep) en mfd's gericht op wonen en zorg (ouderen en gehandicapten als doelgroep) (De Witt & Tuinstra, 2006). Multifunctionele dienstencentra staan vanwege beperkt draagvlak niet in de allerkleinste kernen.

In kleine kernen zijn niet altijd voldoende middelen beschikbaar om een nieuw gebouw neer te zetten. Als alternatief kan dan een dienstennetwerk gerealiseerd worden. Een dienstennetwerk is een samenwerkingsverband van organisaties en instellingen gericht op de inhoud en activiteiten. De organisaties zitten niet onder één dak (Commissie Dagarrangementen & Deloitte en Touche, 2002).

De Subsidieregeling multifunctionele dienstencentra

De subsidieregeling is vooral bedoeld voor de kleinere kernen (5000 inwoners). Dit omdat in de kleine kernen de voorzieningen onder druk staan door schaalvergroting. De subsidieaanvraag komt van één of meerdere Drentse gemeenten. De op te starten mfd-projecten dienen te passen binnen het voorzieningenbeleid van de gemeente. Uitgangspunten van het voorzieningenbeleid zijn de lokale behoeften en wensen van inwoners. De provinciale subsidie is bedoeld voor proces- en ontwikkelingskosten van projecten ter realisering van mfd's in het landelijke gebied. Bij de ontwikkeling van mfd's is een onderscheid gemaakt naar vijf fasen:

1. Haalbaarheids- en behoeftenonderzoek: in deze fase wordt onderzocht aan welke voorzieningen behoefte is in de kern waar het mfd gepland is en of deze voorzieningen in gezamenlijkheid exploiteerbaar zijn.
2. Zoeken van de samenwerkingspartners en uitwerken van de samenwerking en het inhoudelijk concept: in deze fase worden benodigde samenwerkingspartners gezocht en bijeengebracht. Er wordt gezocht naar een gezamenlijke visie en op basis hiervan wordt een inhoudelijk concept voor samenwerking gekozen.
3. Omzetten van de inhoudelijke ideeën naar een gebouw: in deze fase worden de inhoudelijk ideeën omgezet naar een programma van eisen voor het te realiseren gebouw en een ontwerp van het gebouw.
4. Realisatie van de bouw: in deze fase wordt de (ver)bouw daadwerkelijk gerealiseerd.
5. (Integraal) samenwerken in de nieuwe voorziening: nadat de partijen het gebouw betrokken hebben komt het in deze fase eropaan de samenwerking ook daadwerkelijk in praktijk te brengen (Provincie Drenthe, 2004).

1.4 Opbouw van het rapport

Dit rapport bevat drie delen. Het eerste deel beschrijft de beoogde en verwachte effecten van mfd's. Dit deel bevat een inleidend hoofdstuk, een methodehoofdstuk (hoofdstuk 2) en een resultatenhoofdstuk (hoofdstuk 3) van de beoogde en verwachte effecten van mfd's. Het tweede deel van dit rapport beschrijft de methode (hoofdstuk 4) en de resultaten (hoofdstuk 5) van de voormeting van de mogelijke effecten van mfd's. Het derde deel van dit rapport bevat het discussiehoofdstuk waarbij wordt ingegaan op enkele opvallende bevindingen. Ook zal er ingegaan worden op de nameting van de mogelijke effecten, die over enkele jaren gaat plaatsvinden.

2. Methode deel 1: de beoogde en verwachte effecten

In dit hoofdstuk wordt de methode van het eerste deel van het onderzoek beschreven voor de eerste onderzoeksvraag naar de beoogde effecten (2.1) en voor de tweede onderzoeksvraag naar de verwachte effecten van mfd's (2.2).

2.1 De beoogde effecten van multifunctionele dienstencentra

De eerste onderzoeksvraag gaat over de beoogde effecten van mfd's op de leefbaarheid in het dorp. Om boven tafel te krijgen welke effecten van mfd's beoogd worden, zijn twee methoden gebruikt.

Ten eerste is bronnenonderzoek ingezet. De volgende bronnen zijn gebruikt bij dit onderzoek:

- a. Multifunctionele dienstencentra, kansen voor voorzieningen in het Drentse landelijk gebied (Provincie Drenthe, 2004b).
- b. Verslag van de vergadering van de Statencommissie Cultuur en Welzijn, gehouden op 24 maart 2004, punt 10 statenstuk 2004-123 Multifunctionele dienstencentra (Statencommissie CW provincie Drenthe, 2004).
- c. Mensen in het middelpunt, Provinciale sociale agenda 2005–2008, deelprogramma 7.2 “Thuis in je buurt” en 7.3 “Thuis in Drenthe” (Provincie Drenthe, 2004a).

Er is onderzocht welke beoogde effecten in de documenten beschreven zijn en in welke mate. Aan de hand van de leefbaarheidsthema's (voorzieningen, sociale contacten, woonomgeving, werkgelegenheid, plaatselijk bestuur) en het thema bevolkingsopbouw zijn de beoogde effecten geïnventariseerd en gestructureerd.

Ten tweede is de heer Derks, programmaleider wonen en leefomgeving van de provincie Drenthe, geïnterviewd. Hij is uitvoerend ambtenaar van het provinciaal beleid rondom multifunctionele dienstencentra. Het interview naar de beoogde effecten van de mfd's is gestructureerd aan de hand van de vijf thema's van leefbaarheid en het thema bevolkingssamenstelling. Het interview is vastgelegd in een verslag dat ter controle is toegestuurd aan de heer Derks. Het verslag is te vinden in bijlage A.

2.2 De verwachte effecten van multifunctionele dienstencentra

De tweede onderzoeksvraag heeft betrekking op de verwachte effecten van multifunctionele dienstencentra van betrokkenen in “het veld”.

De belangrijkste betrokkenen zijn de organisaties (aanbieders), dorpsbewoners (de gebruikers) en de gemeente (subsidieverstrekker, beleidsmaker lokale voorzieningen).

Om de verwachte effecten te achterhalen is per groep betrokkenen een focusgroep gehouden. Focusgroepen zijn een vorm van groepsgesprekken, waarbij een begeleider een aantal personen (5 tot 12) in een bepaalde ruimte aanwezig, stimuleert om diepgaand met elkaar van gedachten te wisselen over een aantal specifieke onderwerpen. Bij focus-groepen wordt **niet naar consensus** of enigerlei vorm van beïnvloeding gestreefd. Met deze techniek staat de interactie tussen de geïnterviewden centraal (Swanborn, 1999).

Per groep zijn er tussen de tien en vijftien uitnodigingen verstuurd. De genodigden kregen drie mogelijke data voorgelegd. Op de dag, dat de meeste genodigden konden, heeft het groepsgesprek plaatsgevonden. De bijeenkomst duurde anderhalf tot twee uur met een lunch of hapje en drankje na. De groep “organisaties” bestond uit zeven deelnemers, daarvan waren vijf bestuurders van dorpshuizen en twee vertegenwoordigers van welzijnsinstellingen. De groep “gemeentelijke projectleiders” bestond uit negen deelnemers. In de groep “dorpsbewoners” waren zes dorpsbewoners aanwezig uit drie dorpen van drie verschillende gemeenten. Er is gekozen om geïnterviewden uit verschillende dorpen te benaderen, om te voorkomen dat de discussie over een specifiek multifunctioneel dienstencentrum zou gaan. De discussie kon daardoor op hoofdlijnen gevoerd worden, zodat de effecten die besproken zijn op meerdere dorpen van toepassing zouden kunnen zijn.

De groepsdiscussie is gestructureerd met behulp van de vijf thema’s van leefbaarheid (voorzieningen, woonomgeving, sociale contacten, werkgelegenheid en plaatselijk bestuur) en bevolkingssamenstelling. Per thema is ingegaan op welke effecten verwacht worden, in welke mate, op welke termijn en onder welke omstandigheden. De discussie is afgesloten met de vraag op welke van de besproken thema’s nu de meeste effecten worden verwacht.

3. Beoogde en verwachte effecten van multifunctionele dienstencentra

In dit hoofdstuk zijn de resultaten van de eerste twee onderzoeksvragen beschreven, deze luiden als volgt:

1. *Welke effecten beoogt het beleid betreffende multifunctionele dienstencentra in de Drentse dorpen?*
2. *Welke verwachtingen hebben betrokkenen over de effecten van multifunctionele dienstencentra?*

De beoogde en verwachte effecten zijn onderzocht op het brede terrein van leefbaarheid. Leefbaarheid kent de volgende vijf thema's: (1) voorzieningen, (2) woonomgeving, (3) sociale contacten, (4) werkgelegenheid en (5) invloed plaatselijk bestuur. Naast deze vijf thema's is een ander thema toegevoegd, namelijk bevolkingssamenstelling.

De resultaten van beide onderzoeksvragen worden samen beschreven per leefbaarheids-thema. Per thema wordt allereerst ingegaan op de beoogde effecten van het beleid. Daarna volgen de verwachte effecten zoals die naar voren zijn gekomen uit de interviews met de geraadpleegde groepen (betrokken provinciaal ambtenaar, de groep gemeenteambtenaren, de groep organisaties en de groep dorpsbelangen). Tenslotte komen de meest opvallende overeenkomsten en verschillen tussen de groepen aan de orde, zie bijlage A tot en met D voor de verslagen van de interviews. De thema's, waar de meeste beoogde en verwachte effecten genoemd zijn, worden hieronder als eerste beschreven.

3.1 Voorzieningenniveau

Beoogde effecten

In alle onderzochte documenten (zie hoofdstuk 2) komt het behoud van het voorzieningenniveau als meest genoemd beoogde effect van het beleid naar voren. Dit effect wordt op verschillende wijzen beschreven. Enkele voorbeelden daarvan zijn: *“Door middel van het stimuleringsbudget wil de provincie Drenthe de ontwikkeling van multifunctionele dienstencentra in het landelijk gebied van Drenthe stimuleren. Hiermee wordt dreigende verschraling van het voorzieningenniveau in het landelijk gebied tegengegaan (nota¹, p. 15)”*.

Gedeputeerde Haarsma heeft tijdens de bespreking van de nota in de statencommissie nog het volgende gezegd: *“De provincie wil de gemeenten in de gelegenheid stellen het voorzieningen-*

¹ Nota: Statenstuk 2004-123: Multifunctionele dienstencentra, kansen voor voorzieningen in het Drentse Landelijk gebied. (Provincie Drenthe, 2004).

niveau op peil te houden of bepaalde voorzieningen terug te halen” (Statencommissie CW, p. 13).

Hiermee heeft ze aangegeven dat het terughalen van oude voorzieningen een mogelijk doel is en dat de rol van de provincie daarbij faciliterend is.

Ook in Mensen in het middelpunt wordt gerefereerd aan het mfd-beleid: *“Wij streven naar een goede spreiding en bereikbaarheid van voorzieningen die de zelfredzaamheid van burgers vergroten. Hiermee willen wij de leefbaarheid in de buurt en dorp verbeteren en meerwaarde geven aan het wonen” (MIM², p. 64).* De heer Derks (Programmableider wonen en leefomgeving van de provincie Drenthe) verwoordt in het interview in het kader van dit onderzoek de beoogde effecten als volgt: *“De provincie creëert met het mfd-beleid een verbeterde kans voor maatschappelijke initiatieven om zich te ontwikkelen. De provincie (en de gemeenten) hebben een faciliterende rol, het dorp is zelf verantwoordelijk” (Derks, 2006: zie bijlage A).*

In de documenten wordt het behoud van voorzieningen gespecificeerd door termen als ‘kwalitatief goed’, ‘bereikbaar’ en ‘goede spreiding van het voorzieningenniveau’. Wat ‘kwalitatief goed’ is of ‘bereikbaar’, wordt verder niet benoemd.

Verwachte effecten

De meeste effecten worden verwacht op het voorzieningenniveau³. Alle geïnterviewden verwachten dat met de komst van een mfd het voorzieningenniveau behouden blijft en dat de kwaliteit van de voorzieningen verbeterd wordt.

De geïnterviewde organisaties geven aan dat de effecten van multifunctionele accommodaties liggen in de richting dat voorzieningen behouden blijven. Doordat samen wordt gebouwd, is er bovendien een kwaliteitsverbetering mogelijk. De meeste voorzieningen zijn niet meer van deze tijd en voldoen niet meer aan de eisen van de regelgeving. De organisaties verwachten meer samenhang in de diensten/activiteiten in een goed mfd, maar dat is niet vanzelfsprekend. De geïnterviewde organisaties vinden dat gemeenten samenwerking moeten eisen voordat ze subsidie geven. In het interview met dorpsbewoners kwam het versterken van positie van de organisaties en verenigingen in het dorp voor behoud van de voorzieningen aan bod. *“Nu is de bibliotheek twee keer per week een paar uurtjes open. De angst is dat de gemeente zegt dat er maar een bibliotheekbus moet komen. Als de krachten gebundeld worden, dan is de kans kleiner dat de bibliotheek weg moet uit haar mooie locatie. Je deelt dan de kosten van de centrale verwarming, huur enzovoort.”*

In de verschillende interviews kwam naar voren dat het niet om de voorzieningen zelf gaat, maar de diensten en activiteiten die er uit voortvloeien.

² Contourennota: Mensen in het Middelpunt: Provinciale sociale agenda 2005-2008 (Provincie Drenthe, 2004a).

³ In alle interviews kwam naar voren dat de verwachte effecten van mfd's op het voorzieningenniveau afhankelijk zijn van de grootte van het dorp. In kleine dorpen is kinderopvang heel moeilijk te realiseren. Maar er speelt meer dan het inwonersaantal, onder andere de specifieke ligging van het dorp.

Overeenkomsten en verschillen tussen groepen

De gemeenteambtenaren en de provinciaal ambtenaar verwachten een toename van diensten en van activiteiten in het bijzonder. De geraadpleegde gemeenteambtenaren verwachten een toename in gebruik, zowel meer gebruik door dezelfde mensen als gebruik door nieuwe gebruikers (een breder publiek).

De organisaties zetten een kanttekening bij het beeld van toename van diensten. De trend is namelijk de andere kant op. In de commerciële dienstverlening is er al jaren sprake van schaalvergroting. Ook de geïnterviewde dorpsbewoners verwachten zeker geen toename van diensten, misschien wel van activiteiten van bewoners zelf. Een geïnterviewde dorpsbewoner uit een klein dorp zegt hierover het volgende: *“Vroeger was er in ons dorp een gemeentehuis, waar iedereen naar binnenliep met zijn vragen. Nu moeten we 20 minuten met de bus (als die al rijdt) naar het centrumdorp. Ik zou graag een loketfunctie in mijn dorp terugzien.”*

Aanvullende opmerkingen

Bij de gemeenten is nog kort gesproken over de kansen van de WMO (Wet Maatschappelijke Ondersteuning). Ouderen blijven langer zelfstandig in dorpen wonen en zij hebben behoefte aan voorzieningen. Een centrale plek met voorzieningen wordt steeds wezenlijker voor die doelgroep. Dat vraagt weer een andere inrichting van de voorzieningen. Een mfd kan een oplossing bieden voor de toenemende vraag naar activiteiten. Door het proces en het gebouw - een centraal punt - creëer je meer besef bij mensen dat er voorzieningen zijn en dat ze zelf een rol hebben in het behoud van een voorziening, vooral in het behoud van functies. Ook de provinciaal ambtenaar geeft aan dat dorpen zelf verantwoordelijk zijn voor hun voorzieningenniveau. Provincie en gemeenten kunnen dat alleen maar ondersteunen. Een dorpsbewoner roept: *“Maar dat is niet vanzelfsprekend. Wij zullen er wel met zijn allen voor moeten zorgen. De mensen kopen steeds meer boodschappen in de naburige stad, om naar een discounter te gaan. Mensen denken dat hun dorpswinkel veel duurder is en dat hun auto gratis rijdt. Zo verdwijnen de winkeliers.”*

3.2 Sociale contacten

Beoogde effecten

De mfd-nota beoogt geen directe effecten op het gebied van het sociaal klimaat of sociale contacten (mfd-nota; Derks, 2006). Mensen in het middelpunt (MIM), hoofdstuk Thuis in je buurt, daarentegen, gaat wel expliciet in op beoogde effecten ten aanzien van dit gebied. Derks zegt daarover het volgende: *“Voorzieningen en sociale samenhang/dorpskracht is in één hoofdstuk geschreven. En dat is niet voor niks. Er is een sterke wisselwerking tussen beiden. Een mfd heeft ook een ontmoetingsfunctie. Daar waar ontmoet wordt, ontstaat vaak energie en daar ontstaan*

nieuwe initiatieven. Maar wat er gaat gebeuren, dat kan ik niet zeggen. Dat hangt van de lokale initiatieven af."

Verwachte effecten

Alle geïnterviewde groepen geven aan dat ze veel effecten verwachten op het gebied van een toename van sociale contacten. Een multifunctioneel centrum heeft een ontmoetingsfunctie. Er komen meer contacten en mensen ontmoeten elkaar vaker. In het groepsinterview bij de gemeenteambtenaren werd aangegeven dat ze ook nieuwe contacten tussen verschillende groepen verwachten. *"Door een mfd kijk je ook een beetje bij elkaar in de keuken. Hierdoor worden vooroordelen bijgesteld. De scheidslijnen kunnen vervagen, los van de synergie die ontstaat. Er worden samen activiteiten georganiseerd."*

Sociale contacten doe je echter niet alleen in een dorps huis of mfd op. Bij het interview met de organisaties werd aangegeven dat de belangrijkste ontmoetingsplek in een dorp het schoolplein van de basisschool is. *"Dorpsbewoners brengen en halen kinderen van school. Dit is een belangrijke ontmoetingsplek, daar leren ze elkaar kennen. Dit blijft de hele periode zolang de kinderen op school zitten. Daarna komen de verenigingen in beeld. Via de verenigingen kunnen ze elkaar ontmoeten. De mfd heeft daar een belangrijke rol in"*. De dorpsbewoners geven aan dat in een mfd nieuwe ideeën worden opgedaan doordat je elkaar ontmoet. Dat levert meer activiteiten op in het dorp. In één van de dorpen van een geïnterviewde organisatie is nu een klein café waar activiteiten worden gehouden. Door ruimtegebrek en strengere regelgeving gebeurt het nu dat activiteiten niet doorgaan. Als het mfd er staat dan verwacht de geïnterviewde direct een toename van activiteiten.

Naast de toename van sociale contacten, al dan niet met verschillende groepen is er gesproken over sociale cohesie en saamhorigheid. Een geïnterviewde zegt daarover: *"Ik hoop dat met een mfd er weer een centrumfunctie komt in het dorp, een kloppend hart. Dat er daarmee weer meer saamhorigheid komt. Dat de badmintonners in de pauze eens praten met leden van het mannenkoor."*

Overeenkomsten en verschillen tussen groepen

In alle drie de groepsinterviews kwam naar voren dat als het beleid succesvol is gebleken er meer sociale contacten zullen zijn tussen dorpsbewoners. Dit zal vooral meetbaar worden door een toename in activiteiten die door de bewoners worden georganiseerd. Zowel bij de gemeenten als bij de organisaties wordt er wisselend gedacht over of er nieuwe contacten tussen verschillende (bevolkings)groepen te verwachten zijn. Het is in ieder geval geen vanzelfsprekendheid, is hun mening.

Aanvullende opmerkingen

Bij de discussie tussen gemeenteambtenaren werd aangegeven dat je met een mfd diversiteit kunt stimuleren, zelfs móet stimuleren. Een afbreukrisico van een mfd is het gevaar dat er

maar één groep komt en dat anderen niet komen, omdat ze zich er niet in kunnen herkennen (*“daar gaan zij heen, daar hoor ik niet bij”*). Dat mensen de ruimte zich niet gaan toe-eigenen. Dit afbreukrisico is te voorkomen door meerdere verenigingen bij de start te betrekken in de aankleding van het gebouw en het beheer. Welzijn heeft een belangrijke rol om te zorgen dat er contacten komen/blijven tussen ouderen en jongeren en andere groepen.

3.3 Woonomgeving

Beoogde effecten

Er zijn geen beoogde effecten van het mfd-beleid specifiek gericht op de woonomgeving.

Verwachte effecten

De verwachtingen over de effecten die een mfd heeft op de woonomgeving zijn divers. Enerzijds wordt aangegeven dat voor gebruikers van een mfd (met name jongeren en ouderen) de woonomgeving beter wordt. Anderzijds wordt aangegeven dat voor niet-gebruikers en bewoners die er wonen voor de rust, een multifunctioneel centrum tot vermindering van de woonbeleving kan leiden. In de groep gemeenteambtenaren is dit als volgt verwoord: *“Als je een rustige woonomgeving wenst dan ligt dat op gespannen voet met een mfd. Een mfd kan een aanzuigende werking hebben vanuit de omgeving, wat tot meer verkeer kan leiden. Als je functies gaat bundelen, bundel je ook overlast.”* Het effect van een mfd op de woonomgeving zal er wel zijn, maar het zal geen sterk effect zijn. Eén van de geïnterviewde organisatieleden geeft aan dat je met een mfd wel de woonomgeving kunt beïnvloeden, en wel als volgt: *“Als een architect zijn best doet en een verbinding legt met de omgeving dan wordt de woonomgeving wel mooier. Zeker als er verbinding wordt gelegd met buitenactiviteiten. Het mooi bouwen kost wel geld.....”*

Overeenkomsten en verschillen tussen groepen

In alle interviews is het beeld naar voren gekomen dat voor niet-gebruikers de woonbeleving achteruit kan gaan en voor gebruikers de woonomgeving zal verbeteren. In het algemeen verwacht men dat de aantrekkingskracht van het dorp zal toenemen (dat ziet men nu al).

Aanvullende opmerkingen

In het interview met de heer Derks kwamen het wonen en de woonbeleving aan bod in combinatie met de bevolkingssamenstelling. Hij geeft die wisselwerking als volgt aan: *“Als je een multifunctioneel dienstencentrum hebt gericht op zorg, past de woonomgeving zich aan, maar ook door veel ouderenzonwoningen ontstaat een multifunctioneel zorgcentrum. Dat is twee kanten op. De huizenvoorraad bepaalt wat voor soort mensen er komen wonen en dat zorgt ervoor wat voor*

soort multifunctioneel dienstencentrum er komt. Door het centrum worden er weer meer mensen van dezelfde doelgroep aangetrokken en daar wordt de woningbouw weer op aangepast."

Bij de gemeenteambtenaren is de wisselwerking van de woonbeleving met sociale contacten nog besproken: *"Door de sociale contacten die in de mfd plaatsvinden, stijgt de beleving van de woonomgeving. In een klein dorp is meer sociale samenhang duidelijker en is de zichtbaarheid van de voorzieningen groter."*

3.4 Werkgelegenheid

Beoogde effecten

Er worden geen veranderingen beoogd op de werkgelegenheid met het algemene mfd-beleid. Wel hebben specifieke mfd's, namelijk de brede scholen, hun doelen gericht op werk en inkomen. Door de verbeterde kinderopvang komt er meer arbeidspotentieel vrij (interview H. Derks).

Verwachte effecten

In alle interviews is naar voren gekomen dat er geen effecten worden verwacht op de werkgelegenheid, al zou het wel mooi zijn. Er ontstaan met een mfd geen nieuwe organisaties, enkel verhuizingen. Heel kleinschalig komen er misschien wat baantjes bij. In het geval dat er nog geen beheerder is, komt er misschien een beheerder en door de professionalisering van peuterspeelzaal en kinderopvang worden nu leid(st)ers betaald. De dorpsbewoners verwachten echter alleen meer vrijwilligersbanen. De gemeenteambtenaren verwachten misschien nog wat werkgelegenheid voor de sociale werkvoorziening. *"Als Alescon klussen doet in en rondom het mfd, dan krijgen ze misschien ook klussen in het dorp bij mensen thuis. Mogelijk (het is een kleine kans) dat de middenstand versterkt wordt door de komst van een mfd."*

Aanvullende opmerkingen

De gemeenteambtenaren hebben aangegeven dat er een tendens zichtbaar is dat men weer wat middenstanders terug wil in dorpen. *"Als gemeente kun je dit wel faciliteren, maar er is wel enige terughoudendheid. Wel de gelegenheid bieden, maar je er niet voor verantwoordelijk stellen".*

3.5 Invloed op/contacten met plaatselijk bestuur

Beoogde effecten

Derks geeft aan dat een doel van het beleid, beschreven in Mensen in het middelpunt, is dat mensen meer invloed hebben op de besluitvorming in hun leefomgeving. Dit is niet een

direct doel van het mfd-beleid, maar van aanverwant beleid (dorpskracht). *“En het doel is ook dat mensen dat zo beleven, alleen dat gebeurt niet. Als bewoners meer weten over besluitvorming, dan komen ze er ook achter dat ze op heel veel dingen geen invloed hebben. Maar als mensen geen invloed zouden hebben op hun woonomgeving, dan zou er in elk dorp hetzelfde multifunctioneel dienstencentrum ontstaan en dat gebeurt niet. Met een mfd creëer/faciliteer je ontmoetingen en waar ontmoet wordt, ontstaan ideeën. En als het hele dorp erachter staat, komen dorpsbewoners tot de ontdekking dat de politiek er nog een jaar over na moet denken. Maar als bewoners geen ideeën hadden, dan waren ze er ook niet achter gekomen dat de politiek er een jaar over moet nadenken. Dus beleven bewoners niet dat ze invloed hebben op hun woonomgeving.”*

Verwachte effecten

In de aanloopfase van een mfd worden enkele effecten verwacht met betrekking tot invloed op het plaatselijk bestuur. En dit komt meer door het proces dan het gebouw op zich. In de aanloopfase zijn er informatieavonden waar bewoners contact hebben met het plaatselijk bestuur. Bij zowel de gemeenten als dorpen wordt aangegeven dat de mate van invloed op de woonomgeving afhangt van de houding van het gemeentebestuur en van de wethouder in het bijzonder. Er worden geen effecten verwacht op invloed op plaatselijk bestuur na de realisatie van een mfd.

Overeenkomsten en verschillen tussen groepen

In het groepsinterview bij de organisaties zijn ook de teleurstellingen ten aanzien van het contact met het plaatselijk bestuur aan bod gekomen. *“Wij krijgen de indruk dat we steeds minder invloed hebben op het plaatselijk bestuur. Wij moeten wel snel ons plan van eisen inleveren bij de gemeente en vervolgens gebeurt er niets. Er is een agenda die de politiek heeft en ze zijn daar niet eerlijk over.”* De organisaties verwachten, gezien hun huidige teleurstellingen daarom eerder een negatief effect van een mfd op de contacten met het plaatselijk bestuur. Op de lange termijn verwachten ze dat dit negatieve effect wegebt en dat er geen effect meer waarneembaar is. Bij de dorpen verwachten ze dat organisaties en dorpsbewoners sterker staan tegenover het gemeentebestuur. Als er tien verenigingen zijn, en die zijn apart gehuisvest, dan ben je kwetsbaar. Indien je samen bent, praat je meer met elkaar en word je hechter. Je wordt dan een sterkere partij tegenover de gemeente. Dit houdt niet in dat er meer betrokkenheid is, maar de verhouding wordt anders.

3.6 Bevolkingssamenstelling

Beoogde effecten

Er zijn geen beoogde effecten van het mfd-beleid op de bevolkingssamenstelling.

Verwachte effecten

Als er al veranderingen in de bevolkingssamenstelling verwacht worden, is dit alleen bij een mfd gericht op kinderen of ouderen en alleen op de langere termijn. De voorzieningen in een dorp bepalen onder andere welke doelgroep er komt wonen. Een school, een dorpshuis maar ook een huisarts in een dorp kan de doorslag geven om wel of niet in een dorp te gaan wonen. Maar eigenlijk is hier niets nieuws onder de zon. Er zijn ook nu al voorzieningen in een dorp aanwezig. In de meeste dorpen is nog een school, dus daar verandert de bevolking niet als er een brede school komt. *“De school moet behouden blijven, anders komen er geen nieuwe jonge gezinnen. Die houden het dorp levend. Om de school te behouden is woningbouw ook heel belangrijk, met name betaalbare woningen.”*

Ook is in twee groepsinterviews de relatie import-Drent besproken. *“In veel kleine dorpen zijn de woningen/boerderijtjes zo duur, dat de bewoners van buiten komen. Import reageert verschillend. De één wordt actief in het verenigingsleven en de andere wordt alleen donateur. Maar dit geldt ook voor de autochtonen.”*

Aanvullende opmerkingen

Er is in de interviews aangegeven dat de bevolkingssamenstelling ook een autonoom proces is. Niet alleen de invloed van voorzieningen en woningen spelen een rol in de bevolkingssamenstelling. Effecten van mfd's op de bevolkingssamenstelling, worden daarom niet verwacht.

3.7 Samenvattende conclusie

Beoogde effecten

De belangrijkste beoogde effecten van multifunctionele dienstencentra zijn behoud van voorzieningen en verbeterde kwaliteit van de voorzieningen (Provincie Drenthe, 2004b). De kwaliteit van de voorzieningen wordt nagestreefd door onder meer samenhang tussen verschillende diensten te stimuleren. De provincie Drenthe streeft tevens goede spreiding en bereikbaarheid van voorzieningen na, waardoor de zelfredzaamheid vergroot wordt van mensen en er een meerwaarde is om in het dorp te wonen (Provincie Drenthe, 2004a). De provincie beoogt met het mfd-beleid dat, door de realisatie van een multifunctionele accommodatie, initiatieven van bewoners gestimuleerd worden. Daarbij is het belangrijk te realiseren dat de provincie (en de gemeenten) een faciliterende rol hebben, het dorp is zelf verantwoordelijk (uit interview met H. Derks, 2006).

Verwachte effecten

In deel 1 van het onderzoek zijn drie groepen geïnterviewd over de verwachte effecten van mfd's: organisaties, gemeenteambtenaren en dorpsbelangen, allen betrokken bij mfd's.

Daarnaast is de relevante provinciaal ambtenaar geïnterviewd (H. Derks) over dit thema. Een opvallende conclusie uit alle interviews is dat de verwachte effecten van mfd's sterk overeenkomen.

De meeste effecten worden verwacht op het voorzieningenniveau (aantal en aard van de voorzieningen in het dorp). In alle interviews is naar voren gekomen dat men verwacht dat met de komst van een mfd het voorzieningenniveau behouden blijft en dat de kwaliteit van de voorzieningen verbeterd wordt. De gemeenteambtenaren en de provinciaal ambtenaar verwachten een toename van diensten en activiteiten in het bijzonder. De geïnterviewde organisaties en dorpsbewoners verwachten zeker geen toename van diensten, misschien wel van activiteiten van bewoners zelf. Door de verwachte toename van contacten tussen dorpsbewoners zullen er meer activiteiten georganiseerd worden. Dat zal dan weer tot meer contacten leiden. In het algemeen wordt er meer saamhorigheid in het dorp verwacht met een mfd.

Er wordt wisselend gedacht over of er nieuwe contacten tussen verschillende bevolkingsgroepen komen door een multifunctioneel dienstencentrum. Dit zal vooral afhangen van de mate van de samenwerking tussen de organisaties in het multifunctioneel centrum.

Op de terreinen woonomgeving, contact met het plaatselijk bestuur, werkgelegenheid en bevolkingssamenstelling worden in het algemeen geen effecten verwacht door de geïnterviewden. Bij mfd-projecten gericht op dagindeling (o.a. brede scholen) wordt beoogd en verwacht dat er meer inwoners in staat zullen zijn om te gaan werken.

Concluderend kan gesteld worden dat de belangrijkste effecten van multifunctionele dienstencentra verwacht worden op het gebied van voorzieningenniveau, activiteiten en de sociale contacten (meer contacten, nieuwe contacten, saamhorigheid) tussen dorpsbewoners.

DEEL 2:
DE VOORMETING

4. Methoden deel 2: de voormeting

In het tweede deel van dit rapport wordt de voormeting van de mogelijke effecten van multifunctionele dienstencentra besproken. Na realisatie van een multifunctioneel centrum volgt de nameting. Deel twee 'De voormeting' bestaat uit twee hoofdstukken. Eerst wordt in het huidige hoofdstuk de methode beschreven die gebruikt is bij de voormeting. Hierbij zal kort worden ingegaan op de theorie van effecten meten, de keuze van de dorpen en de onderzoeksvragen (4.1). In paragraaf 4.2 wordt de methode beschreven die gebruikt is om het dienstenaanbod en de activiteiten in een dorp in kaart te brengen. In de laatste paragraaf wordt beschreven hoe de sociale contacten onderzocht zijn. In het volgende hoofdstuk (hoofdstuk 5) worden de resultaten besproken van de voormeting.

4.1 Effectmeting, selectie dorpen en onderzoeksvragen

Voormeting

In dit tweede deel van het onderzoek heeft een zogenaamde "nulmeting", oftewel een voormeting, plaatsgevonden, de stand van zaken op het moment dat er nog geen multifunctioneel centrum is gerealiseerd. In de Drentse dorpen waar een multifunctioneel dienstencentrum komt, zijn al voorzieningen, diensten en activiteiten aanwezig, vandaar dat in dit onderzoek niet gesproken wordt van een nulmeting, maar van een voormeting.

Onderzoeksdorpen

Er zijn twee selectiecriteria gebruikt om geschikte dorpen/mfd-projecten te selecteren. Het eerste selectie criterium is de fase⁴ waarin het mfd-project zich bevindt. De projecten die geselecteerd zijn, zitten zo mogelijk in fase drie, zodat er binnen afzienbare tijd gebouwd gaat worden. Daarmee wordt voorkomen dat de tijd tussen de voor- en nameting te groot wordt (waardoor er meer "ruis" gemeten wordt). Een tweede criterium, waarop de projecten/dorpen geselecteerd zijn, is de soort multifunctionaliteit⁵. Elk soort project is minimaal één keer vertegenwoordigd bij de effectmeting. Deze twee selectiecriteria hebben geresulteerd in vier dorpen, waar de effectmetingen plaats gaan vinden. De vier geselecteerde dorpen zijn Bovensmilde, Gieterveen, Koekange en Nieuw-Buinen. Van belang is om te benadrukken dat de dorpen niet op zich beoordeeld worden. Ook worden de

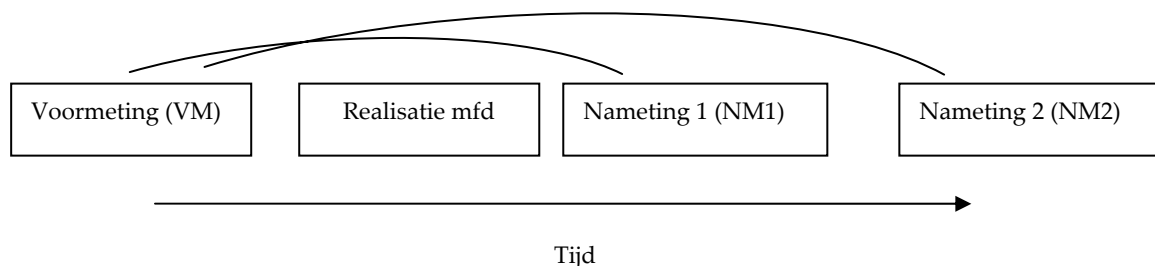
⁴ Fase 1. Haalbaarheids- en behoeftenonderzoek; fase 2. Zoeken van de samenwerkingspartners en uitwerken van de samenwerking en het inhoudelijk concept; fase 3. Omzetten van de inhoudelijke ideeën naar een gebouw; fase 4. Realisatie van de bouw; fase 5. (Integraal) samenwerken in de nieuwe voorziening (Provincie Drenthe, 2004).

⁵ Drie 'soorten' mfd's: a. mfd's met dorpshuis als basis (algemene accommodatie), b. mfd's met school als basis (mfd gericht op kinderen) en c. mfd's gericht op wonen en zorg (De Witt & Tuinstra, 2006).

dorpen niet onderling vergeleken, maar de voormeting wordt vergeleken met de nameting(en) in het dorp. Daarmee wordt antwoord gegeven op de centrale vraag of het beoogde effect gerealiseerd wordt.

Nameting (deel 3)

Om veranderingen en effecten te meten, is er naast een voormeting ook minimaal één nameting nodig. In de groepsinterviews kwam naar voren dat sommige effecten naar verwachting alleen op de korte termijn aanwezig zijn en andere juist weer op de lange termijn. Om de effecten te meten is daarom besloten twee nametingen te houden (deel 3 van het onderzoek). Een nameting voor de effecten op korte termijn, een jaar na realisatie van het multifunctioneel dienstencentrum en een meting op lange termijn drie jaar na realisatie. Schematisch ziet dat er als volgt uit:

Per dorp wordt de nameting op korte termijn (NM1) en de nameting op lange termijn (NM2) vergeleken met de voormeting. Met deze onderzoeksopzet kunnen de effecten van mfd's onderzocht worden.

Bij de nametingen worden dezelfde methode en meetinstrumenten gebruikt, om mogelijke veranderingen/effecten te meten binnen de dorpen. Verschillen in aanbod van diensten, activiteiten en sociale contacten kunnen door het mfd komen, maar ook door andere omstandigheden. Aanvullend worden er bij de nametingen extra vragen gesteld over andere gebeurtenissen die mogelijk van invloed kunnen zijn op het diensten- en activiteitsaanbod en de sociale contacten. Ook informatie uit andere onderzoeken (bijvoorbeeld monitoring sociale paragraaf POPII) worden gebruikt om de resultaten van deze evaluatie in een bredere context te plaatsen.

Onderzoeksvragen

Bij de voormeting hoort de volgende onderzoeksvraag:

3. *Wat is de stand van de leefbaarheid in dorpen waar een multifunctioneel dienstencentrum komt?*

Uit het voorgaande hoofdstuk is naar voren gekomen dat er effecten beoogd en verwacht worden op enerzijds het diensten- en activiteitsaanbod en anderzijds op de sociale contacten.

Met dit gegeven is de derde onderzoeksvraag specifiek omschreven in de volgende drie deelvragen:

- 3a. *Welke soorten activiteiten worden georganiseerd en in welke frequentie vinden deze plaats?*
- 3b. *Welke soorten diensten worden aangeboden en in welke frequentie vinden deze plaats?*
- 3c. *Wat is de aard en omvang van de sociale contacten?*

Meerdere multifunctionele dienstencentra hebben onder andere als doel kinderopvang te realiseren. Voor dit thema zijn daarom extra vragen geformuleerd. De resultaten worden besproken bij het diensten- en activiteiten aanbod.

Met welke methode de eerste twee deelvragen worden beantwoord, is beschreven in paragraaf 4.2. Hoe het antwoord wordt gegeven op de derde deelvraag, is beschreven in paragraaf 4.3.

4.2 Het activiteiten- en dienstenaanbod (onderzoeksvraag 3a en 3b)

Voor het in kaart brengen van het dienstenaanbod en van de activiteiten in het dorp is gebruikgemaakt van bronnenonderzoek en aanvullende interviews met sleutelfiguren uit het dorp. Op basis van diverse overzichten van onder andere het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) is een checklist ontwikkeld om de bronnen te analyseren en de (mondelijke/telefonische) interviews mee te structureren. De (digitale en papieren) gemeentegidsen, internetsites zoals Wikipedia en de Gouden Gids zijn gebruikt voor het bronnenonderzoek. Als sleutelfiguren zijn de volgende personen geïnterviewd: betrokken gemeenteambtenaar, een medewerker van de gemeentelijke welzijnsinstelling en een (zeer) actieve dorpsbewoner. Gemiddeld zijn er per dorp drie personen geïnterviewd. Enkele kanttekeningen van deze methode staan beschreven na presentatie van de resultaten in bijlage G.

De resultaten van de dataverzameling worden in het volgende hoofdstuk beschreven. De dorpen worden niet onderling vergeleken, maar de resultaten uit de voormeting worden vergeleken met de nameting.

4.3 Sociale contacten in het dorp (onderzoeksvraag 3c)

De derde deelvraag (*Wat is de aard en omvang van de sociale contacten?*) wordt beantwoord met behulp van vragenlijstonderzoek. In de vier dorpen is een aselechte steekproef op basis van huishoudens getrokken. Van de totale steekproef van 1840 huishoudens hebben 1248 gereageerd. Dat is een respons van 68%. In bijlage F wordt per dorp een weergave gegeven

van de verdeling van de onderzoeksgroep in vergelijking met de totale bevolking in het dorp.

Om een hoge respons te behalen is de vragenlijst kort gehouden (17 vragen, 4 A4tjes). Met de vragenlijst is de aard en omvang van de sociale contacten gemeten. Aanvullend zijn er enkele vragen gesteld over kinderopvang, omdat in een aantal van de geselecteerde dorpen kinderopvang onderdeel wordt van het multifunctioneel dienstencentrum of van de brede school. De vragenlijst is te vinden in bijlage E.

De onderzoeksgroep is getoetst met een responsanalyse. Er zijn enkele toetsen (Chi-kwadraattoets en t-toets) uitgevoerd om de onderzoeksgroep te vergelijken met de totale bevolking in de onderzochte dorpen. Deze Chi-kwadraattoets is gebruikt om verschillen tussen verdelingen van de onderzoeksgroep te vergelijken met de totale bevolking van het dorp. Als de verschillen tussen de verdelingen groot genoeg zijn, zijn ze significant (niet op toeval berustend). De t-toets is gebruikt om de gemiddelde te vergelijken.

Om de vragen over sociale contacten en sociale cohesie op persoonsniveau te rapporteren, heeft er een wegging plaatsgevonden bij deze vragen.

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen zijn er enkele eenvoudige analyses (rechte tellingen) uitgevoerd om de resultaten te beschrijven per dorp (paragraaf 5.2 tot en met 5.5). Aanvullend zijn er enkele analyses (kruistabellen, Chi-kwadraattoetsen⁶) voor de dorpen gezamenlijk uitgevoerd, om te onderzoeken welke bevolkingsgroepen nu juist meer of minder sociale contacten hebben.

De inhoud van de resultaten is beschrijvend van aard. Er zijn aan de hand van de voormeting geen conclusies gegeven, omdat er geen norm is waaraan de resultaten getoetst kunnen worden. In deel 3 van het onderzoek, de nameting over enkele jaren, komen de conclusies over de veranderingen in de tijd.

⁶ Zie voor meer informatie over de Chi-kwadraattoets en aanvullende analysemethoden paragraaf 2.3 van het rapport "Van houseparty tot klompendans" (Lange, 2006).

5. Dienstenaanbod, activiteiten en sociale contacten

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zijn de resultaten beschreven van de voormeting van de verwachte effecten van multifunctionele dienstencentra. De effecten worden verwacht op het gebied van het aanbod van diensten en activiteiten en ze worden verwacht op het gebied van sociale contacten. In dit hoofdstuk is de huidige 'stand van zaken' op deze terreinen weergegeven. In vier geselecteerde dorpen heeft de voormeting plaatsgevonden. De stand van zaken wordt per dorp beschreven in een paragraaf (5.2 tot en met 5.5). Per dorp wordt antwoord gegeven op de volgende drie deelvragen:

- 3a. Welke soorten activiteiten worden georganiseerd en in welke frequentie vinden deze plaats?*
- 3b. Welke soorten diensten worden aangeboden en in welke frequentie vinden deze plaats?*
- 3c. Wat is de aard en omvang van de sociale contacten?*

Per paragraaf wordt eerst een korte beschrijving gegeven van het dorp en het multifunctioneel dienstencentrum dat er komt. Hierbij wordt ook de representativiteit van de respons op de vragenlijst kort toegelicht. Vervolgens wordt een weergave gegeven van de activiteiten en diensten in het dorp. De paragraaf wordt afgesloten met een beschrijving van de aard en omvang van de sociale contacten in het dorp.

Na de beschrijvingen van de resultaten per dorp worden in de laatste paragraaf (5.6) aanvullende analyses weergegeven voor de verzamelde informatie van alle dorpen gezamenlijk.

5.2 Bovensmilde

5.2.1 Het dorp Bovensmilde en het multifunctioneel dienstencentrum

Bovensmilde is een lintdorp met verschillende wijken/buurtten. Er is een Molukse wijk, die nogal afgezonderd ligt van het dorp. De fysieke tweedeling is vaak ook mentaal aanwezig. Bovensmilde telt zo'n 3500 inwoners en ligt in de gemeente Midden-Drenthe, op vijf kilometer afstand van Assen.

Bovensmilde heeft een beperkt niveau van sport- en welzijnsvoorzieningen. In december 2003 is in Bovensmilde "de Boerderij" gesloten, een centrum voor sociaal-culturele activiteiten. Sindsdien zijn de inwoners van Bovensmilde voor deze activiteiten aangewezen op de voetbalkantine en de basisscholen. De sportvoorzieningen in Bovensmilde beperken zich tot gymzalen en een sportveldencomplex. De gemeente wil graag een multifunctionele

accommodatie realiseren waarin de gebruikers van de gymzaal, het sportveldencomplex en “de Boerderij” worden ondergebracht.

Onderzoeksgroep

De vragenlijst over de sociale contacten is door 520 huishoudens ontvangen. Er zijn 328 vragenlijsten geretourneerd; dit is een respons van 63,1%. De onderzoeksgroep is op de variabelen geslacht, leeftijd, huishoudensamenstelling en huishoudengrootte vergeleken met de totale bevolking van Bovensmilde. De onderzoeksgroep verschilt op een aantal variabelen met de bevolking:

- Ouderen (boven de 45 jaar) zijn oververtegenwoordigd ten opzichte van jongeren (onder 25 jaar).
- Gezinnen zonder kinderen zijn oververtegenwoordigd ten opzichte van alleenstaanden.

In bijlage F is een tabel opgenomen met daarin de verdelingen in de onderzoeksgroep en de bevolking.

5.2.2 Activiteiten en dienstenaanbod in Bovensmilde

In deze paragraaf wordt een antwoord gegeven op de deelvragen 3a en 3b voor het dorp Bovensmilde. Dit antwoord geeft de ‘stand van zaken anno november 2006’ weer met betrekking tot de diensten die worden geleverd in Bovensmilde en de activiteiten die (veelal via verenigingen) worden aangeboden. In bijlage G is het totale overzicht van activiteiten en diensten in Bovensmilde gedetailleerd weergegeven in een tabel. Bij de bespreking van dit overzicht in deze paragraaf worden alleen de thema’s besproken die samenhangen met het mfd (sport, cultuur & recreatie) en kinderopvang in Bovensmilde.

Sport, cultuur en recreatie

De belangrijkste sportaccommodaties, die aanwezig zijn, zijn twee gymzalen en de sportvelden. In Bovensmilde zijn veertien sportverenigingen actief. In Bovensmilde zijn twee cultuurvoorzieningen aanwezig: “Het Koffertje Kunst”⁷ en de bibliotheek (die is twee middagen en twee avonden open). Daarnaast zijn in Bovensmilde diverse culturele verenigingen actief zoals koren, muziekverenigingen, een theatergroep en dansgroepen. Nadat drie jaar geleden het dorps huis is afgebroken, is er geen voorziening voor het organiseren van activiteiten. Zo is er dus geen jeugd- en ouderensoos. Sommige activiteiten worden daarom nu in de kantine van de ijsbaan georganiseerd. De Molukse gemeenschap heeft nog wel een wijkcentrum.

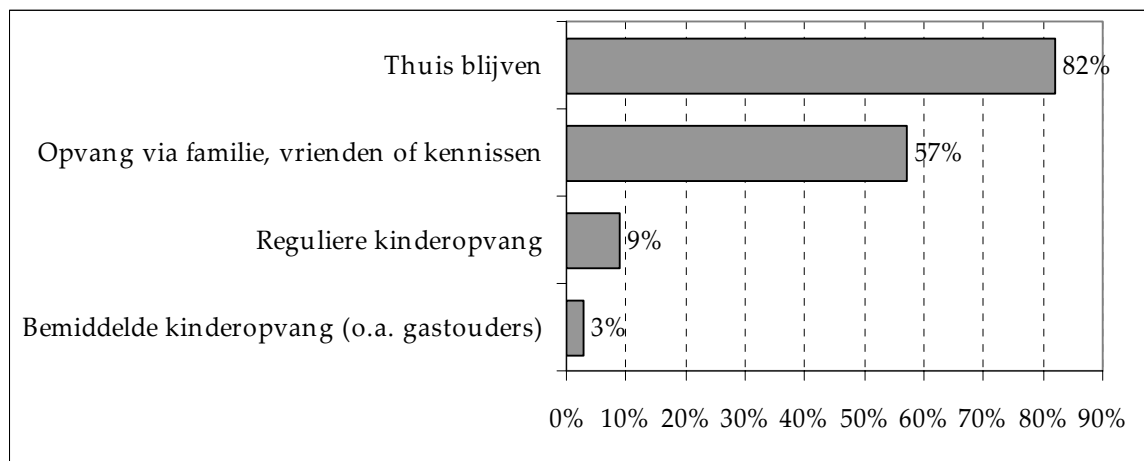
⁷ Het Koffertje Kunst is een project waarbij kunstenaars creatieve workshops organiseren op school of bij een (kinder)club.

Kinderopvang

De professionele kinderopvang is in Smilde gevestigd. Ouders regelen de kinderopvang onderling.

In de vragenlijst zijn enkele vragen opgenomen over kinderopvang. Een kwart van de respondenten heeft kinderen jonger dan 12 jaar. In figuur 5.1 staan de verschillende vormen van kindervang weergegeven waar deze bewoners gebruik van maken. Er waren meerdere antwoorden mogelijk, daarom is het totaal hoger dan 100%.

De meest voorkomende opvang is dat één van de ouders thuis blijft voor de kinderen (82%). Ook regelen ouders opvang via familie, vrienden, kennissen of buren (57%). Ondanks dat er geen reguliere opvang is in Bovensmilde, maakt toch nog negen procent van de ouders er gebruik van. Een kleine groep (3%) heeft opvang geregeld via bemiddeling, bijvoorbeeld gastouders.

Figuur 5.1 Gebruik kinderopvang in Bovensmilde (N=76)

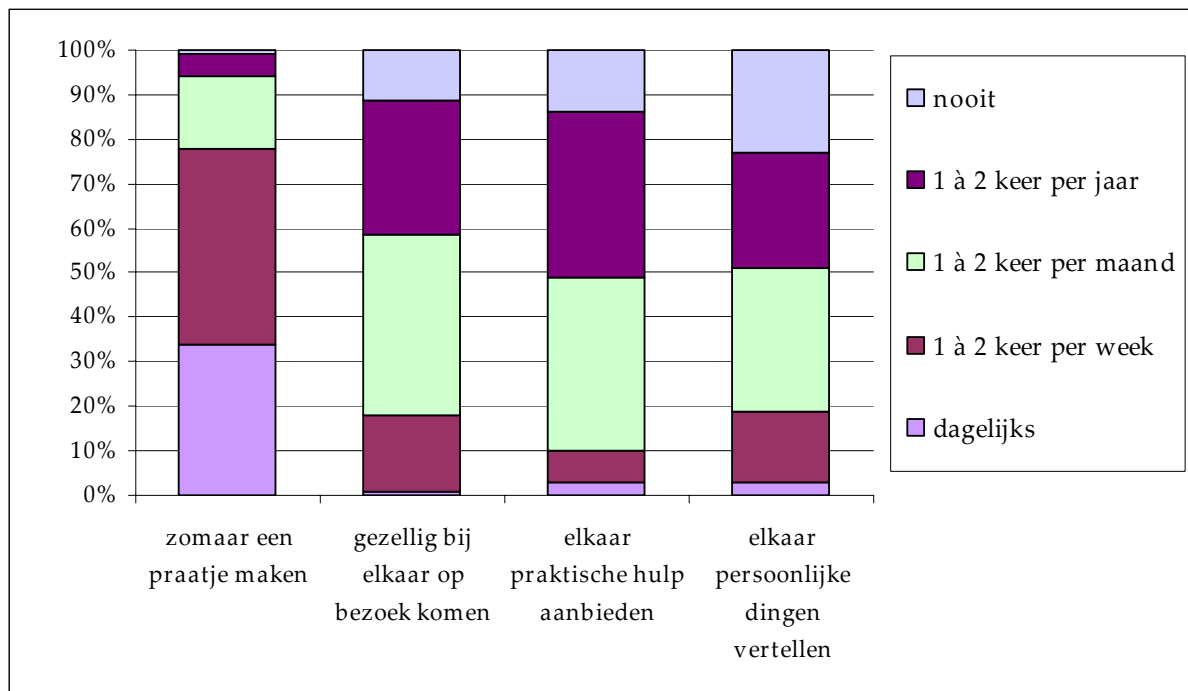
Ouders is ook nog gevraagd of ze meer zouden willen werken indien er (extra) kindervang is in het dorp. Bijna tien procent van de ouders met kinderen jonger dan 12 jaar geeft aan dat te willen, een kwart misschien en veertig procent van deze groep respondenten geeft aan niet (meer) te willen gaan werken.

5.2.3 Sociale contacten in Bovensmilde

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op deelvraag 3c "aard en omvang van sociale contacten". De aard van de sociale contacten is gemeten aan de hand van vier vragen. De vragen gaan over het voorkomen van soorten contacten met dorpsgenoten⁸, zoals 'een praatje maken', 'op bezoek gaan', 'praktische hulp bieden/ontvangen' en 'persoonlijke

⁸ Bij dorpsbewoners kan gedacht worden aan buren, kennissen die men van een vereniging kent, mensen die men op straat ontmoet, maar ook familie of collega's die in het dorp wonen.

dingen vertellen aan elkaar'. De omvang van de contacten is gemeten door te vragen hoe vaak men deze contacten met dorpsgenoten heeft. In figuur 5.2 zijn de resultaten weergegeven.

Figuur 5.2 Sociale contacten Bovensmilde

Uit figuur 5.2 blijkt dat van de gemeten sociale contacten 'zomaar een praatje maken' het meest voorkomt in Bovensmilde. Van de bewoners maakt 78% wekelijks of dagelijks een praatje met zijn dorpsgenoten.

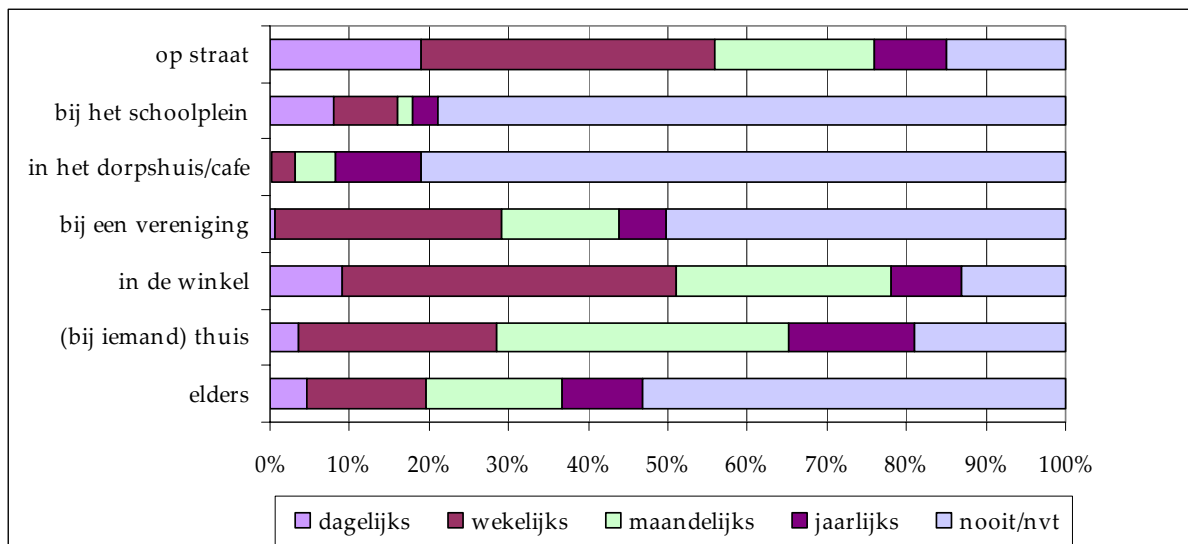
Het 'bij elkaar op bezoek gaan' of 'elkaar praktische hulp aanbieden' wordt door een grote groep bewoners ofwel wekelijks ofwel maandelijks gedaan.

'Elkaar persoonlijke dingen vertellen' doen de mensen in Bovensmilde in 19% van de gevallen dagelijks of één à twee keer per week. Opvallend is dat bijna een kwart van de inwoners van Bovensmilde nooit persoonlijke dingen aan dorpsgenoten vertelt.

De respondenten is ook gevraagd wat ze vinden van het aantal keren dat ze met dorpsbewoners deze contacten hebben; is het precies goed zo of te vaak of te weinig? Ruim vier op de vijf bewoners geeft aan tevreden te zijn met de omvang van de verschillende contacten. Bij 'elkaar persoonlijke dingen vertellen' is dat zelfs in negen van de tien gevallen het geval. Hierbij valt op dat 2,3% van de dorpsbewoners vindt dat deze contacten te vaak plaatsvinden (tegenover minder dan 1% van de andere soorten contacten).

Locaties sociale contacten

Op welke locaties vinden de meeste contacten in het algemeen plaats? In figuur 5.3 is weergegeven waar de contacten plaatsvinden en hoe vaak.

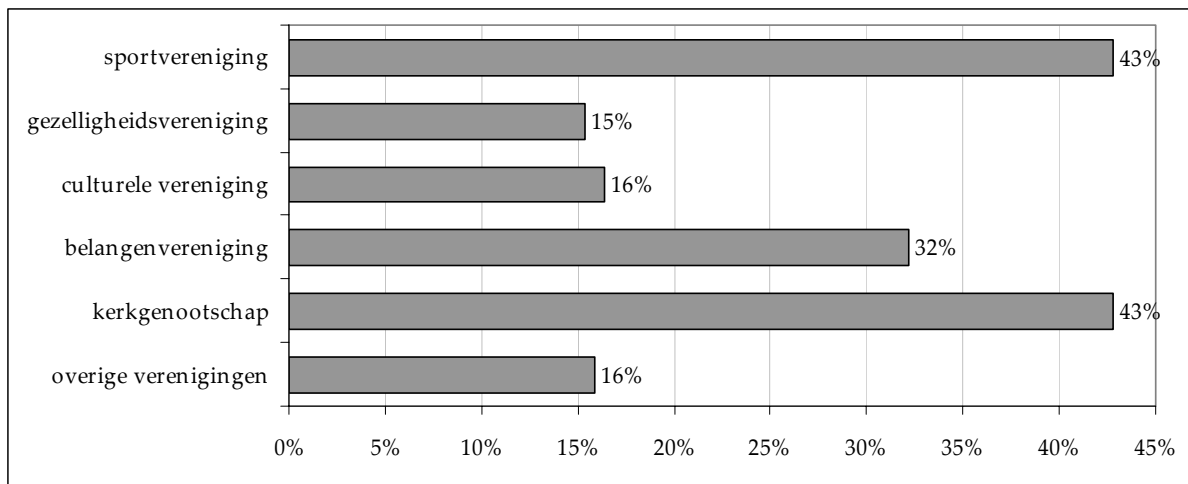
Figuur 5.3 Locaties in Bovensmilde waar contacten plaatsvinden (N=332)

Als er gekeken wordt naar de dagelijkse contacten dan valt op dat deze contacten het meest voorkomen op straat, in de winkel of op/bij het schoolplein. De contacten die één keer per week of vaker voorkomen vinden plaats op straat, in de winkel, bij een vereniging of bij iemand thuis. De contacten in het café /dorpshuis vinden in Bovensmilde voornamelijk enkele keren per jaar plaats.

Verenigingen

Omdat een multifunctioneel centrum veelal ook onderdak biedt aan verenigingen, is hier nog extra onderzoek naar gedaan. Hierbij is de definitie van verenigingen ruim gedefinieerd; ook kerkgenootschappen vallen er bijvoorbeeld onder.

Ruim zestig procent van de respondenten geeft aan bij een of meerdere soorten verenigingen in het dorp aan activiteiten deel te nemen. Ruim de helft van hen is actief bij één soort vereniging, een derde bij twee soorten verenigingen en 13% bij drie of vier verenigingen. Van de zestig procent van de dorpsbewoners die betrokken zijn bij een vereniging, is in figuur 5.4 weergegeven bij welke soorten verenigingen ze in Bovensmilde aan activiteiten deelnemen.

Figuur 5.4 Deelname aan activiteiten bij verschillende soorten verenigingen Bovensmilde (N=209)

Uit figuur 5.4 blijkt dat bewoners die actief zijn bij één of meerdere soorten verenigingen, het meest deelnemen aan activiteiten via het kerkgenootschap (43%) en de sportvereniging (43%). Het bezoek aan kerk en sportvereniging vindt voornamelijk eens per week plaats. Ook neemt nog één op de drie dorpsbewoners deel aan activiteiten van belangenverenigingen, zoals plaatselijk belang. De deelname aan activiteiten bij deze vereniging vindt minder vaak plaats dan de activiteiten bij eerdergenoemde verenigingen. De meeste bewoners hebben één à twee keer per jaar contacten via de belangenvereniging. De gezelligheidsverenigingen, culturele verenigingen en de overige verenigingen worden nog door 16% van de bewoners, die betrokken zijn bij een vereniging, bezocht. Bij bewoners die hebben aangegeven betrokken te zijn bij overige verenigingen, zijn onder andere betrokken bij school(bestuur) en bij vrouwenverenigingen.

Sociale cohesie

Tot slot is, met behulp van vier stellingen, onderzocht hoe de bewoners de sfeer in het dorp ervaren. In tabel 5.1 zijn de antwoorden op vier stellingen weergegeven. Bij het interpreteren van de tabel moet rekening gehouden worden met het gegeven dat de eerste stelling negatief geformuleerd is (deze is daarom cursief weergegeven).

Tabel 5.1 Sociale cohesie Bovensmilde

	helemaal eens	mee eens	niet eens/ niet oneens	mee oneens	helemaal oneens	weet niet / geen mening
<i>De mensen kennen elkaar nauwelijks in deze buurt.</i>	4%	12%	17%	49%	16%	2%
In deze buurt gaat men op een prettige manier met elkaar om.	16%	54%	23%	5%	1%	1%
Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid.	9%	34%	37%	15%	3%	2%
Ik voel mij thuis bij de mensen in deze buurt.	13%	50%	28%	4%	2%	3%

Ruim zestig procent van de respondenten is positief over de sfeer in Bovensmilde (bij drie van de vier stellingen). Bij de stelling 'Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid' zijn de meningen meer neutraal.

Deze vier stellingen samen kunnen gecombineerd worden tot een maat voor sociale cohesie⁹. Voor Bovensmilde is deze 6,5 op een schaal van 0 - 10. Dit kengetal wordt vergeleken met het kengetal van de nameting in Bovensmilde.

5.3 Gieterveen

5.3.1 Het dorp Gieterveen en het multifunctioneel dienstencentrum

Gieterveen ligt tussen Gieten, Stadskanaal en Veendam. Er zijn twee plekken, die samen met Gieterveen activiteiten aanbieden: Bonnerveen en Nieuwediep. Andere zeer kleine dorpen in de buurt zijn: Torenveen, Bovenstreek en Streek. Gieterveen ligt in de gemeente Aa en Hunze. Gieterveen heeft inclusief Bonnerveen en Nieuwediep 1260 inwoners, 52% mannen en 48% vrouwen (cijfers 01-01-2005, CBS). Gieterveen heeft een hechte gemeenschap, waarin iedereen elkaar kent.

Gieterveen heeft nog een Samenwerkingschool "De Oostermoer". Deze school wil al enkele jaren een 5^e lokaal en verplaatsing van de school naast het dorpshuis. De verplaatsing was enkele jaren geleden niet mogelijk en het schoolbestuur heeft er een tijdelijk extra lokaal gerealiseerd. Begin 2005 heeft de gemeenteraad extra geld beschikbaar gesteld en is er een subsidieverzoek ingediend bij de provincie Drenthe. Het bestuur van De Samenwerkingschool "Oostermoer" ziet graag een multifunctioneel gebouw, waarbij de school aan het dorpshuis wordt gebouwd. Hiermee wordt de mogelijkheid gecreëerd dat zowel gebruikers van het dorpshuis als van de school, van elkaars ruimten gebruik kunnen maken, zonder dat er overal extra ruimten worden gebouwd. Ook de voetbalvereniging is aangeschoven bij het project. Deze drie organisaties/verenigingen samen met dorpsbelangen zijn vertegenwoordigd in de werkgroep MFC Gieterveen.

Onderzoeksgroep

De vragenlijst over de sociale contacten is door 335 huishoudens ontvangen. Er zijn 283 vragenlijsten geretourneerd; dit is een respons van 84,5%. De onderzoeksgroep is op de variabelen geslacht, leeftijd, huishoudensamenstelling en huishoudengrootte vergeleken met de totale bevolking van Gieterveen. De onderzoeksgroep verschilt op een aantal variabelen met de bevolking:

- Ouderen (boven de 45 jaar) zijn oververtegenwoordigd ten opzichte van jongeren (onder 25 jaar).

⁹ GSB kengetal. In het kader van het Grotestedenbeleid is voor sociale cohesie een kengetal ontwikkeld. Dit kengetal wordt gevormd door antwoorden van de in de tabel weergegeven stellingen.

- De gemiddelde huishoudengrootte van de onderzoeksgroep is iets groter dan die van de bevolking in Gieterveen.

De onderzoeksgroep komt overeen met de bevolking op het gebied van man/vrouw-verdeling en de verdeling van de verschillende huishoudens. In bijlage F is een tabel opgenomen met daarin de verdelingen in de onderzoeksgroep en de bevolking.

5.3.2 Activiteiten en dienstenaanbod in Gieterveen

In deze paragraaf wordt een antwoord gegeven op de deelvragen 3a en 3b voor het dorp Gieterveen. Dit antwoord geeft de “stand van zaken anno november 2006” weer met betrekking tot de diensten die worden geleverd in Gieterveen en de activiteiten die (veelal via verenigingen) worden aangeboden. In bijlage G is het activiteiten- en dienstenoverzicht in Gieterveen gedetailleerd weergegeven in een tabel. Bij de bespreking van dit overzicht in deze paragraaf worden alleen de thema’s besproken die samenhangen met het multifunctioneel centrum (onderwijs, recreatie (dorpshuis) & sport) en kinderopvang in Gieterveen.

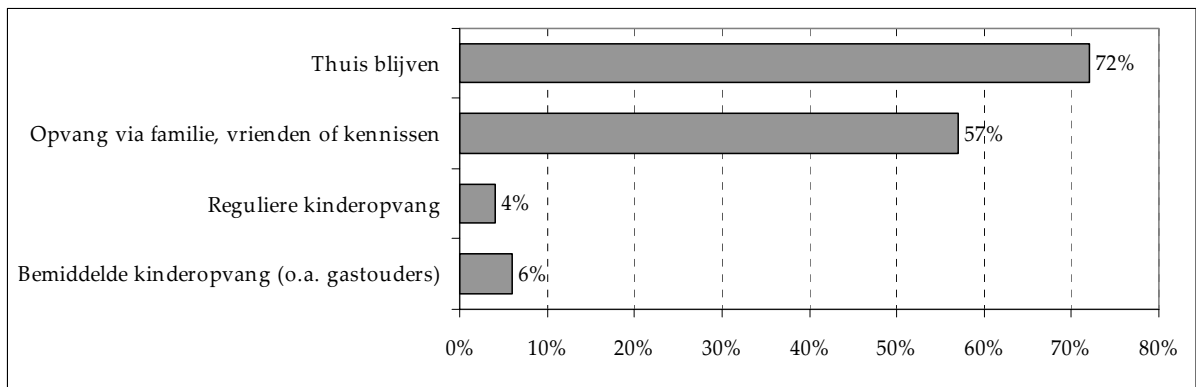
Onderwijs, recreatie en sport

In Gieterveen is een samenwerkingsschool en een peuterspeelzaal. Op het gebied van sport heeft Gieterveen een gymzaal en twee voetbalvelden. Er zijn negen sportverenigingen actief in Gieterveen. In het dorp worden diverse activiteiten georganiseerd, zoals een kinderclub, jongerensoos en ouderensoos. Het consultatiebureau houdt spreekuur in het dorpshuis. Op het gebied van cultuur zijn er twee koren en een toneelvereniging te vinden. Sommige ouderen gaan naar Gieterveen vanwege het gebrek aan voorzieningen. Ondanks dat in Gieterveen niet alle basisvoorzieningen aanwezig zijn, worden er vele activiteiten georganiseerd en is het een levendig dorp.

Kinderopvang

In Gieterveen is geen kinderopvang aanwezig. In het vragenlijstonderzoek zijn enkele vragen gesteld over kinderopvang. Een derde van de respondenten heeft kinderen jonger dan 12 jaar. In figuur 5.5 staan de verschillende vormen van kinderopvang weergegeven waar deze bewoners gebruik van maken. Er waren meerdere antwoorden mogelijk, daarom is het totaal hoger dan 100%.

De meest voorkomende opvang is dat één van de ouders thuis blijft voor de kinderen (72%). Ook regelen ouders zelf de opvang via familie, vrienden, kennissen of burens (57%). Ondanks dat er geen reguliere opvang is in Gieterveen, maakt toch nog vier procent van de ouders er gebruik van. Een kleine groep (6%) heeft opvang geregeld via bemiddeling, bijvoorbeeld gastouders.

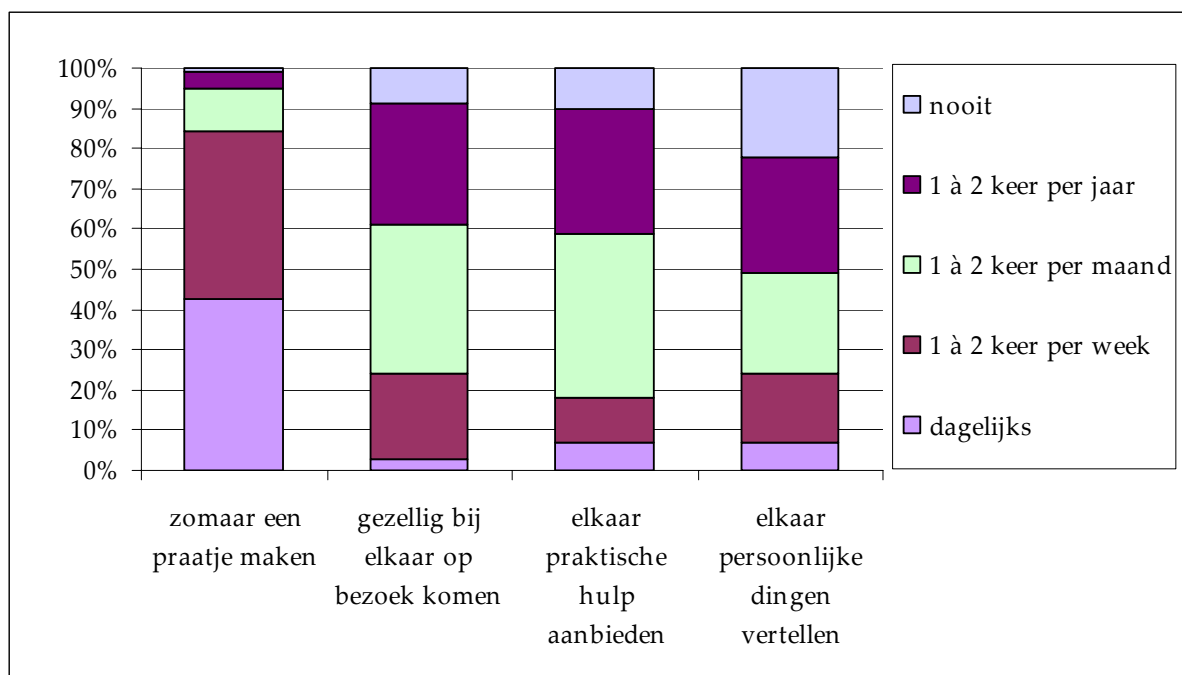

Figuur 5.5 Gebruik kinderopvang in Gieterveen (N=68)

Ouders is ook nog gevraagd of ze meer zouden willen werken indien er (extra) kindervang is in het dorp. Eén op de vijf ouders met kinderen jonger dan 12 jaar geeft aan dat te willen, en een even grote groep geeft aan dat misschien te willen. Veertig procent van deze groep respondenten geeft aan niet (meer) te willen gaan werken.

5.3.3 Sociale contacten in Gieterveen

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op deelvraag 3c 'aard en omvang van sociale contacten'. De aard van de sociale contacten is gemeten aan de hand van vier vragen. De vragen gaan over het voorkomen van soorten contacten met dorpsgenoten, zoals 'een praatje maken', 'op bezoek gaan', 'praktische hulp bieden/ontvangen' en 'persoonlijke dingen vertellen'. De omvang van de contacten is gemeten door te vragen hoe vaak men deze contacten met dorpsgenoten heeft. In figuur 5.6 zijn de resultaten weergegeven.

Figuur 5.6 Sociale contacten Gieterveen

Uit figuur 5.6 blijkt, van de gemeten sociale contacten, dat ‘zomaar een praatje maken’ het meest voorkomt in Gieterveen. Van de bewoners maakt 85% wekelijks of dagelijks een praatje met zijn dorpsgenoten.

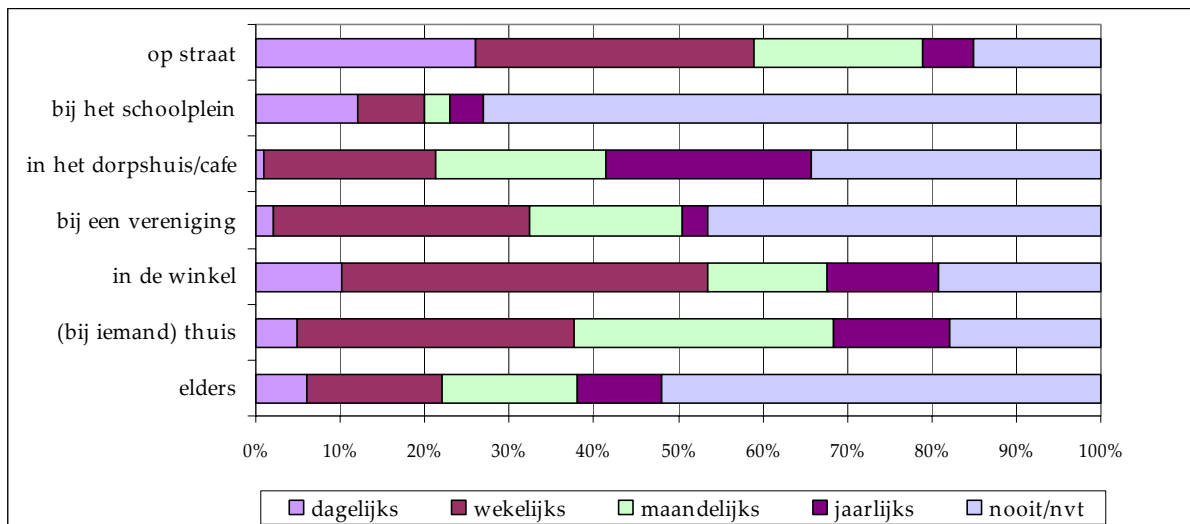
Het ‘bij elkaar op bezoek gaan’ wordt door ruim één derde van de bevolking ongeveer één à twee keer per maand gedaan. Een vijfde van de inwoners van Gieterveen bezoekt dorpsgenoten wekelijks, terwijl 30% van de bewoners dat één à twee keer per jaar doet. Klusjes voor elkaar doen, dat doen zes op de tien bewoners maandelijks en drie van de tien jaarlijks enkele keren.

‘Elkaar persoonlijke dingen vertellen’, doen de bewoners van Gieterveen minder vaak. Een kwart vertelt dorpsbewoners persoonlijke dingen één à twee keer per maand en 30% één à twee keer per jaar. Opvallend is dat ruim een vijfde van de bewoners van Gieterveen nooit persoonlijke dingen aan dorpsgenoten vertelt.

De respondenten is ook gevraagd wat ze vinden van het aantal keren dat ze met dorpsgenoten deze contacten hebben; is het precies goed zo of te vaak of te weinig? Ruim vier van de vijf bewoners geeft aan tevreden te zijn met de omvang van de verschillende contacten. Bij ‘elkaar persoonlijke dingen vertellen’ is dat zelfs negen op de tien bewoners. De bewoners die niet tevreden zijn met de omvang van de contacten, vinden dat de contacten te weinig plaatsvinden.

Locaties sociale contacten

Op welke locaties vinden de meeste contacten plaats? In figuur 5.7 is weergegeven waar de contacten plaatsvinden en hoe vaak.

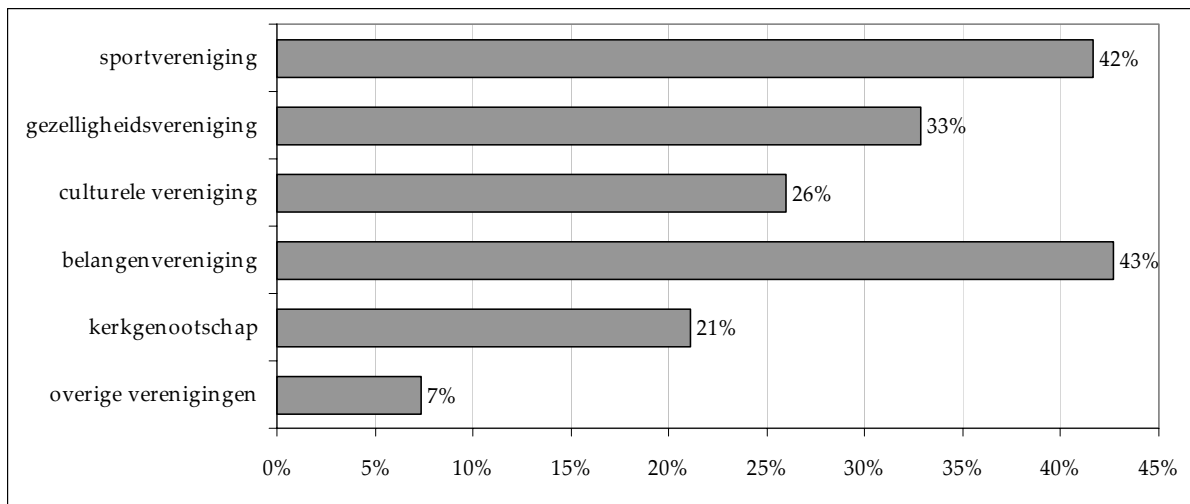
Figuur 5.7 Locaties in Gieterveen waar contacten plaats vinden (N=287)

Als er gekeken wordt naar de dagelijkse contacten dan valt op dat deze contacten het meest voorkomen op straat, op of bij het schoolplein, in de winkel of bij iemand thuis. De contacten die één keer per week of vaker voorkomen vinden plaats op straat, de winkel, bij iemand thuis of bij een vereniging. In het dorpshuis of café vinden zowel contacten wekelijks, maandelijks als jaarlijks plaats.

Verenigingen

Omdat een multifunctioneel dienstencentrum veelal ook onderdak biedt aan verenigingen, is hiernaar nog extra onderzoek gedaan. Hierbij is de definitie van verenigingen ruim gedefinieerd; ook kerkgenootschappen vallen er bijvoorbeeld onder.

Ruim zeventig procent geeft aan bij een of meerdere soorten verenigingen aan activiteiten deel te nemen. De helft van hen is actief bij één soort vereniging, dertig procent bij twee soorten verenigingen en 20% bij meer dan twee soorten verenigingen. Van de zeventig procent van de dorpsbewoners die betrokken is bij een vereniging, is in figuur 5.8 weergegeven bij welk soort vereniging ze in Gieterveen aan activiteiten deelnemen.

Figuur 5.8 Deelname aan activiteiten bij verschillende soorten verenigingen Gieterveen (N=201)

Uit figuur 5.8 blijkt dat bewoners die actief zijn bij één of meerdere soorten verenigingen, het meest deelnemen aan activiteiten via belangenverenigingen, zoals plaatselijk belang (43%). Dit vindt voornamelijk één à twee keer per week plaats. Ook hebben veel bewoners (42%) contacten via sportverenigingen. Deze contacten vinden één à twee keer per jaar plaats. Van de bewoners die bij verenigingen actief zijn, is eenderde actief bij een gezelligheidsvereniging. Dit contact vindt maandelijks plaats. Bij culturele verenigingen en bij het kerkgenootschap wordt door ruim 20% van de bewoners aan activiteiten deelgenomen. Kerken worden meestal wekelijks bezocht en culturele verenigingen worden heel wisselend bezocht. 7% van de respondenten die bij verenigingen betrokken zijn, geeft aan dit via andere soorten verenigingen te doen. Hierbij worden onder andere het school(bestuur), de vrouwenvereniging en educatieve verenigingen genoemd.

Sociale cohesie

Tot slot is, met behulp van vier stellingen, onderzocht hoe de bewoners de sfeer in het dorp ervaren. In tabel 5.2 zijn de antwoorden op vier stellingen weergegeven. Bij het interpreteren van de tabel moet rekening gehouden worden met het gegeven dat de eerste stelling negatief geformuleerd is (deze is daarom cursief weergegeven).

Tabel 5.2 Sociale cohesie Gieterveen

	helemaal eens	mee eens	niet eens/ niet oneens	mee oneens	helemaal oneens	weet niet / geen mening
<i>De mensen kennen elkaar nauwelijks in deze buurt</i>	3%	6%	9%	44%	36%	3%
In deze buurt gaat men op een prettige manier met elkaar om	21%	56%	18%	2%	0%	3%
Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid	16%	43%	29%	7%	1%	4%
Ik voel mij thuis bij de mensen in deze buurt	22%	51%	19%	4%	1%	4%

De meeste respondenten (70-80%) is (heel) positief over de sfeer in Gieterveen. Bij de stelling 'Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid' zijn de meningen iets neutraler. Deze vier stellingen samen kunnen gecombineerd worden tot een maat voor sociale cohesie. Voor Gieterveen is deze 7,3 op een schaal van 0-10. Dit kengetal wordt vergeleken met het kengetal van de nameting in Gieterveen.

5.4 Koekange

5.4.1 Het dorp Koekange en het multifunctioneel dienstencentrum

Koekange ligt tussen Meppel en Hoogeveen én tussen De Wijk en Ruinerwold. Koekange ligt in de gemeente De Wolden. Koekange is een veenkolonie, ontstaan in de Middeleeuwen in het Echtenerveen. In Koekange wonen ongeveer 2250 mensen.

In Koekange komt een woonzorgcomplex als multifunctioneel dienstencentrum. Uit woonbehoefte-onderzoek en onderzoek onder ouderen is naar voren gekomen dat er behoefte is aan wonen in combinatie met welzijn/zorg. Actium Woonstichting neemt de bouw voor haar rekening. Stichting Welzijn De Wolden is ook betrokken bij dit project. Naast wonen en zorg is het de bedoeling dat andere functies op het terrein van onderwijs (peuterspeelzaal), kinderopvang, vrije tijd, medische voorzieningen, persoonlijke dienstverlening en vervoer in het gebouw onder te brengen.

Onderzoeksgroep

De vragenlijst over de sociale contacten is door 450 huishoudens ontvangen. Er zijn 337 vragenlijsten geretourneerd, dit is een respons van 74,9%. De onderzoeksgroep is op de variabelen geslacht, leeftijd, huishoudensamenstelling en huishoudengrootte vergeleken met de totale bevolking van Koekange. De onderzoeksgroep en de populatie van Koekange is op de verdeling van leeftijd na, gelijk. De onderzoeksgroep bevat minder jongeren en bewoners boven de 45 jaar, waarvan boven de 65 jaar nog meer is oververtegenwoordigd. In bijlage F is een tabel weergegeven met de verdelingen in de onderzoeksgroep en de bevolking.

5.4.2 Activiteiten en dienstenaanbod in Koekange

In deze paragraaf wordt een antwoord gegeven op de deelvragen 3a en 3b voor het dorp Koekange. Dit antwoord geeft de “stand van zaken anno november 2006” weer met betrekking tot de diensten die worden geleverd in Koekange en de activiteiten die (veelal via verenigingen) worden aangeboden. De voorzieningen en verenigingen worden vaak gedeeld met De Wijk (op 5 km afstand) en Ruinerwold (op 8 km afstand). De samenstelling van de bevolking is divers (protestant, vrijgemaakt en openbaar), vandaar dat er vaak twee of drie verenigingen zijn voor jeugd, ouderen, enz. In bijlage G is het totale overzicht van activiteiten en diensten in Koekange gedetailleerd weergegeven in een tabel. Bij de bespreking van dit overzicht in deze paragraaf worden alleen de thema’s besproken die samenhangen met het mfd (zorg, dienstverlening) en kinderopvang in Koekange.

Zorg en dienstverlening

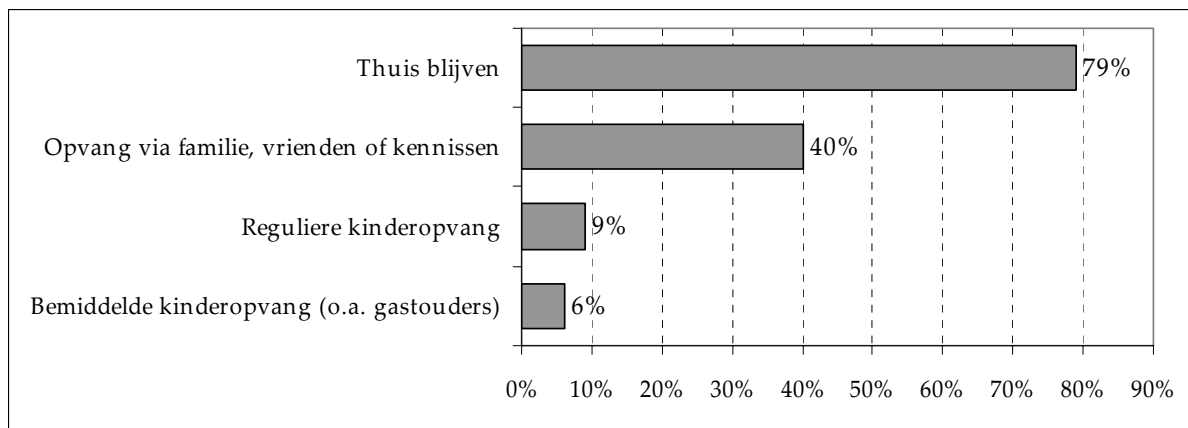
De zorgvoorzieningen, die in Koekange te vinden zijn, zijn: een huisarts met apotheek, fysiotherapie en thuiszorg. Er is geen tandarts in Koekange gevestigd en ook zijn er geen verzorgings- of verpleeghuizen, maar er is wel persoonsalarmering en maaltijdverstrekking. In Koekange is een supermarkt met TPG servicepunt, café/restaurant, een bank en diverse andere winkels, een weekmarkt en vele mkb-bedrijven.

Kinderopvang

In Koekange is in de ochtenden een peuterspeelzaal. De diverse vormen van kinderopvang zijn in De Wijk te vinden.

In de vragenlijst zijn enkele vragen opgenomen over kinderopvang. Een kwart van de respondenten heeft kinderen jonger dan 12 jaar. In figuur 5.10 staan de verschillende vormen van kinderopvang weergegeven waarvan deze bewoners gebruikmaken. Er waren meerdere antwoorden mogelijk, daarom is het totaal hoger dan 100%.

De meest voorkomende opvang is dat één van de ouders thuis blijft voor de kinderen (79%). Ook regelen ouders zelf opvang via familie, vrienden, kennissen of burens (40%). Ondanks dat er geen reguliere opvang is in Koekange, maakt toch nog negen procent van de ouders er gebruik van. Een kleine groep (6%) heeft opvang geregeld via bemiddeling, bijvoorbeeld gastouders. Een enkele ouder heeft aangegeven dat de kinderen oud genoeg zijn om op zichzelf te passen en/of ook op broertjes en zusjes.

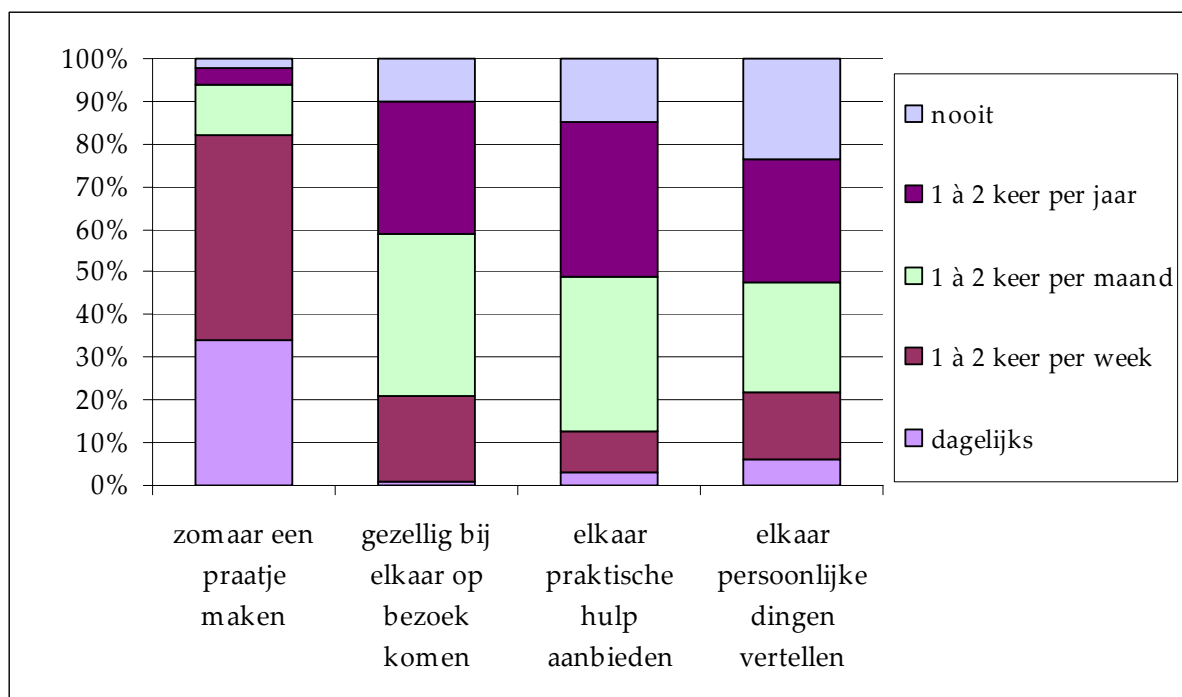

Figuur 5.9 Gebruik kinderopvang in Koekange (N=66)

Ouders is ook nog gevraagd of ze meer zouden willen werken indien er (extra) kinderopvang is in het dorp. Bijna tien procent van de ouders met kinderen jonger dan 2 jaar geeft aan dat te willen, een vijfde misschien en de helft van de respondenten geeft aan niet (meer) te willen gaan werken.

5.4.3 Sociale contacten in Koekange

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op deelvraag 3c "aard en omvang van de sociale contacten". De aard van de sociale contacten is gemeten aan de hand van vier vragen. De vragen gaan over het voorkomen van sociale contacten met dorpsgenoten, zoals 'een praatje maken', 'op bezoek gaan', 'praktische hulp bieden/ontvangen' en 'persoonlijke dingen vertellen aan elkaar'. De omvang van de contacten is gemeten door te vragen hoe vaak men deze contacten met dorpsgenoten heeft. In figuur 5.10 zijn de resultaten weergegeven.

Figuur 5.10 Sociale contacten Koekange

Uit figuur 5.10 blijkt dat van de gemeten contacten 'zomaar een praatje maken' het meest voorkomt in Koekange. Van de bewoners maakt 82% wekelijks of dagelijks een praatje met zijn dorpsgenoten.

Het 'bij elkaar op bezoek gaan' wordt door ruim een derde van de bevolking maandelijks gedaan. Een vijfde doet dat wekelijks, terwijl 30% dat één à twee keer per jaar doet.

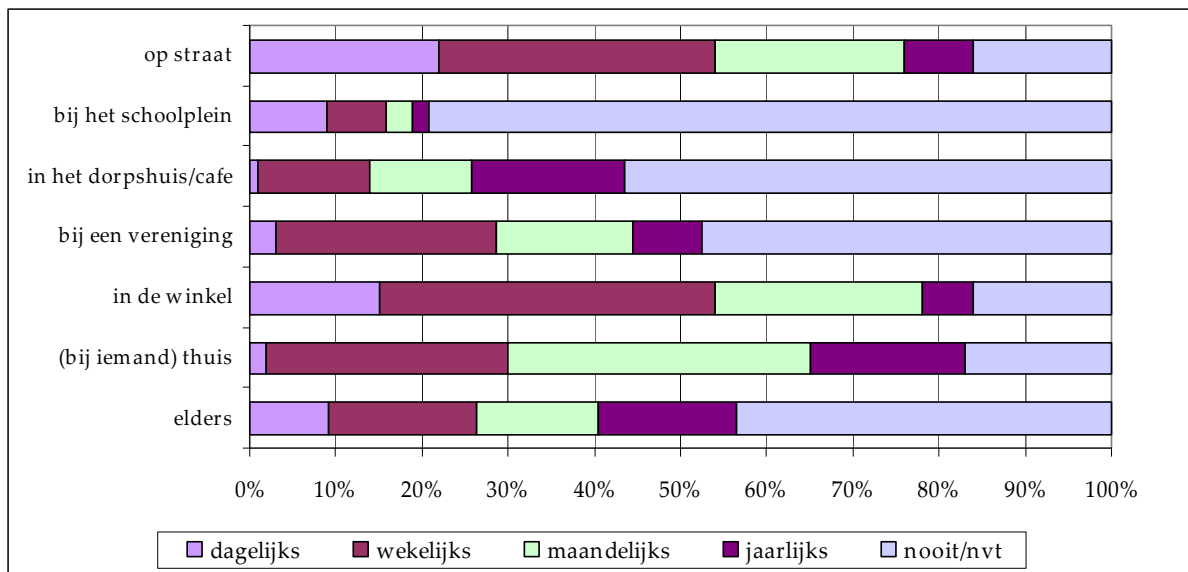
Klusjes voor elkaar doen, dat doen zeven op de tien bewoners maandelijks of jaarlijks enkele keren.

'Elkaar persoonlijke dingen vertellen' doen de bewoners van Koekange heel wisselend. Een kwart van de bewoners vertelt nooit persoonlijke dingen aan dorpsgenoten.

De respondenten is ook gevraagd, wat ze vinden van het aantal keren dat ze met dorpsbewoners deze contacten hebben; is het precies goed zo of te vaak of te weinig? Ruim vier op de vijf bewoners geeft aan tevreden te zijn met de omvang van de verschillende contacten. Bij het aantal keren 'een praatje maken', en 'elkaar persoonlijke dingen vertellen' is dat zelfs (ruim) negen op de tien gevallen. De bewoners die niet tevreden zijn met de omvang van de contacten, vinden dat de contacten te weinig plaatsvinden.

Locaties sociale contacten

Op welke locaties vinden de meeste contacten plaats? In figuur 5.11 is weergegeven waar de contacten plaatsvinden en hoe vaak.

Figuur 5.11 Locaties in Koekange waar contacten plaats vinden (N=335)

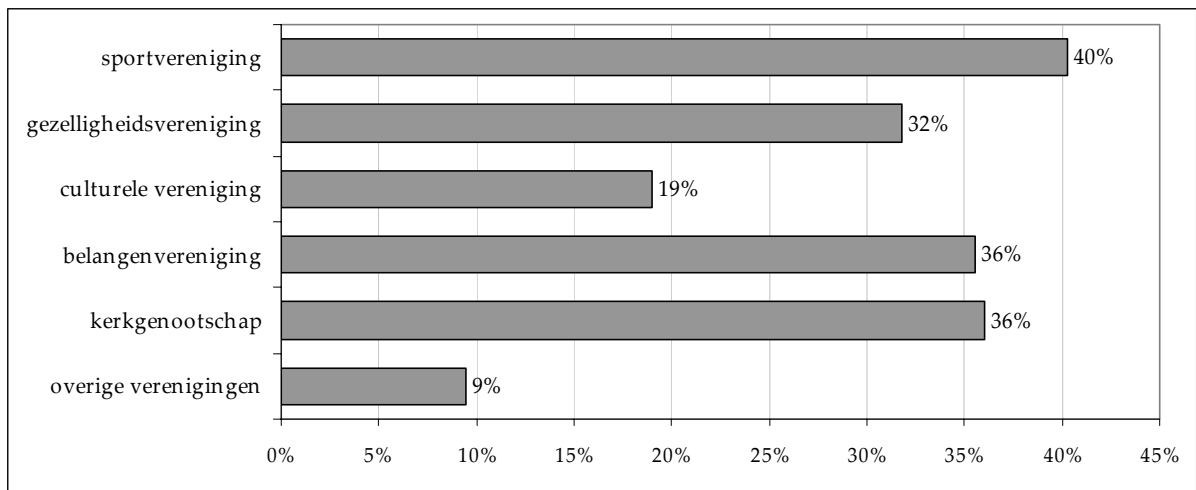
Als er gekeken wordt naar de dagelijkse contacten dan valt op dat deze contacten het meest voorkomen op straat, in de winkel, op het schoolplein en elders. De contacten die één keer per week of vaker voorkomen vinden plaats in de winkel, op straat, bij iemand thuis of bij een vereniging. In het dorpshuis of café vinden zowel contacten wekelijks, maandelijks als jaarlijks plaats.

Verenigingen

Omdat een multifunctioneel dienstencentrum veelal ook onderdak biedt aan verenigingen is hier nog extra onderzoek naar gedaan. Hierbij is de definitie van verenigingen ruim gedefinieerd, ook kerkgenootschappen vallen er bijvoorbeeld onder.

Tweederde van de respondenten geeft aan deel te nemen aan activiteiten bij verenigingen in het dorp. De helft actief bij één soort vereniging, dertig procent bij twee soorten verenigingen en twintig procent bij meer dan twee soorten verenigingen.

Van de dorpsbewoners die betrokken zijn bij een vereniging, is in figuur 5.12 weergegeven bij welk soorten verenigingen ze in Koekange aan activiteiten deelnemen.

Figuur 5.12 Deelname aan activiteiten bij verschillende soorten verenigingen Koekange (N=214)

Uit figuur 5.12 blijkt dat bewoners die actief zijn bij één of meerdere verenigingen, het meest deelnemen aan activiteiten via sportverenigingen (40%). Dit vindt voornamelijk één à twee keer per week plaats.

Ook hebben veel bewoners contacten via het kerkgenootschap (36%) en via belangenverenigingen zoals plaatselijk belang (36%). De contacten via de kerk vinden wekelijks plaats. De contacten via de belangenverenigingen vinden daarentegen één à twee keer per jaar plaats.

Van de bewoners die bij verenigingen actief zijn, is 32% actief bij een gezelligheidsvereniging en 19% bij culturele verenigingen. Deze contacten vinden zowel wekelijks als maandelijks plaats. 9% van de bewoners geeft aan via andere soorten verenigingen actief te zijn, zoals vrouwenverenigingen, educatieve verenigingen/cursussen en betrokken als ouder bij school.

Sociale cohesie

Tot slot is nog, met behulp van vier stellingen, onderzocht hoe de bewoners de sfeer in het dorp ervaren. In tabel 5.3 zijn de antwoorden op deze vier stellingen weergegeven. Bij het interpreteren van de tabel moet rekening gehouden worden met het gegeven dat de eerste stelling negatief geformuleerd is (deze is daarom cursief weergegeven).

Tabel 5.3 Sociale cohesie Koekange

	helemaal eens	mee eens	niet eens/ niet oneens	mee oneens	helemaal oneens	weet niet / geen mening
<i>De mensen kennen elkaar nauwelijks in deze buurt</i>	4%	6%	12%	47%	29%	3%
In deze buurt gaat men op een prettige manier met elkaar om	20%	55%	18%	4%	1%	2%
Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid	15%	37%	33%	8%	3%	5%
Ik voel mij thuis bij de mensen in deze buurt	21%	49%	23%	4%	1%	3%

Ruim zeventig procent van de respondenten is positief over de sfeer in Koekange. Bij de stelling "Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid" zijn de meningen iets meer neutraal. Deze vier stellingen samen kunnen gecombineerd worden tot een maat voor sociale cohesie. Voor Koekange is deze 7,1 op een schaal van 0-10. Dit kengetal wordt vergeleken met het kengetal van de nameting in Koekange en Koekangerveld.

5.5 Nieuw-Buinen¹⁰

5.5.1 Het dorp Nieuw-Buinen en het multifunctioneel dienstencentrum

Nieuw-Buinen is een veenkoloniaal dorp en ligt in de gemeente Borger-Odoorn. Nieuw-Buinen is een langgerekt dorp. Nieuw-Buinen bestaat uit twee delen. Vóór wordt het dorp genoemd dat tegen Stadskanaal aanligt en achter is het langgerekte deel, bestaande uit twee straten langs het kanaal, dat tot Buinerveen loopt. Nieuw-Buinen heeft 5083 inwoners (2561 mannen en 2522 vrouwen) (1-1-2006, bron gemeente Borger-Odoorn).

In de gemeente Borger-Odoorn is vastgesteld dat de sociaal-emotionele problematiek en de taalachterstand bij kinderen toenemen. De gemeente Borger-Odoorn heeft veel oude gebouwen waaronder veel scholen. Het mfd-project in Nieuw-Buinen betreft een brede school. Het project heeft twee onderdelen:

1. het opzetten van een multidisciplinair samenwerkingsverband tussen diverse instellingen ter verbetering van de ontwikkelingskansen van kinderen in de leeftijd van 0 tot en met 12 en 13 jaar en ouder.
2. de realisatie van een brede school in een multifunctionele accommodatie op een centrale locatie in Nieuw-Buinen.

De groepen waar het project zich op richt zijn: basisschoolkinderen, jong volwassenen, volwassenen en ouderen. Deelnemende organisaties zijn in het voorbereidingstraject: drie

¹⁰ De voormeting heeft eind november 2006 plaatsgevonden, voordat Nieuw-Buinen door geweldsincidenten negatief in het nieuws is gekomen.

basisscholen (twee openbare en een christelijke), bibliotheek, maatschappelijk werk, politie, peuterspeelzaal, kinderopvang en sociaal cultureel werk.

Onderzoeksgroep

De vragenlijst over de sociale contacten is door 535 huishoudens ontvangen. Er zijn 300 vragenlijsten geretourneerd, dit is een respons van 56,1%. Eén van de redenen dat de respons lager is dan in de andere dorpen, is het feit dat er in de onderzoeksgroep ook bewoners van het woonzorgcentrum zaten. De onderzoeksgroep is op de variabelen geslacht, leeftijd, huishoudensamenstelling en huishoudengrootte vergeleken met de totale bevolking van Nieuw-Buinen. De onderzoeksgroep en de populatie is op de verdeling van leeftijd en gemiddelde huishoudengrootte na, gelijk. De onderzoeksgroep bevat minder jongeren en bewoners boven de 45 jaar zijn oververtegenwoordigd. De gemiddelde huishoudengrootte is iets groter dan in de totale bevolking van Nieuw-Buinen.

In bijlage F is een tabel weergegeven met de verdelingen in de onderzoeksgroep en de bevolking.

5.5.2 Activiteiten en dienstenaanbod in Nieuw-Buinen

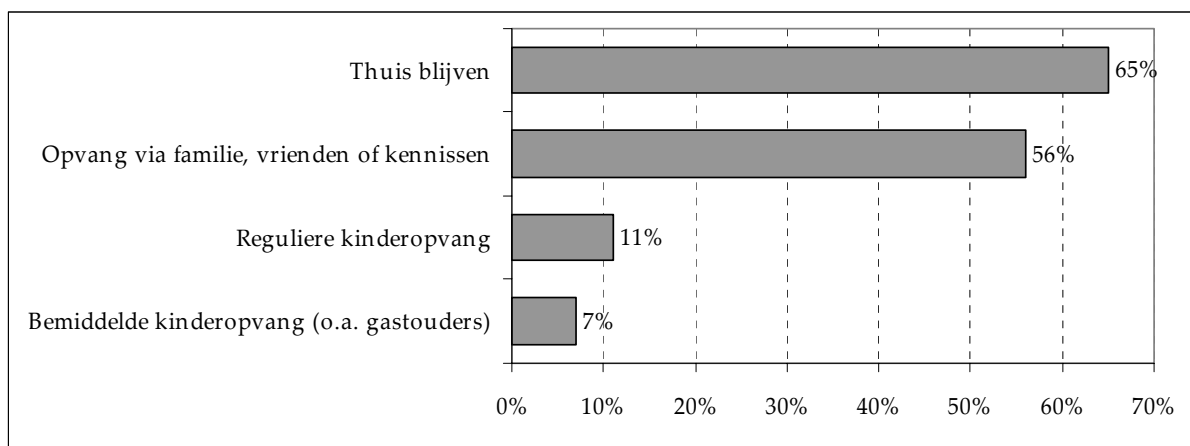
In deze paragraaf wordt een antwoord gegeven op de deelvragen 3a en 3b voor het dorp Nieuw-Buinen. Dit antwoord geeft de “stand van zaken anno november 2006” weer met betrekking tot de diensten die worden geleverd in Nieuw-Buinen en de activiteiten die (veelal via verenigingen) worden aangeboden. Het dorp bestaat uit twee delen, vandaar dat de voorzieningen ook vaak in meervoud zijn. Andere dorpen, zoals Buinerveen, blijken geen gebruik te maken van de voorzieningen van activiteiten. Sommige verenigingen richten zich wel op beide dorpen. In bijlage G is het totale overzicht van activiteiten en diensten in Nieuw-Buinen gedetailleerd weergegeven in een tabel. Bij de bespreking van dit overzicht in deze paragraaf worden alleen de thema’s besproken die samenhangen met het mfd in Nieuw-Buinen (onderwijs, cultuur en recreatie) en kinderopvang.

Onderwijs, cultuur en recreatie

In Nieuw-Buinen zijn in totaal vijf basisscholen. Het voortgezet onderwijs is in het aangrenzende Stadskanaal te vinden. In Nieuw-Buinen is de bibliotheek vier dagdelen open en er zijn ook nog twee bushaltes voor de bibliobus. Voor muziekliefhebbers kunnen de bewoners naar Stadskanaal. In Nieuw-Buinen zijn acht culturele verenigingen: vijf koren/zanggroepen, drie toneelverenigingen en een mandoline-gitaarorkest. In Nieuw-Buinen zijn de meeste recreatieve en ontmoetingsvoorzieningen aanwezig, behalve een bioscoop. Voor jongeren, vooral boven de 16 jaar, is er niet veel, die trekken weg en maken gebruik van uitgaansmogelijkheden in Stadskanaal.

Kinderopvang

In Nieuw-Buinen is een peuterspeelzaal aanwezig en er zijn verschillende vormen van kinderopvang. In de vragenlijst zijn enkele vragen opgenomen over kinderopvang. Een derde van de respondenten heeft kinderen jonger dan 12 jaar. In figuur 5.13 staan de verschillende vormen van kinderopvang weergegeven waar deze bewoners gebruik van maken. Er waren meerdere antwoorden mogelijk, daarom is het totaal hoger dan 100%. De meest voorkomende opvang is dat één van de ouders thuis blijft voor de kinderen (65%). Ook regelen veel ouders zelf opvang via familie, vrienden, kennissen of burens (56%). In Nieuw-Buinen is er kinderopvang en buitenschoolse opvang, maar slechts elf procent van de ouders maakt er gebruik van. Een kleine groep (7%) heeft opvang geregeld via bemiddeling, bijvoorbeeld gastouders. Een enkele ouder heeft aangegeven dat de kinderen oud genoeg zijn, om op zichzelf en/of broertjes of zusjes te passen.

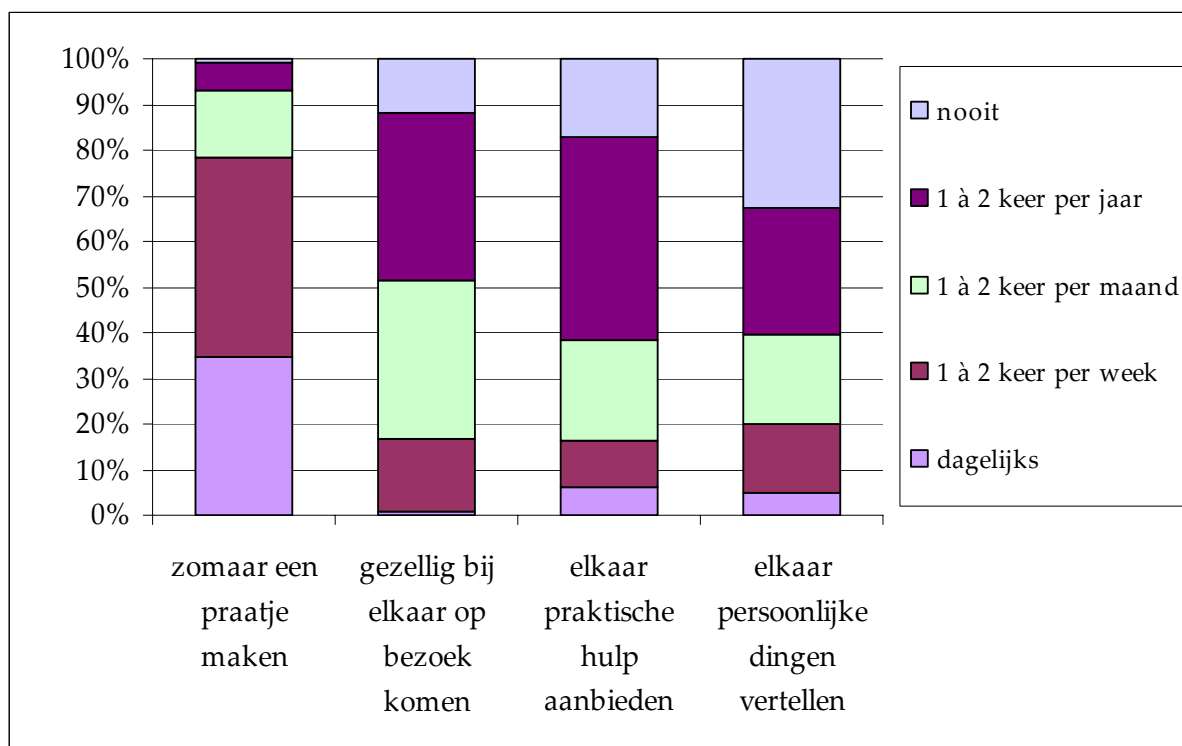

Figuur 5.13 Gebruik kinderopvang in Nieuw-Buinen (N=73)

Ouders is ook nog gevraagd of ze meer zouden willen werken indien er (extra) kinderopvang is in het dorp. Vier procent van de respondenten geeft aan dat te willen, 16% van de respondenten misschien en zestig procent geeft aan niet (meer) te willen gaan werken.

5.5.3 Sociale contacten in Nieuw-Buinen

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op deelvraag 3c "aard en omvang van sociale contacten". De aard van de sociale contacten is gemeten aan de hand van vier vragen. De vragen gaan over het voorkomen van sociale contacten met dorpsgenoten, zoals 'een praatje maken', 'op bezoek gaan', 'praktische hulp bieden/ontvangen' en 'persoonlijke dingen vertellen'. De omvang van de contacten is gemeten door te vragen hoe vaak men deze contacten met dorpsgenoten heeft. In figuur 5.14 zijn de resultaten weergegeven.

Figuur 5.14 Sociale contacten Nieuw-Buinen

Uit figuur 5.14 blijkt dat van de gemeten contacten 'zomaar een praatje maken' het meest voorkomt in Nieuw-Buinen. Van de bewoners maakt 80% wekelijks of dagelijks een praatje met zijn dorpsgenoten.

Het 'bij elkaar op bezoek gaan' wordt door ruim een derde van de bevolking zowel maandelijks als jaarlijks gedaan.

Klusjes voor elkaar doen, dat doet 44% van de bewoners jaarlijks en 22% maandelijks.

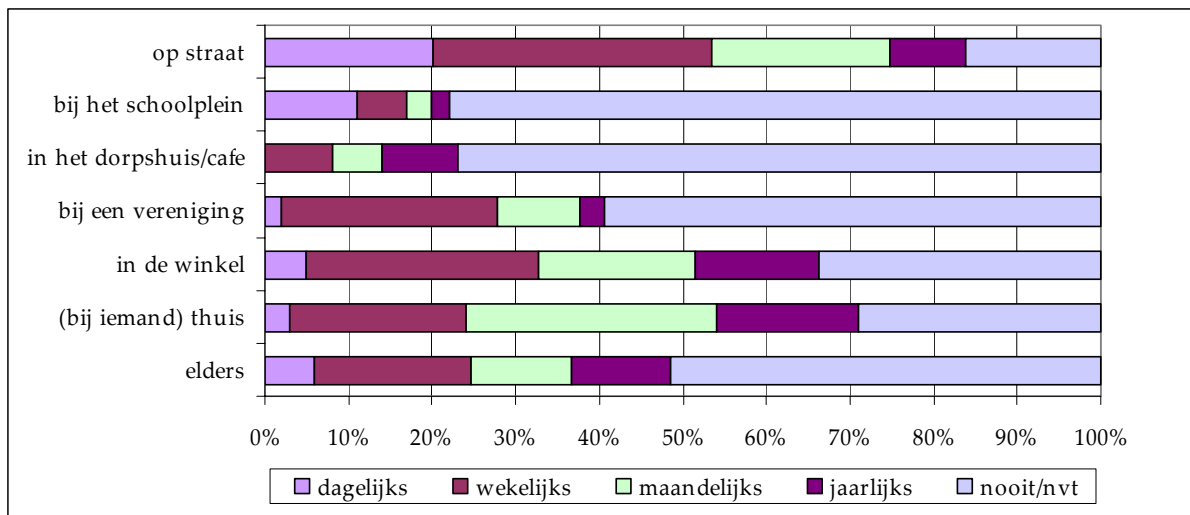
Elkaar persoonlijke dingen vertellen doen de Nieuw-Buiners minder vaak. Eén op de zes vertelt dorpsbewoners persoonlijke dingen één à twee keer per week, één op de vijf doet dat maandelijks en 28% van de bewoners doet dat één à twee keer per jaar. Opvallend is dat een derde van de bewoners nooit persoonlijke dingen aan dorpsgenoten verteld.

De respondenten zijn ook gevraagd wat ze van het aantal keren dat ze met dorpsbewoners deze contacten hebben vinden; is het precies goed zo of te vaak of te weinig?

Ruim vier van de vijf bewoners geeft aan tevreden te zijn met de omvang van de verschillende contacten. Bij het aantal keren 'een praatje maken' en 'elkaar persoonlijke dingen vertellen' is dat zelfs negen van de tien bewoners. De bewoners die niet tevreden zijn met de omvang van de contacten, vinden dat de contacten vooral te weinig plaatsvinden.

Locaties sociale contacten

Op welke locaties vinden dan de meeste contacten plaats? In figuur 5.15 is weergegeven waar de contacten plaatsvinden en hoe vaak.

Figuur 5.15 Locaties in Nieuw-Buinen waar contacten plaats vinden (N=299)

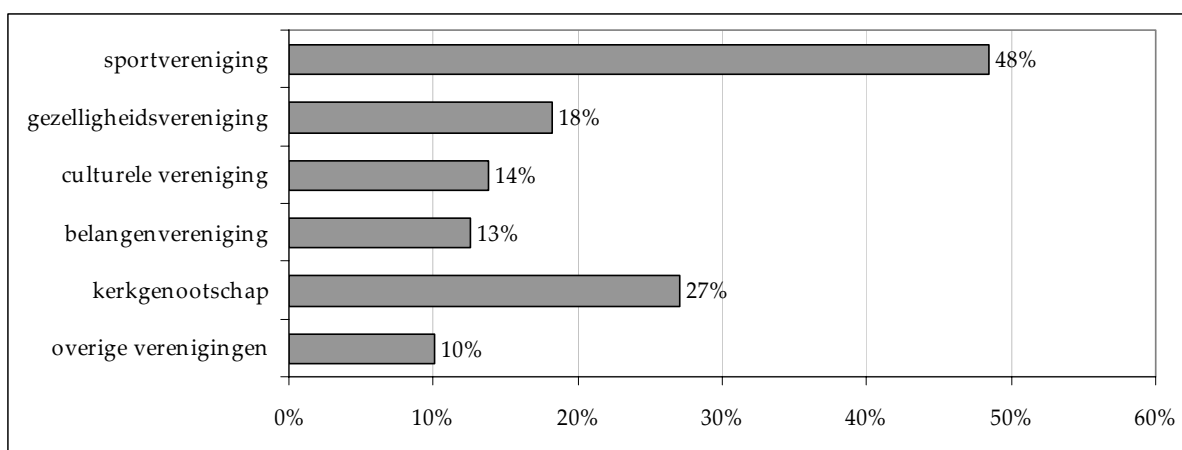
Als er gekeken wordt naar de dagelijkse contacten dan valt op dat deze contacten het meest voorkomen op straat, op/bij het schoolplein, in de winkel en elders. De contacten die één keer per week of vaker voorkomen vinden plaats op straat, in de winkel, bij een vereniging of bij iemand thuis. In het dorpshuis of café vinden contacten zowel wekelijks, maandelijks als jaarlijks plaats.

Verenigingen

Omdat een multifunctioneel centrum veelal ook onderdak biedt aan verenigingen is hier nog extra onderzoek naar gedaan. Hierbij is de definitie van verenigingen ruim gedefinieerd, ook kerkgenootschappen vallen er bijvoorbeeld onder.

Van de respondenten geeft 46% aan bij geen van de verenigingen in het dorp aan activiteiten deel te nemen. Ruim de helft van de bewoners neemt wel deel aan activiteiten bij verenigingen in het dorp, tweederde van deze groep is actief bij één soort vereniging, dertig procent bij twee soorten verenigingen en vijf procent bij meer dan twee soorten verenigingen.

Van de dorpsbewoners die betrokken zijn bij een vereniging, is in figuur 5.16 weergegeven bij welk soort vereniging ze in Nieuw-Buinen aan activiteiten deelnemen.

Figuur 5.16 Deelname aan activiteiten bij verschillende soorten verenigingen Nieuw-Buinen (N=161)

Uit figuur 5.16 blijkt dat bewoners die actief zijn bij één of meerdere verenigingen, het meest deelnemen aan activiteiten via sportverenigingen (48%). Dit vindt voornamelijk één à twee keer per week plaats. Ook heeft ruim een kwart van deze bewoners, vooral wekelijks, contacten via het kerkgenootschap.

Van de bewoners die bij verenigingen actief zijn, is 18% actief bij een gezelligheidsvereniging, 14% bij een culturele vereniging, en tien procent bij een vereniging plaatselijk belang. Gezelligheidsverenigingen worden vooral maandelijks, maar ook wel wekelijks bezocht. Bij culturele verenigingen is de frequentie heel divers. De contacten via belangenverenigingen, zoals plaatselijk belang, vinden vooral jaarlijks plaats. 10% van de bewoners geeft aan bij andere soorten verenigingen actief te zijn, zoals vrouwenverenigingen en betrokken bij de schoolvereniging.

Sociale cohesie

Tot slot is, met behulp van vier stellingen, onderzocht hoe de bewoners de sfeer in het dorp ervaren. In tabel 5.4 zijn de antwoorden op de vier stellingen weergegeven. Bij het interpreteren van de tabel moet rekening gehouden worden met het gegeven dat de eerste stelling negatief geformuleerd is (deze is daarom cursief).

Tabel 5.4 Sociale cohesie Nieuw-Buinen

	helemaal eens	mee eens	niet eens/ niet oneens	mee oneens	helemaal oneens	weet niet / geen mening
<i>De mensen kennen elkaar nauwelijks in deze buurt.</i>	8%	14%	19%	42%	15%	3%
In deze buurt gaat men op een prettige manier met elkaar om.	16%	48%	22%	6%	3%	5%
Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid.	11%	27%	36%	12%	5%	8%
Ik voel mij thuis bij de mensen in deze buurt.	15%	44%	24%	8%	5%	4%

Ongeveer zestig procent van de respondenten is positief over de sfeer in Nieuw-Buinen. Bij de stelling “Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid” zijn de meningen neutraal. Deze vier stellingen samen kunnen gecombineerd worden tot een maat voor sociale cohesie. Voor Nieuw-Buinen is deze 6,3 op een schaal van 0-10. Dit kengetal wordt vergeleken met het kengetal van de nameting in Nieuw-Buinen.

5.6 Aanvullende analyses

Doel van deze analyses is een beschrijving te geven van de bewoners die sociale contacten hebben in het dorp en te beschrijven welke groepen bewoners nu minder tevreden zijn met hun sociale contacten. In deze paragraaf worden enkele aanvullende analyses beschreven van diverse achtergrondvariabelen met de vier vormen van sociale contacten (praatje maken, op bezoek gaan, praktische hulp en persoonlijke dingen vertellen) en de waardering van deze vier contacten. De analyses zijn voor alle vier de dorpen gezamenlijk. Deze paragraaf wordt afgesloten met enkele opvallende bevindingen uit analyses tussen dorpen mét en zonder kinderopvang.

Omvang van de sociale contacten

In tabel 5.5 is de omvang van de sociale contacten weergegeven voor de vier dorpen gezamenlijk.

Tabel 5.5 Omvang van de sociale contacten (N=±1200)

	dage- lijks	weke- lijks	maan- delijks	jaar- lijks	nooit
zomaar een praatje met dorpsgenoten maken	36%	45%	13%	4%	1%
gezellig bij dorpsgenoten op bezoek komen	2%	18%	38%	32%	10%
dorpsgenoten praktische hulp bieden (klusjes)	4%	10%	35%	37%	14%
dorpsgenoten persoonlijke dingen vertellen	5%	16%	26%	28%	25%

Van de vier gemeten sociale contacten wordt ‘een praatje maken’ het vaakst gedaan. Ruim een derde van de respondenten maakt dagelijks een praatje, en nog eens 45% maakt wekelijks een praatje met buurtgenoten. Een vijfde van de respondenten maakt maandelijks of jaarlijks een praatje.

‘Bij elkaar op bezoek gaan’ gebeurt in 70% van de gevallen enkele keren per maand of jaar. Zo’n 20% gaat wekelijks bij elkaar op bezoek en zo’n 10% gaat nooit bij elkaar op bezoek. Ook biedt ruim 70% van de respondenten elkaar enkele keren per maand of jaar praktische hulp aan. Ruim 10% doet dit nooit met dorpsgenoten en nog eens 10% doet dit wekelijks.

‘Elkaar persoonlijke dingen vertellen’ gebeurt het minst vaak van de vier gemeten sociale contacten. Een kwart van de respondenten vertelt nooit persoonlijke dingen aan dorpsgenoten en ruim de helft doet dit maandelijks of jaarlijks. Ruim 15% vertelt wel vaker (wekelijks) persoonlijke dingen aan dorpsgenoten.

Hieronder worden de belangrijkste verschillen¹¹ beschreven tussen verschillende groepen bewoners. De groepen zijn ingedeeld naar: geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, gezinssamenstelling, woontijd, en dagbesteding.

- Er blijken nauwelijks verschillen te zijn tussen mannen en vrouwen in het gemeten aantal sociale contacten. Alleen in de frequentie van het ‘bij elkaar op bezoek gaan’ verschillen mannen en vrouwen van elkaar. Vrouwen gaan iets vaker bij dorpsgenoten op bezoek dan mannen.
- Tussen de vier leeftijdsgroepen (12-34 jaar; 35-49 jaar; 50-64 jaar en 65 jaar en ouder) zijn de verschillen op alle vier de gemeten sociale contacten aanwezig. Ouderen van boven de 65 jaar hebben bij alle vier de sociale contacten, vaker (dagelijkse) contacten dan de bewoners van onder de 65 jaar. De bewoners onder de 35 jaar komen iets vaker wekelijks bij dorpsgenoten op bezoek en vertellen elkaar iets vaker wekelijks persoonlijke dingen dan bewoners tussen de 35 en 65 jaar.
- De verschillen in de sociale contacten tussen de opleidingsniveaus die mensen hebben, zijn klein. Praktische hulp bieden en persoonlijke dingen vertellen wordt iets vaker gedaan door mensen met een lage opleiding.
- Ook de verschillen in de sociale contacten tussen eenpersoonshuishoudens, huishoudens zonder kinderen en huishoudens met kinderen zijn erg klein. Alleen de personen uit een eenpersoonshuishouden gaan vaker bij dorpsgenoten op bezoek dan personen uit meerpersoonshuishoudens.
- Als er gekeken wordt naar hoe lang bewoners in het dorp wonen, valt op dat bewoners die korter dan één jaar in hun dorp wonen beduidend minder sociale contacten hebben dan bewoners die er langer wonen. De bewoners die tussen één en vijf jaar in hun dorp wonen hebben ook nog iets minder sociale contacten dan bewoners die langer dan vijf jaar in hun dorp wonen. Hierbij wordt wel opgemerkt dat het aantal bewoners die respectievelijk korter dan één jaar en vijf jaar, klein is (respectievelijk 41 en 169 van de ruim 1200 respondenten).

¹¹ Omdat de onderzoeksgroep groot is (\pm 1200 respondenten), zijn alle relaties tussen de achtergrondvariabelen en de omvang van de vier sociale contacten significant. De betrouwbaarheidsnorm is daarom gesteld op 1% (i.p.v. 5%).

Aan de respondenten is gevraagd of ze hun dagelijkse bezigheden veel, deels of weinig in hun dorp doen. De bewoners die meestal buiten hun dorp hun dagelijkse bezigheden (werk, school) hebben, hebben minder dagelijkse sociale contacten in hun dorp (uitgezonderd praktische hulp) dan diegenen die gedeeltelijk of veel van de tijd doorbrengen in het dorp. Zo maken bewoners die meestal in het dorp aanwezig zijn, in bijna de helft van de gevallen dagelijkse een praatje. De bewoners, die de dagbesteding buiten het dorp hebben, maken maar in een kwart van de gevallen dagelijks een praatje met dorpsgenoten.

Verschillen naar de soorten dagbesteding (werk, school, huishouden, vrijwilligerswerk) zijn er nauwelijks. Alleen de bewoners die vrijwilligerswerk als dagbesteding hebben, maken dagelijks iets vaker een praatje en bieden of ontvangen vaker wekelijks praktische hulp dan bewoners die geen vrijwilligerswerk als dagbesteding hebben.

Waardering van omvang van de sociale contacten

In tabel 5.6 is de frequentieverdeling weergegeven van de waardering van de vier sociale contacten.

Uit tabel 5.6 valt op te maken dat de meeste dorpsbewoners tevreden zijn met de omvang van de verschillende contacten. Ruim 80% van de respondenten vindt dat ze vaak genoeg een praatje maken, op bezoek gaan en praktische hulp aanbieden of ontvangen. 90% van de respondenten is zelfs tevreden met de omvang van de persoonlijke contacten. Van de bewoners die niet tevreden zijn, vinden de meeste bewoners dat de contacten te weinig plaatsvinden. Een heel kleine groep (1 à 2%) vindt dat er te vaak contacten plaatsvinden.

Tabel 5.6 Waardering van de sociale contacten

Waardering aantal keren:	te weinig	goed zo	te vaak
- een praatje met dorpsgenoten maken	12%	88%	1%
- bij dorpsgenoten op bezoek komen	16%	83%	1%
- praktische hulp aanbieden bij dorpsgenoten	15%	84%	1%
- dorpsgenoten persoonlijke dingen vertellen	7%	91%	2%

De relatie tussen de waardering van het contact en de frequentie van het contact is ook onderzocht. De bewoners die te weinig contacten ervaren, hebben ten opzichte van bewoners die tevreden zijn, vaker nooit sociale contacten of slechts jaarlijks sociale contacten. De bewoners die aangeven te vaak sociale contacten te ervaren, hebben ten opzichte van de bewoners die tevreden zijn, juist vaker sociale contacten (dagelijks of wekelijks).

Er zijn enkele analyses uitgevoerd om te onderzoeken of de waardering van sociale contacten verschilt tussen bewoners op grond van enkele variabelen (geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, gezinssamenstelling en woonduur).

Er blijken weinig verschillen te zijn qua waardering tussen de verschillende bewonersgroepen. Zo zijn er geen verschillen tussen mannen en vrouwen met betrekking tot de waardering van de contacten en ook zijn er geen verschillen tussen bewoners die kort of lang in hun dorp wonen.

Hieronder wordt een korte opsomming gegeven van de (veelal) kleine verschillen:

- De verschillen tussen eenpersoonshuishoudens, huishoudens zonder en met kinderen verschillen alleen op de waardering van het aantal keren dat ze op bezoek komen bij dorpsgenoten: eenpersoonshuishoudens vinden relatief vaak dat ze zowel te weinig als te vaak bij dorpsgenoten op bezoek komen.
- De verschillen tussen de leeftijdsgroepen komen bij drie van de vier gemeten waarderingen van de sociale contacten voor (waardering van het aantal keren een praatje maken, waardering van het aantal keren bij elkaar op bezoek gaan en de waardering van het aantal keren dat er persoonlijke contacten zijn). Ouderen (boven de 65 jaar) zijn het minst tevreden bij deze drie contacten ten opzichte van de andere leeftijdsgroepen. Sommige ouderen vinden dat er te vaak sociale contacten zijn en andere ouderen vinden dat er te weinig contacten plaatsvinden. De bewoners tot 35 jaar vinden dat ze te weinig een praatje maken met dorpsgenoten.
- De verschillen in opleidingsniveaus zijn alleen bij de waardering van 'een praatje maken' en de waardering van 'persoonlijk contact'. De verschillen zijn erg klein, maar de lager opgeleiden zijn minder tevreden met deze contacten. Ze vinden dat ze zowel iets te weinig als iets te vaak plaatsvinden.

Kinderopvang

Er is onderzocht of het gebruik van reguliere kinderopvang verschilt van de dorpen mét en zonder reguliere kinderopvang. Daarnaast is gekeken of de bereidheid om meer te gaan werken verschilt tussen de dorpen waar veel en weinig gebruik wordt gemaakt van kinderopvang.

In alle vier de dorpen is aan ouders met kinderen jonger dan 12 jaar gevraagd van welke vormen van kinderopvang ze gebruikmaken. In alle vier de dorpen is 'thuis blijven door een van de ouders' de meest voorkomende vorm van opvang. Ook wordt er nog veel gebruikgemaakt van opvang door familie, vrienden of kennissen. Van reguliere kinderopvang of bemiddelde opvang wordt beduidend minder vaak gebruikgemaakt.

In een van de onderzochte dorpen is reguliere kinderopvang aanwezig. In twee andere dorpen is er kinderopvang in een naburig dorp. In het vierde dorp is geen reguliere kinderopvang in de omgeving aanwezig. De verschillen tussen het gebruik van reguliere kinderopvang zijn klein. In het dorp met reguliere kinderopvang, maakt 11% gebruik van de reguliere kinderopvang. In de twee dorpen waar kinderopvang in een naburig dorp

aanwezig is, maakt 9% gebruik van reguliere kinderopvang en het dorp waar geen kinderopvang in de omgeving aanwezig is maakt 6% gebruik van reguliere kinderopvang. Op de vraag of de geïnterviewde ouders meer willen gaan werken als er (meer) kinderopvang beschikbaar is, wordt wel een duidelijk verschil gevonden tussen de dorpen zonder kinderopvang en het dorp met kinderopvang: In het dorp waar al kinderopvang aanwezig is, geeft slechts 4% aan (meer) te willen werken. In twee dorpen waar 9% van de ouders van reguliere kinderopvang in een naburig dorp gebruikmaken, wil 10% van de ouders (meer) gaan werken. In het dorp waar slechts 4% van de geïnterviewde ouders gebruikmaakt van reguliere kinderopvang elders, wil 20% van de geïnterviewde ouders wel (meer) werken.

DEEL 3:
CONCLUSIES EN DISCUSSIE

6. Conclusies en discussie

Dit onderzoek heeft als doel de effecten te meten van het Drentse provinciaal beleid rondom multifunctionele dienstencentra. Voordat effecten gemeten kunnen worden, is het noodzakelijk te weten welke effecten beoogd en verwacht worden. Deze zoektocht is onderwerp geweest van het eerste deel van dit onderzoek.

Nadat de beoogde en verwachte effecten onderzocht zijn, heeft hierover een voormeting plaatsgevonden in vier geselecteerde dorpen waar een multifunctioneel dienstencentrum (mfd) komt. Een meting van de stand van zaken voordat er een multifunctioneel dienstencentrum gerealiseerd is. De voormeting en de resultaten daarvan zijn het tweede deel van het onderzoek.

Enige tijd nadat het multifunctioneel dienstencentrum gerealiseerd is, zullen de nametingen gaan plaatsvinden (Deel drie van dit onderzoek, gepland in 2008).

In dit hoofdstuk worden de conclusies en discussie van de eerste twee delen van het onderzoek (respectievelijk 6.1 en 6.2) beschreven. In de afsluitende paragraaf wordt een korte vooruitblik gegeven op de nametingen (6.3).

6.1 Conclusies en discussie beoogde en verwachte effecten (deel 1)

In deze paragraaf worden eerst de conclusies van het eerste deel van het onderzoek (beoogde en verwachte effecten van multifunctionele dienstencentra, mfd's) gegeven. Vervolgens worden enkele discussiepunten bij deze conclusies besproken.

6.1.1 Conclusies

Beoogde effecten

Geconcludeerd kan worden dat het behoud van voorzieningen, diensten en een verbeterde kwaliteit van diensten de belangrijkste beoogde effecten zijn van het beleid rondom mfd's. Daarnaast heeft de provincie het doel dat met de komst van de mfd's initiatieven en activiteiten van bewoners gestimuleerd worden.

Verwachte effecten

De meeste effecten worden verwacht op het voorzieningenniveau (aantal en aard van de voorzieningen in het dorp). Met de komst van een mfd verwacht men dat het voorzieningenniveau (diensten en activiteiten) behouden blijft en dat de kwaliteit van de voorzieningen verbetert. Ook wordt een toename verwacht van het aantal contacten en een toename van de saamhorigheid of sociale cohesie. Het valt op dat de verwachtingen van de

verschillende geïnterviewde groepen (gemeenteambtenaren, organisaties en dorpsbewoners) en de provinciaal ambtenaar sterk overeenkomen.

De verwachte en beoogde effecten komen op het punt van behoud van voorzieningen en kwaliteit van de voorzieningen ook overeen. Het verwachte effect dat er een toename van sociale contacten en sociale cohesie komt, is overigens geen direct doel of beoogd effect van het mfd-beleid.

De verwachtingen dat er kwaliteitsverbetering van gebouwen komt, ligt voor de hand. Aanleiding voor een multifunctioneel dienstencentrum is immers het feit dat instellingen nieuwbouw nodig hebben (Ball & Kooij, 2004).

Dat er meer contacten verwacht worden met de komst van een mfd, komt door het feit dat vaak dorpshuizen bij mfd's betrokken zijn. Dorpshuizen - en dus ook mfd's - hebben een belangrijke ontmoetingsfunctie in een dorp (Van Koutrik & Post, 2004).

6.1.2 Discussie beoogde en verwachte effecten

Bij de beoogde en verwachte effecten kan een aantal discussiepunten worden genoemd.

1. Een eerste discussiepunt is dat de beoogde en verwachte effecten algemeen geformuleerd zijn. Dit komt met name doordat de multifunctionele dienstencentra in Drenthe breed gedefinieerd zijn. Ook brede scholen vallen er onder. Doordat de mfd-regeling zo breed is, is het moeilijk generieke effecten te verwachten. In de focusgroepen is ook meerdere keren aangegeven dat veel effecten zullen afhangen van het soort multifunctioneel dienstencentrum.
2. Ook de mate van samenwerking binnen een multifunctioneel dienstencentrum bepaalt de mate waarin doelen en verwachte effecten (zoals nieuwe contacten tussen verschillende bevolkingsgroepen) gerealiseerd worden. Multifunctionele dienstencentra zijn in vier vormen van samenwerking in te delen (van weinig tot veel samenwerking): dakdeler, ruimtedeler, samenwerken en samengaan (Ball & Kooij, 2004). Bij de laatste twee vormen van multifunctionele accommodaties gaat het om delen van activiteiten. Hierbij past een beoogd effect op het gebied van integratie tussen groepen gebruikers beter dan wanneer alleen een dak of ruimte gedeeld wordt.
3. Ook brede scholen zijn er in verschillende varianten: (1) de onderwijsachterstanden-variant; (2) de schoolondersteunings- of zorgvariant; (3) de opvangvariant; en (4) de accommodatie-variant (zie voor meer informatie: <http://www.scp.nl/publicaties/lezingen/Debredeschoolendewijk.shtml>). Deze vier varianten sluiten elkaar niet uit. Het versterken van de sociale cohesie en de leefbaarheid in de buurt zijn belangrijke doelstellingen achter de brede schoolontwikkeling. De eerste en vierde variant lijken meer geschikt om deze doelstellingen te realiseren dan de middelste twee varianten (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2003). Als er in één van de geselecteerde

dorpen een brede school van de tweede of derde variant komt, kan dat één van de redenen zijn om de nameting bij te stellen (zie ook 6.3).

4. Een andere punt van discussie is dat tussen de geïnterviewde groepen (kleine) verschillen waren in de verwachtingen rond toename van diensten door de komst van een multifunctioneel centrum. De gemeenteambtenaren en provinciaal ambtenaar verwachten een toename van diensten. De geïnterviewde organisaties en dorpsbewoners verwachten daarentegen zeker geen toename van diensten. In deze twee laatste groepen is aangegeven dat de trend bij commerciële voorzieningen de andere kant op gaat, namelijk schaalvergroting.
5. Een laatste discussiepunt betreft commerciële voorzieningen binnen een multifunctioneel centrum. In de definitie van een mfd (zie 1.3) wordt aangegeven dat voorzieningen en diensten ook kunnen liggen op het gebied van (zakelijke) dienstverlening. De heer Derks (zie bijlage A) geeft aan dat de provincie met de mfd's de kans biedt om voorzieningen te behouden. Dorpsbewoners zijn zelf verantwoordelijk voor het in standhouden van de voorzieningen in het dorp. Er bestaat de mogelijkheid, indien het dorp dat wil, om (commerciële) dienstverlening te realiseren in een multifunctioneel centrum. Vanuit de literatuur (o.a. expert meetings) wordt verschillend gedacht over het combineren van commerciële diensten. Aan de ene kant levert verhuur extra inkomsten op, maar als de (commerciële) voorziening vertrekt, worden er wel inkomsten misgelopen (DBF e.a., 2003). Ook moet er gewaakt worden voor (oneerlijke) concurrentie met voorzieningen in het mfd, in het dorp en de omliggende dorpen (DBF e.a., 2003; Van der Kooij, 2004; Mercken & Romgens, 2006).

Procesfactoren

Tijdens de groepsinterviews zijn naast de verwachte effecten ook andere onderwerpen besproken zoals succes- en faalfactoren. Hoewel deze onderwerpen geen onderdeel vormen van dit onderzoek, worden ze wel zinvol geacht en kort genoemd.

6. Tijdens de groepsinterviews is naar voren gekomen dat geïnterviewden de verwachting hebben dat multifunctionele dienstencentra kostenbesparing met zich meebrengen. Deze verwachtingen ontstaan, omdat door multifunctioneel gebruik kosten van ruimten en centrale verwarming gedeeld kunnen worden. Ervaringen uit andere provincies laten zien dat de kosten vaak hoger uitvallen, omdat er nieuwbouw komt. Daarnaast komt er vaak een betaalde beheerder bij. De openingstijden worden ruimer en er is meer afstemming nodig, waardoor het moeilijk wordt vrijwilligers te vinden voor deze taak (DBF e.a., 2003; Van Koutrik & Post, 2004; Mercken & Romgens, 2006)
7. Tenslotte is tijdens de bijeenkomsten meerdere keren naar voren gekomen dat het belangrijk is dat het multifunctioneel centrum voor verschillende doelgroepen toegankelijk moet zijn. Hiervoor is belangrijk dat de uitstraling van het gebouw daarop is afgestemd. Als er veel (verschillende) organisaties in een gebouw zitten dan kan de

identiteit van het gebouw in gevaar komen. Gebruikers kunnen zich dan moeilijker identificeren en zullen zich minder snel thuis voelen (Ball & Kooij, 2004; Van Koutrik & Post, 2004; Maathuis & Peters, 2004).

Bovengenoemde onderwerpen als kosten, samenwerking tussen organisaties, beheersconstructies zijn aspecten die onderzocht kunnen worden in een procesevaluatie. Een onderzoek naar de proceskant van de ontwikkeling van multifunctionele dienstencentra wordt zinvol geacht.

6.2 Discussie dienstenaanbod, activiteiten en sociale contacten (deel 2)

In de voormeting zijn in vier geselecteerde dorpen de diensten en activiteiten in kaart gebracht. Ook is de aard en omvang van de sociale contacten en de sociale cohesie gemeten. Een conclusie over de stand van zaken in de vier geselecteerde dorpen is niet relevant in deze fase van het onderzoek. De conclusies volgen na de nameting, omdat dan de effecten van multifunctionele dienstencentra te meten zijn (zie ook 6.3).

Wel zijn enkele opvallende bevindingen over sociale contacten, sociale cohesie en kinderopvang te noemen op basis van enkele nadere analyses van de totale groep geënquêteerden.

Sociale contacten

Om zicht te krijgen op welke groepen veel/weinig contacten hebben - of behoefte ernaar - zijn in paragraaf 5.6 enkele analyses uitgevoerd naar verschillen tussen groepen bewoners. In 2006 heeft in Leiden Zuidwest ook een onderzoek plaatsgevonden naar de aard en omvang van en de behoefte naar sociale contacten (Van der Graaf e.a., 2006). Om de resultaten in een context te plaatsen, worden enkele uitkomsten van het huidige onderzoek en het onderzoek in Leiden Zuidwest naast elkaar gezet. Hierbij wordt opgemerkt dat de Drentse dorpen niet vergeleken kunnen worden met de onderzochte wijken in Leiden.

Overeenkomsten tussen beide onderzoeken

- Incidentele contacten, waaronder een praatje maken, komen vaker voor dan structurele contacten zoals elkaar helpen of op bezoek bij elkaar gaan.
- Jongeren vinden in beide onderzoeken dat ze te weinig praatjes maken met dorpsgenoten.
- Bewoners die kort in de vier Drentse dorpen of in Leiden Zuidwest wonen hebben minder sociale contacten dan de bewoners die er langer wonen.

Verschillen tussen beide onderzoeken

- In de vier onderzochte Drentse dorpen gaan bewoners vaker bij elkaar op bezoek dan de bewoners in Leiden Zuidwest.
- In Drenthe helpen bewoners elkaar vaker met praktische klusjes dan in Leiden.
- In de vier Drentse dorpen zijn bewoners meer tevreden (ruim 80%) over zowel de frequentie van "bij elkaar op bezoek gaan" als "praktische hulp geven" dan de bewoners in de onderzochte wijken in Leiden (resp. 65% voor bezoek en 77% voor praktische hulp).
- De jongeren in Leiden Zuidwest hebben op alle onderzochte vormen van sociale contacten, minder contacten dan oudere bewoners. In Drenthe daarentegen gaan jongeren vaker bij dorpsgenoten op bezoek en vertellen vaker persoonlijke dingen dan andere leeftijdsgroepen (65 - jarigen en ouder uitgezonderd).
- Alleenstaanden gaan in Drenthe vaker bij elkaar op bezoek dan samenwonenden en gezinnen met kinderen. De alleenstaanden geven aan dat bij elkaar op bezoek gaan zowel te vaak als te weinig gebeurt. In Leiden hebben alleenstaanden ten opzichte van de andere huishoudengroepen het minst sociale contacten.

In Drentse dorpen vinden in het algemeen meer contacten plaats dan in Leiden Zuidwest en de Drentse inwoners zijn over het geheel genomen ook meer tevreden over de sociale contacten dan de bewoners in Leiden Zuidwest.

Sociale cohesie

De sociale cohesie is in dit onderzoek gemeten met behulp van vier stellingen. De kengetallen (schaal 0-10) voor de sociale cohesie liggen tussen de 6.3 en 7.1. Leden van de klankbordgroep geven aan dit niet erg hoog te vinden en ze geven aan dat verhogen van de sociale cohesie wel een doelstelling van het mfd-beleid hoort te zijn.

In 2001 is in de gemeente Emmen ook de sociale cohesie gemeten met dezelfde stellingen (Lange, 2001). In dat onderzoek zijn vergelijkbare kengetallen naar voren gekomen als in dit onderzoek: voor streekcentrum Emmen 6.3; de hoofdkernen in Emmen gemiddeld 7.0 en voor de kleine kernen in Emmen 7.2.

Kinderopvang

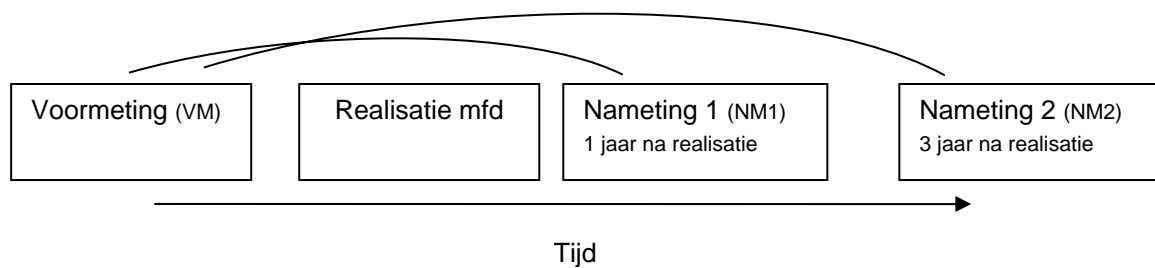
Er is onderzocht of het gebruik van reguliere kinderopvang verschilt van de dorpen mét en zonder reguliere kinderopvang in het dorp. Ook is onderzocht of de bereidheid om meer te gaan werken verschilt tussen de dorpen waar veel en weinig gebruik wordt gemaakt van kinderopvang.

In drie van de vier dorpen is in het dorp zelf geen reguliere kinderopvang. Toch blijkt, op een dorp na, er geen verschil te zijn in het gebruik van kinderopvang tussen het dorp met kinderopvang en dorpen zonder reguliere kinderopvang in het dorp.

Op de vraag of de geïnterviewde ouders meer willen gaan werken als er (meer) kinderopvang beschikbaar is, wordt wel een verschil gevonden tussen de dorpen zonder kinderopvang en het dorp met kinderopvang: naarmate reguliere kinderopvang minder bereikbaar is en ouders op dit moment er minder gebruik van maken, zijn ouders meer bereid om (meer) te gaan werken

6.3 De nameting (deel 3)

Na de hier gerapporteerde voormeting wordt nog één, zo mogelijk twee, nameting(en) verricht in dezelfde vier geselecteerde dorpen. Met de opdrachtgever is afgesproken dat de nameting uitgevoerd wordt één jaar na realisatie van het mfd in het dorp en drie jaar na de realisatie. De dorpen worden niet onderling vergeleken, maar vergeleken met de nameting(en) van hetzelfde dorp. Schematisch ziet dat er als volgt uit:

Per dorp wordt dus de kortetermijnnameting (NM1) en de langetermijnnameting (NM2) vergeleken met de voormeting. Met deze onderzoeksopzet kunnen de effecten van mfd's goed in beeld worden gebracht.

De nametingen worden zoveel mogelijk op dezelfde manier uitgevoerd als de voormeting. Wel zullen de nametingen uitgebreid worden met vragen die aansluiten bij de specifieke situatie in het dorp en het mfd en vragen over andere veranderingen in de omgeving en/of samenleving die verschillen tussen de voor en nameting zouden kunnen verklaren.

Indien de projecten rond dezelfde tijd gerealiseerd worden, wordt na de eerste nametingen een (tussentijds) eindrapport opgesteld, waarin zowel de resultaten per dorp als de effecten voor het totaal beschreven worden. De kans is echter aanwezig dat er een ruime tijd zit tussen de realisatie van de projecten. In dat geval zullen de resultaten van de nameting(en) en de effecten van het mfd los gepresenteerd worden in de vorm van een memo. Nadat de laatste metingen verricht zijn, wordt een eindrapport voor het geheel opgesteld.

Literatuur

- Ball, S. & A. van der Kooij (2004). *Meer dan een gebouw, een formule voor het vormgeven van een succesvolle multifunctionele accommodatie*. Utrecht: NIZW sociaal beleid.
- Commissie Dagarrangementen & Deloitte en Touche (2002). *Leidraad voor multifunctionele accommodaties*. Den Haag: Projectbureau Dagindeling.
- DBF, EQUA, FLD e.a. (2003). *Functionele oplossingen voor multifunctionele vraagstukken. Een zoektocht naar de rol van dorpshuizen / multifunctionele centra voor een leefbare toekomst en een goed voorzieningenniveau in de Friese dorpen*.
- Graaf, P. van der, N. Boonstra & R. Bos (2006). *Buurtcontact in Leiden Zuidwest. De Contactladder @ als diagnose-instrument*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Kooij, A. van der (2004). *Combineren op kleine schaal. Een goede dienstverlening voor taakcombineerders in het landelijk gebied*. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid / Projectbureau Dagindeling.
- Lange, E. (2001). *Woonbelevingsonderzoek Gemeente Emmen 2001*. Emmen: Gemeente Emmen.
- Lange, E. (2005). *Van houseparty tot klompendans. Een onderzoek onder 1400 Drenten naar kunst- en cultuurparticipatie*. Assen: Bestuurscommissie OCWZ Provincie Drenthe.
- Leede, J.J. de & E. Ensink (1993). *Leefbaarheid in landelijke gebieden, een kwestie van aandacht*. Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten.
- Maathuis, S. & R. Peters (2004). *De huiskamer van de toekomst? Gemeenschapsaccommodaties in kleine plattelandskernen*. Wageningen: Wetenschapswinkel Wageningen UR.
- Mercken, C. & B. Romgens (2006). *Verslag expertmeeting Multifunctionele accommodaties (MFA) & bibliotheken in kleine kernen 27 januari 2006*. Geraadpleegd op 1-05-2006 van <http://www.xs2.nl/web/show/id=61793/contentid=7738>.
- Provincie Drenthe (2004a). *Contourennota: Mensen in het middelpunt. Provinciale sociale agenda 2005-2008*. Assen.
- Provincie Drenthe (2004b). *Statenstuk 2004-123: Multifunctionele dienstencentra, kansen voor voorzieningen in het Drentse landelijk gebied*. Assen.
- Provincie Drenthe (2005). *Provincie geeft 1,8 miljoen voor multifunctionele dienstencentra*. Persbericht, 28-02-2005.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2003). *De brede school en de wijk*. Geraadpleegd op 02-02-2007 van <http://www.scp.nl/publicaties/lezingen/Debredeschoolendewijk.shtml>.
- Statencommissie CW provincie Drenthe (2004). *Verslag van de vergadering van de Statencommissie Cultuur en Welzijn gehouden op 24 maart 2004*. Assen.
- Stegeman, J. (2000). *Leefbaarheid op de agenda! Een studie naar vigerend leefbaarheidsbeleid en leefbaarheidsthema's in de toekomst*. Wageningen.
- Swanborn, P.G. (1999). *Het ontwerpen, begeleiden en evalueren van interventies: een methodische basis voor evaluatie-onderzoek*. Amsterdam: Boom.
- Witt, J. de & J. Tuinstra (2006). *Leefbaarheid op het Drentse platteland, een inventarisatie*. Assen: Bestuurscommissie OCWZ Provincie Drenthe.

Bijlagen

Onderzoek “Effecten van multifunctionele dienstencentra”

Inhoud

- Bijlage A Verslag van het interview met dhr. H. Derks, betrokken ambtenaar
- Bijlage B Verslag focusgroep gemeenteambtenaren
- Bijlage C Verslag focusgroep organisaties
- Bijlage D Verslag focusgroep dorpsbelangen
- Bijlage E Vragenlijst sociale contacten
- Bijlage F Responsoverzichten
- Bijlage G Activiteiten- en dienstenoverzichten

Bijlage A Verslag van het interview met dhr. H. Derks,

betrokken ambtenaar bij het beleid rondom multifunctionele dienstencentra, gehouden op 30 juni 2006.

Achtergrond beleid

Het multifunctionele dienstencentra-beleid is een antwoord op de vraag van Provinciale Staten gesteld in 2002. Er is iets gevraagd in de trant van "we willen iets aan de leefbaarheid in de kleine kernen doen". De nota "Multifunctionele dienstencentra, kansen voor voorzieningen in het Drentse landelijk gebied" is daar een reactie op. De vorige ambtenaar (dhr. Helmantel) heeft de nota geschreven, het is duidelijk zijn product.

Derks idee: de beste manier is om de energie die er lokaal is zo veel mogelijk, optimaal te gebruiken. *"Het geld dat we hebben, moeten we benutten om de lokale energie, kennis in het dorp volop te benutten. Dit is beschreven in Mensen in het Middelpunt (contourennota cultuur, welzijn en zorg). In deze nota staan dorpskracht en voorzieningen samen in één hoofdstuk ("thuis in je buurt") beschreven. En dat is niet voor niks. Er is een sterke wisselwerking tussen beiden."*

In de nota was geld beschikbaar gesteld voor vier projecten (het totale budget is later nog verhoogd). Het was een aardig bedrag, niet genoeg om een gebouw te bouwen, maar al wel zoveel dat het dorp achterover ging hangen: "de provincie regelt het wel" (wanneer het hele bedrag op één of een klein aantal plaatsen zou worden ingezet). Zo wordt de lokale kracht niet benut, en zijn er niet genoeg mogelijkheden voor continuïteit. Het was de bedoeling om het zo te gaan uitvoeren.

We besloten om het anders te doen. Elk dorp, waar wat leeft, willen we stimuleren. Relatief minder geld per project, om zo meer dorpen te helpen. Ons geld is een soort smeermiddel, als impuls en startmiddel.

"Wij kunnen echter niet zelf naar de dorpen toe, daar zitten gemeenten tussen, terecht. Wij zijn de gemeenten bij langs gegaan en zijn tot een totaalplan gekomen. Gemeenten blijken ook een eigen agenda te hebben. Maar ik wil geen schoolmeester zijn en zeggen "dat mag niet". We hebben gemeenten het principe uitgelegd hoe we willen werken (benutten lokale kracht) en als zij hun eigen manier uitvoeren, is dat hun eigen verantwoordelijkheid (binnen grenzen)."

Effecten van multifunctionele dienstencentra, algemeen

Een multifunctioneel dienstencentrum op zich is geen wondermiddel. Wat je door middel van een multifunctioneel dienstencentrum creëert is een verbeterde kans voor maatschappelijke initiatieven om zich te ontwikkelen.

"In feite probeer je door middel van een multifunctioneel dienstencentrum, dat gedragen wordt door de samenleving, maatschappelijke initiatieven een soort huis te bieden, zodat ze zich kunnen ontwikkelen. Je faciliteert alleen maar, je biedt alleen maar een kans en vervolgens moet je als instelling alles zelf doen. Het is een kans voor lokale organisaties zich te ontwikkelen."

In een vorige versie van het beleid stond dat een multifunctioneel dienstencentrum minimaal uit een aantal gespecificeerde functies moest bestaan. Gelukkig staat dat er niet meer in. Wij kunnen niet bepalen wat mensen in het dorp willen. Dat hangt van de behoefte van dorpsbewoners af. Een multifunctioneel dienstencentrum is een aftekening van de

samenstelling van een dorp. Er is een verbasterd gezegde: "Een dorp krijgt het multifunctioneel dienstencentrum wat ze verdient". Dat is ook vaak wel zo. Een multifunctioneel dienstencentrum/dorps huis moet echt opgebouwd worden vanuit het dorp. Als het dorp er veel energie insteekt dan gaat het lopen, en daar waar het dorp er niet naar omkijkt, zal het niet gaan lopen.

Effecten van multifunctionele dienstencentra op het voorzieningenniveau

Dorpen zijn zelf verantwoordelijk voor hun voorzieningenniveau. Provincie en gemeenten kunnen dat alleen maar goed faciliteren, waardoor er meer kans voor behoud en uitbouw van voorzieningen bestaat. *"Kinderopvang is een mooi voorbeeld. Doordat je een brede school realiseert, kan een dorp regelen dat er kinderopvang komt in het gebouw. Wij regelen dat niet voor ze. En als ze liever de dartclub in het gebouw willen of de trampolineafdeling, dan zeggen wij niet dat het goed of fout is. Wij bieden de kans voor behoud of versterking van voorzieningen."*

Derks verwacht een uitbreiding van voorzieningen. Een nevendoeel kan zijn dat er efficiënter gewerkt kan worden. *"Ik weet niet of dat zo is, dat durf ik niet te zeggen. Als er een gemeenschappelijk doel is in het dorp, er wordt gezamenlijk aan iets gewerkt, verwacht ik een toename van sociale cohesie. Ga dat maar eens onderzoeken. Dat is echt een belangrijk nevendoeel."*

Effecten van multifunctionele dienstencentra op sociaal klimaat, sociale contacten

De mfd-nota beoogt geen directe effecten op het sociaal klimaat of sociale contacten. Mensen in het Middelpunt (MIM), hoofdstuk "Thuis in je buurt", daarentegen, wel. Voorzieningen en sociale samenhang/dorpskracht zijn in één hoofdstuk geschreven. En dat is niet voor niks. Er is een sterke wisselwerking tussen beiden. Voor het schrijven van MIM hebben we publieke debatten gehouden in Drenthe. Daar hadden we veel mensen van de straat. Daar waar een gezamenlijk doel was, dorps huis opknappen bijvoorbeeld, kwam er een enorme spin-off. Er ontstaan zo meer activiteiten. Een mfd heeft ook een ontmoetingsfunctie. Daar waar ontmoet wordt, ontstaat vaak energie en daar ontstaan nieuwe initiatieven. Maar wat er gaat gebeuren, dat kan Derks niet zeggen. Dat hangt af van de lokale initiatieven.

Effecten van multifunctionele dienstencentra op woonomgeving en bevolkingssamenstelling

Op de korte termijn verwacht de betrokken ambtenaar geen effecten van mfd's op de woonomgeving, maar wel in de toekomst. Als je een multifunctioneel dienstencentrum hebt gericht op zorg, past de woonomgeving zich aan, maar ook door veel ouderenwoningen ontstaat een multifunctioneel zorgcentrum. Dat is twee kanten op. De huizenvoorraad bepaalt wat voor soort mensen er komen wonen en dat zorgt ervoor wat voor soort multifunctioneel dienstencentrum er komt. Door het centrum worden er weer meer mensen van dezelfde doelgroep aangetrokken en daar wordt de woningbouw weer op aangepast. Er komen daardoor thematische dorpen, qua kindvoorzieningen, sportvoorzieningen, ouderenvoorzieningen. Gemeenten gaan vast sportvoorzieningen clusteren in een dorp. De roep om kwaliteit leidt tot keuzes maken.

Effecten van multifunctionele dienstencentra op werkgelegenheid, werk en inkomen

De betrokken ambtenaar verwacht niet dat er meer werkgelegenheid komt door het ontstaan van multifunctionele dienstencentra en ook niet dat mensen makkelijker in hun inkomen kunnen voorzien. Misschien dat er een indirect effect ontstaat. Een multifunctioneel dienstencentrum maakt het leven misschien wel wat aangenamer.

Bij specifieke multifunctionele dienstencentra, zoals de brede scholen gericht op dagindeling, is het doel wel gericht op werk en inkomen. Door de verbeterde kinderopvang komt er meer arbeidspotentieel vrij en daar is wel vraag naar. De heer Derks verwacht dat mensen op grotere afstand gaan werken en als kinderopvang, maar ook mantelzorg voor ouderen goed geregeld is, dan kan dat ook. Werk en inkomen is zeker geen prioritair onderwerp in het mfd-verhaal.

Effecten van multifunctionele dienstencentra op invloed plaatselijk bestuur

De betrokken ambtenaar verwacht dat mensen meer invloed hebben op de besluitvorming in hun leefomgeving. Dat is ook het doel van het beleid beschreven in Mensen in het Middelpunt (dorpskracht). *“En het doel is ook dat mensen dat zo beleven, alleen dat gebeurt niet. Als je meer weet over besluitvorming, dan kom je er ook achter dat je op heel veel dingen geen invloed hebt. Maar als mensen geen invloed zouden hebben op hun woonomgeving, dan zou er in elk dorp hetzelfde multifunctioneel dienstencentrum ontstaan en dat gebeurt niet. En als je ontmoetingen creëert (faciliteert), ontstaan er ideeën. En als het hele dorp erachter staat, kom je tot de ontdekking dat de politiek er nog een jaar over na moet denken. Maar als je geen idee had, dan was je er ook niet achter gekomen dat de politiek er een jaar over moet nadenken. Dus het wordt niet zo beleefd.”*

Belangrijkste effecten van multifunctionele dienstencentra

De geïnterviewde geeft aan dat de besproken thema's (voorzieningen, woonomgeving, sociale contacten, contacten met plaatselijk bestuurlijk, werkgelegenheid & inkomen en bevolkingssamenstelling) wel verschillende eenheden zijn. Het uitgangspunt is dat je invloed kunt uitoefenen op je woonomgeving (bestuurlijke besluitvorming). Aan voorzieningen op zich heb je niets, dat moet leiden tot een betere woonomgeving. Het sociaal klimaat is het allerbelangrijkste.

Bijlage B Verslag focusgroep gemeenteambtenaren,

betrokken bij multifunctionele dienstencentra, gehouden op 16 juni 2006

Aanwezig: 7 gemeenteambtenaren die betrokken zijn bij multifunctionele dienstencentra van 6 gemeenten, gespreksleider mevrouw J. Tuinstra (onderzoeker) en mevrouw J. de Witt (onderzoeker/notulist).

In het groepsinterview stonden de verwachte effecten van multifunctionele dienstencentra (mfd's) centraal. De reacties van de groepsleden staan daarbij centraal. Naast de term multifunctioneel dienstencentrum werd er ook gesproken over multifunctioneel centrum (mfc) en multifunctionele accommodatie (mfa). In dit verslag wordt de term multifunctioneel dienstencentrum (mfd) gebruikt. Een mfd wordt breed geïnterpreteerd, conform de beschreven definitie (zie de definitie in de inleiding). De verwachte effecten van de mfd's zijn onderzocht aan de hand van de volgende aspecten van leefbaarheid: voorzieningen, woonomgeving, sociale contacten, werkgelegenheid en invloed plaatselijk bestuur. Tevens kunnen er effecten verwacht worden ten aanzien van de bevolkingssamenstelling. Deze zes thema's zijn besproken en vervolgens zijn de geïnterviewden gevraagd gezien welke thema's de meeste of sterkste effecten verwacht worden en deze te rangschikken. Hieruit kwam naar voren dat de effecten van mfd's het meest te verwachten zijn op het voorzieningenniveau (inclusief activiteiten) en sociale contacten. Deze twee thema's worden het eerst beschreven. Daarna volgen de overige thema's.

1. Voorzieningenniveau, activiteiten en diensten

De aanwezige gemeenteambtenaren verwachten een toename in gebruik, zowel meer gebruik door dezelfde mensen, als gebruik door nieuwe gebruikers (breder publiek). *“In kleine dorpen is de betaalbaarheid een probleem. En als je ruimten met elkaar kunt delen, dan deel je de kosten en creëer je kansen om een aantal dingen in de benen te houden. Door het samen te doen, creëer je betrokkenheid en mensen worden trots op hun gebouw”.*

Het handhaven van voorzieningen staat centraal, en daarmee worden de activiteiten bedoeld: In een klein dorp waar de dorpsbewoners en gemeente hebben besloten dat ze het dorpshuis niet in stand willen houden, speelt de vraag nu hoe we de activiteiten in stand houden.

De WMO (Wet Maatschappelijke Ondersteuning) komt er aan en dat zorgt ervoor dat er meer voorzieningen/activiteiten nodig zijn. Ouderen blijven langer zelfstandig in dorpen wonen en zij hebben behoefte aan voorzieningen. Een centrale plek met voorzieningen wordt steeds wezenlijker voor die doelgroep. Dat vraagt weer een andere inrichting van de voorzieningen. Een mfd kan een oplossing bieden voor de toenemende vraag naar activiteiten. Door het proces en gebouw, een centraal punt, creëer je meer besef bij mensen dat er voorzieningen zijn en dat ze zelf een rol hebben in het behoud van een voorziening, met name in het behoud van functies. Door voorzieningen onder één dak te plaatsen, worden voorzieningen gekoppeld waardoor er meer mogelijkheden zijn. Die 24-uurs zorg,

die komt er. In kleine dorpen moet je creatief zijn. Bij een dorp van 400 inwoners lukt dat niet. Er is wel een ondergrens qua aantal inwoners. *“We hadden het ook niet verwacht bij 1500 inwoners, maar daar lukt het blijkbaar ook 24-uurs zorg te gaan leveren. En digitalisering en breedbandtoepassingen kunnen dit ondersteunen. Die 24-uurs zorg geldt ook voor de jeugd. Maar het blijft wel een kwestie van schaalgrootte”*. De verwachte effecten van mfd's op het voorzieningenniveau zijn verschillend, afhankelijk van de grootte van dorpen. In kleine dorpen is kinderopvang heel moeilijk te realiseren. Maar er speelt meer dan het inwonersaantal, onder andere de specifieke ligging van het dorp. *“Ook speelt de aanwezige informele opvang nog een rol. Maar dat is ook een groeimarkt. Opa's en oma's passen nu op en zullen wellicht zeggen als er opvang is, ze daar maar heen te brengen”*. In een klein dorp wordt nu via ESF onderzocht of kinderopvang mogelijk is. Dat is maar de vraag in een dorp met duizend inwoners. Als er in een klein dorp geen mfd is, dan bestaat de kans dat ouders voor hun kind in het naburige dorp opvang regelen en dat de kinderopvang in het kleine dorp dan kan sluiten, net als de bakker. Dit kan een negatief effect van mfd's zijn. *Je kunt het ook anders zien. Een mfd in een groter dorp heeft ook een regio/steunfunctie voor de kleine dorpen.* Eén van de geïnterviewden ziet dat het dorpshuis een steeds belangrijker functie krijgt. Er komt meer sociale samenhang in dorpen, een collectief gebeuren. Dit soort centra gaan dit faciliteren.

Er zijn dorpshuizen die goed draaien en veel betrokkenheid hebben uit het dorp. Maar er zijn ook dorpen waar een dorpshuis ploetert om in leven te blijven. In dorp x, een redelijk groot dorp, is geen enkele behoefte om het dorpshuis in stand te houden. Als er geen behoefte is, dan hoeft het beleid niet mislukt te zijn. *“Maar”, zegt één van de geïnterviewden, “dan moet je wel uitzoeken of er echt geen behoefte is. Er kan ook behoefte zijn, zonder dat je het ziet. Dat het dorpshuis er niet uit ziet, of een vervelende beheerder.”*

Dorpen zijn eigenlijk heel divers, groot - klein, zand - veen, veel en weinig import enz. Er kunnen veel verenigingen zijn in een dorp, zonder dat ze iets samen doen. Er zijn soms enorme kloven tussen christelijke scholen/verenigingen en openbare scholen/verenigingen. *“Een openbare school wil bijvoorbeeld niet in een kerk”*. Een andere geïnterviewde vindt dit herkenbaar. In die gemeente is ook een dorp waar er kloven zijn tussen de twee scholen in het dorp. De christelijke school is daar ruimer gehuisvest, waardoor de bibliotheek zich erbij vestigde. De openbare school deed daar heel moeilijk over. Die kinderen mochten niet naar de bibliotheek in de christelijke school. *“De emoties overheersen dan vaak. Die slijten wel, maar dat duurt lang”*.

2. Sociale contacten

De ontmoetingsfunctie wordt versterkt door een mfd. Er komen meer contacten en mensen ontmoeten elkaar vaker. Maar er komen ook nieuwe contacten doordat verschillende groepen elkaar ontmoeten. Door een mfd kijk je ook een beetje bij elkaar in de keuken. Hierdoor worden vooroordelen bijgesteld. De scheidslijnen kunnen vervagen, los van de synergie die ontstaat. Er worden samen activiteiten georganiseerd. Een effect dat meetbaar zou kunnen zijn in één van de dorpen waar een mfd komt, is dat de openbare basisschool meer aanmeldingen krijgt. Door vooroordelen kiezen ouders nog vaak voor het christelijk

onderwijs. In een andere gemeente heeft de ambtenaar gezien dat door een nieuw zwembad, twee zwemverenigingen die elkaar totaal niet mochten toch naar elkaar zijn toegegroeid.

“Doordat ze door het grotere bad elkaar vaker troffen, hebben ze meer begrip gekregen en organiseren ze nu samen een zwemvierdaagse”.

Met een mfd kun je diversiteit stimuleren, het moet zelfs. Een afbreukrisico van een mfd is het gevaar dat er maar één groep komt en dat anderen niet komen, omdat ze zich er niet in kunnen herkennen (*daar gaan zij heen, daar hoor ik niet bij*). Dat mensen de ruimte zich niet gaan toe-eigenen. Dit afbreukrisico is te voorkomen door meerdere verenigingen erbij te betrekken en in de aankleding van het gebouw en beheer. Welzijn heeft een belangrijke rol om te zorgen dat er contacten komen/blijven tussen ouderen en jongeren en andere groepen.

3. Woonomgeving

Er zit een stukje spanning tussen de woonomgeving en de mfd's. Als je een rustige woonomgeving wenst, dan ligt dat op gespannen voet met een mfd. Een mfd kan een aanzuigende werking vanuit de omgeving opleveren, wat tot meer verkeer kan leiden. Als je functies gaat bundelen, bundel je ook overlast. Dit kun je voorkomen door in de beginfase de direct omwonenden erbij te betrekken. Voor gebruikers die er wonen, zal een mfd positief zijn.

“Als je vraagt aan bewoners of ze willen dat er activiteiten voor de jeugd wordt georganiseerd, dan zeggen ze dat ze dat belangrijk vinden. Maar niet in hun achtertuin. Bij een mfd probeert de welzijnsorganisatie altijd de jeugdsoos erbij te betrekken. Als die niet daarin gehuisvest wordt en er is nieuwe huisvesting nodig, dan leurt je over drie jaar nog”. De communicatie blijkt heel belangrijk bij het proces van mfd. Door de sociale contacten die in mfd's plaatsvinden, stijgt de beleving van de woonomgeving. In een klein dorp is meer sociale samenhang en is de zichtbaarheid van voorzieningen groter. De gespreksleider vraagt of een dorp door een mfd meer aantrekkingskracht krijgt. Dit wordt overtuigend bevestigend beantwoord, omdat ze dat nu al zien.

4. Werkgelegenheid

Een toename van de werkgelegenheid wordt wel beoogd, in ieder geval bij goede dagarrangementen. Dan speel je mensen vrij om te gaan werken. Verder wordt er niet veel meer werkgelegenheid verwacht als een mfd in een dorp komt. Als Alescon (een sociale werkvoorziening) klussen doet in en rondom het mfd, dan krijgen ze misschien ook klussen in het dorp bij mensen thuis. Mogelijk (het is een kleine kans) dat de middenstand versterkt wordt door de komst van een mfd. In dorpen is nu een tendens dat men weer wat middenstanders terugwil. *“Als gemeente kun je dit wel faciliteren, maar er is wel enige terughoudendheid. Wel de gelegenheid bieden, maar je er niet voor verantwoordelijk stellen”.* Eén aanwezige verwacht wel twee tot tien werkplaatsen. De overige aanwezigen zijn veel meer terughoudend. Werkplaatsen die genoemd worden, zijn met name gericht op kinderopvang, toenemende zorg en beheer. Deels zijn dit werkplaatsen doordat de bevolking ouder wordt en door dagarrangementen.

5. Invloed op/contacten met plaatselijk bestuur

De discussie over de invloed is in eerste instantie in het algemeen besproken, niet gericht op mfd's. De dorpsomgevingsplannen en dorpsoverleggen hebben meer invloed op de relatie tussen dorpsbewoners en het gemeentebestuur. Mogelijke effecten van de multifunctionele dienstencentra zullen naar verwachting van de gemeenteambtenaren alleen in de oprichtingsfase optreden. En dan meer door het proces dan het gebouw op zich. Er is nu een probleem in het dorp, anders zou er geen mfd komen en daardoor hebben bewoners nu contact met de gemeente. Of er na de realisatie van het mfd contact tussen dorpsbewoners met het gemeentebestuur blijft, hangt erg af van de intentie van de wethouder. We hebben dorpsomgevingsplannen, maar de reactie van de gemeente/wethouder is vaak *“geen geld, past niet in bestemmingsplan”*. Teleurstelling ontstaat doordat groepen alleen een plan bedenken, en van te voren te weinig overleggen met de gemeente.

6. Bevolkingssamenstelling

Er worden wel enkele effecten verwacht van mfd's op de bevolkingssamenstelling. Dit gebeurt al via de huidige voorzieningen. Er worden nieuwe kavels vrijgegeven. De voorzieningen in een dorp bepalen onder andere welke doelgroep er komt wonen. Een school, een dorps huis, maar ook een huisarts in een dorp kan de doorslag geven om wel of niet in een dorp te gaan wonen.

7. Conclusie en laatste opmerkingen

Geconcludeerd kan worden dat voorzieningen een heel direct effect zijn van een multifunctioneel centrum. Dit is meetbaar te maken door het aantal activiteiten, maar ook door het aantal verschillende activiteiten in kaart te brengen. Ook is een toename van sociale contacten een te verwachten (indirect) effect. Daarbij kan ook gedacht worden aan nieuwe contacten en andere (bevolkings)groepen leren kennen. Als gevolg van een toename van (nieuwe) contacten ontstaan vervolgens weer nieuwe activiteiten (en dan weer meer contacten). Een mfd is niet de enige plek waar contacten met dorpsbewoners worden opgedaan, dat gebeurt vooral ook bij het schoolplein.

De sociale contacten nemen niet vanzelf toe met een mfd. Als er een bedrijfsverzamelgebouw neergezet wordt, dan leidt dat niet tot meer verwachte sociale contacten. Samenwerking tussen organisaties moet een randvoorwaarde zijn in een mfd-project.

Eén van de aanwezigen benadrukt dat het belangrijk is dat het proces van de totstandkoming van een mfd van onderop moet gebeuren. Een andere aanwezige vult dit aan met vraaggericht werken, al is dat niet hetzelfde.

Als tip krijgen de onderzoekers mee dat bij een effectmeting onderscheid gemaakt moet worden tussen de verschillende dorpen qua grootte en de verschillende soorten multifunctionele dienstencentra. Deze kun je niet zomaar vergelijken. De onderzoeker geeft aan dat de mfd's niet onderling vergeleken gaan worden, maar in de tijd. Mogelijk komt er nog een procesevaluatie over multifunctionele dienstencentra.

Tot slot zeggen twee gemeenteambtenaren nog het volgende over de regeling: *“Toen de regeling startte, dachten we dat we geld voor stenen kregen, maar dat is niet zo. We krijgen procesgeld en daarmee kunnen we een aanjager financieren. Dit is een positieve balans en maakt het beter realiseerbaar. We hebben op het gemeentehuis te weinig ambtenaren om dit er even bij te doen. Wij zijn heel blij dat de provincie het geld beschikbaar stelt voor het proces, anders blijft dat er toch bij liggen”*.

Bijlage C Verslag focusgroep organisaties

gehouden op 15 juni 2006

Aanwezig: 2 afgevaardigden van welzijnsorganisaties, 5 dorpshuisbestuurders, gespreksleider mevrouw J. Tuinstra (onderzoeker) en mevrouw J. de Witt (onderzoeker/notulist).

In het groepsinterview stonden de verwachte effecten van multifunctionele dienstencentra (mfd's) centraal. De reacties van de groepsleden staan daarbij centraal. De meeste genodigden hadden het over een multifunctionele accommodatie (mfa) of een multifunctioneel centrum (mfc). In dit verslag wordt de term multifunctionele accommodatie (mfa) gebruikt. Een mfa wordt breed geïnterpreteerd, conform de beschreven definitie (zie de definitie in de inleiding). De verwachte effecten van de mfd's zijn onderzocht aan de hand van de volgende aspecten van leefbaarheid: voorzieningen, woonomgeving, sociale contacten, werkgelegenheid en invloed plaatselijk bestuur. Tevens kunnen er effecten verwacht worden ten aanzien van de bevolkingssamenstelling. Deze zes thema's zijn besproken en vervolgens zijn de geïnterviewden gevraagd ten aanzien van welke thema's de meeste of sterkste effecten verwacht worden en deze te rangschikken. In de aangegeven volgorde worden de resultaten beschreven. In het tweede deel van het verslag komt het proces van de totstandkoming van multifunctionele dienstencentra aan bod. Daarbij worden met name knelpunten beschreven die door het hele gesprek heen naar voren zijn gekomen.

Deel 1: De verwachte effecten van een multifunctionele accommodatie

1. Voorzieningenniveau, activiteiten en diensten

De aanwezigen geven aan dat de effecten van multifunctionele accommodaties liggen in de richting van het behouden blijven van voorzieningen. Doordat samen wordt gebouwd, is er een kwaliteitsverbetering mogelijk. De meeste voorzieningen zijn niet meer van deze tijd en voldoen niet meer aan de eisen van de regelgeving. De geïnterviewden verwachten meer samenhang in de diensten/activiteiten in een goede mfa. Gemeenten moeten samenwerking eisen voordat ze subsidie geven. Als voorbeeld wordt aangegeven dat de mfa in een genoemd dorp een plek voor de toneelvereniging moet hebben, dat de school er meer gebruik van kan maken, en dat het bijvoorbeeld ook mogelijk is dat de schoolarts of wijkverpleegkundige een dagdeel per week zitting kan nemen in de mfa. Maar ook voor- en naschoolse opvang zou mogelijk kunnen. Op zich kan de leefbaarheid dan worden versterkt door een mfa. In een ander dorp hebben de school, het gymzaaltje en de peuterspeelzaal samen met het dorpshuis nieuw onderdak nodig. Doordat er gebrek is aan ruimte in het dorpscafé verwacht deze dorpshuisbestuurder dat als er een iets groter gebouw bij komt, er weer meer mensen mee gaan doen aan activiteiten. Er wordt wel een kanttekening bij het beeld van toename van diensten geplaatst. De trend is namelijk de andere kant op. In de commerciële dienstverlening is al jaren sprake van schaalvergroting. Eén van de

geïnterviewden geeft aan dat in een dorp waar al helemaal geen voorzieningen zijn, er ook niet geïnvesteerd wordt in nieuwe voorzieningen.

Concluderend kan gezegd worden dat organisaties met name behoud van voorzieningen verwachten, een kleine toename van activiteiten en verbetering van de kwaliteit van voorzieningen.

2. Sociale contacten

Bij de sociale contacten wordt al snel de rol van de basisschool genoemd: *“Wij brengen en halen kinderen van school. Dit is een belangrijke ontmoetingsplek, daar leren ze elkaar kennen. Dit blijft de hele periode zo dat de kinderen op school zitten. Daarna komen de verenigingen in beeld. Via de verenigingen kunnen ze elkaar ontmoeten. De mfa heeft daar een belangrijke rol in”*. Men verwacht dat er nieuwe initiatieven komen met een multifunctioneel centrum. Als het wat ruimer is, is er wat meer mogelijk. In een ander dorp zijn op dit moment geen voorzieningen. Activiteiten worden geremd, omdat er geen ruimte is om die activiteiten te organiseren. Op het moment dat de multifunctionele accommodatie er staat, krijgen de initiatieven de kans om uitgevoerd te worden. Een andere geïnterviewde geeft aan dat sommige dorpshuizen het moeilijk hebben om financieel rond te komen. Ook zijn er weinig vrijwilligers die in het dorpshuis mee willen werken. Sommige dorpshuizen zijn erg ongezellig. Dat komt mede door de toenemende regelgeving: er mogen geen slingers opgehangen worden (in verband met de brandveiligheid) en er mag niet meer gerookt worden in een dorpshuis. Een geïnterviewde geeft aan dat het belangrijk is dat er ouderenactiviteiten georganiseerd worden. *“Eén uur preventie scheelt tien uur zorg. Dit is echter niet hard te maken. Het gaat om maatschappelijke effecten. Deze zijn niet uit te drukken in geld.”* Een jeugdthonk is moeilijk te realiseren, omdat omwonenden er bezwaar tegen hebben. Maar jongerenactiviteiten zijn wel heel belangrijk en kunnen juist overlast beperken.

Ondanks deze signalen verwachten de aanwezige organisaties dat met de komst van een multifunctionele accommodatie er meer contacten komen. Wisselend wordt er gedacht over toename van nieuwe soorten contacten (tussen verschillende groepen).

3. Woonomgeving

Men verwacht niet veel effecten van mfa's op de beleving van de woonomgeving. Voor de mensen die afhankelijk zijn van een mfa wordt de woonomgeving wel beter. En dat zijn de jeugd en ouderen. *“Als een architect zijn best doet en een verbinding legt met de omgeving, dan wordt de woonomgeving wel mooier. Zeker als er verbinding wordt gelegd met buitenactiviteiten. Het mooi bouwen kost wel geld.....”*

Als er door nieuwbouw het oude dorpshuis en/of school leeg komt, dan kunnen daar wel seniorenwoningen gebouwd worden of betaalbare woningen voor de jongeren. Hiermee behoud je je eigen jonge jeugd en de ouderen. Veel kleine dorpen mogen echter geen extra woningen bouwen.

Concluderend kan gesteld worden dat de effecten van multifunctionele accommodaties op de woonomgeving niet zo heel groot zijn. Mogelijk dat door nieuwbouw oude locaties benut

kunnen worden voor extra woningen. En als er geld is voor een mooi ontwerp van een gebouw, dan worden mensen daar echt blij van.

4. Bevolkingssamenstelling

In het algemeen verwachten de geïnterviewden geen grote veranderingen in de bevolkingssamenstelling als er een multifunctionele accommodatie komt, zeker niet op de korte termijn. Bij specifieke mfa's gericht op voorzieningen voor kinderen en/of ouderen kan de bevolkingssamenstelling wel veranderen. In de meeste dorpen is nog een school, dus daar verandert de bevolking niet. *"De school moet behouden blijven, anders komen er geen nieuwe jonge gezinnen. Die houden het dorp levend. Om de school te behouden is woningbouw ook heel belangrijk, met name betaalbare woningen."* Een mfa gericht op kinderen en taakcombineerders kan jonge gezinnen aantrekken. Een vertegenwoordiger van een welzijnsinstelling geeft aan dat kinderopvang en peuterspeelzalen commerciële voorzieningen zijn en duur in exploitatie. Hij verwacht niet dat in kleine dorpen daardoor veel van deze voorzieningen komen. Als er ouderen/zorgvoorzieningen in een dorp komen, dan kunnen ouderen langer in hun eigen dorp blijven wonen. De meeste geïnterviewden verwachten echter niet dat ouderen van buiten in een klein dorp komen wonen.

Ouderen gaan nu naar grotere dorpen, omdat daar de voorzieningen zijn. We vinden het nu normaal, maar is het wel normaal en wenselijk? Kan dat niet anders? Als we een mfa bouwen en aan de overkant seniorenwoningen bouwen, dan kunnen we in de mfa ook zorg gaan aanbieden (bijvoorbeeld een verpleegkundige vanuit de huisartsenpost). We hebben in het dorp een wellicht wat idealistisch beeld wat je met een mfa kan bereiken. Maar "Welke effecten?", dat vind ik een beetje moeilijke vraag. Ook komt de relatie import-Drent ter sprake. In veel kleine dorpen zijn de woningen/boerderijtjes zo duur, dat de bewoners van buiten komen. Import reageert verschillend. De één wordt actief in het verenigingsleven en de anderen worden alleen donateur. Maar dit geldt ook voor de autochtonen.

Er wordt aangegeven dat de bevolkingssamenstelling ook een autonoom proces is. Niet alleen de invloed van voorzieningen speelt een rol.

De aanwezige vertegenwoordigers van de organisaties verwachten niet dat de bevolkingssamenstelling verandert doordat er een multifunctioneel centrum komt. Indien er duidelijk ouderenactiviteiten zijn, verwachten de geïnterviewden dat ouderen langer blijven wonen.

5. Werkgelegenheid

Er worden geen effecten van mfa's op de werkgelegenheid verwacht. Het zou wel heel mooi zijn. Heel kleinschalig misschien. Door de professionalisering van peuterspeelzaal en kinderopvang worden nu leiders betaald. Dit levert wel wat baantjes op. Mensen kunnen op ideeën gebracht worden, maar dat is heel klein.

6. Invloed op plaatselijk bestuur

Een geïnterviewde geeft aan dat mogelijke effecten zijn op het gebied van contacten met het plaatselijk bestuur, maar alleen in de aanloop van een mfa; met informatieavonden

bijvoorbeeld. Een andere geïnterviewde reageert: *“Wij krijgen de indruk dat we steeds minder invloed hebben op het plaatselijk bestuur. Wij moeten wel snel ons plan van eisen inleveren bij de gemeente en vervolgens gebeurt er niets. Er is een agenda die de politiek heeft en ze zijn daar niet eerlijk over.”* De gemeente stimuleert aan de ene kant initiatieven uit de bevolking, maar deze moeten wel in de lijn van de politiek liggen of iets wat de gemeente heeft uitgedacht. Men durft dit niet uit handen te geven. Het krijgen van ruimte hangt vooral veel af van de wethouder. De één geeft meer ruimte aan burgers en de andere houdt alle lijntjes strak in handen. In de discussie komt meer naar voren dat wethouders een cruciale rol spelen of iets wel of niet mogelijk is. Het duurt jaren voordat er een besluit wordt genomen. *“Gemeenten moeten keuzes durven maken. Gemeenten durven niet het ene dorp wel iets toe te zeggen en het andere niet, waardoor beide dorpen niets krijgen.”*

Concluderend kan gemeld worden dat men in de beginfase meer invloed op het plaatselijk bestuur verwacht en naarmate organisaties er meer mee te maken gehad hebben, de invloed juist minder wordt. Uiteindelijk verwacht men geen effect.

Deel 2 proces van mfa en ervaren knelpunten

Multifunctioneel gebruik

De wens van een multifunctionele accommodatie komt voort uit de wens voor een nieuwe accommodatie. Er moet echter niet alleen onderdak zijn. Er moet ook een meerwaarde nagestreefd worden. De leefbaarheid moet zijn vergroot. Ruimtes moeten multifunctioneel gebruikt worden. *“Ik denk dat het wel aardig is dat er voorzieningen worden aangeboden voor taakcombineerders. Alle voorzieningen in het dorp worden daarbij betrokken, niet alleen de mfa. Niet allemaal hun eigen bedoeninkje, dat is een bedrijfsverzamelgebouw. Dit gevaar bestaat vooral in grote dorpen. In een klein dorp hebben mensen meerdere functies in het dorp. Hoe een mfa wordt, hangt niet alleen af van de grootte van het dorp, maar ook van de cultuur van het dorp”.*

Jeugd

Er zijn dorpen die bijvoorbeeld liever geen jongeren willen in het dorpshuis. Dit heeft de welzijnsorganisatie (tevens beheerder van het dorpshuis) niet geaccepteerd. Bewoners moeten leren met elkaar om te gaan. De jongeren zijn wel in het dorpshuis terecht gekomen. Een ander heikel punt is de baromzet die verenigingen willen. Drank schenken doet de welzijnsorganisatie niet, terwijl voor de verenigingen baromzet wel heel belangrijk is. Een andere dorpshuisbestuurder geeft aan dat in haar dorp de ouderen juist heel blij zijn met de jongeren. *“In het dorp is de school wegens verbouwing een tijdje weggeweest en toen was het in het dorp doodstil”.* Nu wordt de overlast ook deels door de regelgeving veroorzaakt. Er mag niet meer in het gebouw gerookt worden, dus staat iedereen buiten te roken. Natuurlijk levert dit lawaai op.

Regelgeving

Dorpshuisbestuurders krijgen steeds meer te maken met toenemende regelgeving en de bijbehorende controles. Dorpshuisbestuurders vinden het moeilijk om het dorpshuis nog

gezellig te houden, want slingers ophangen mag niet meer, in verband met de brandveiligheid. Ook mag er in dorpshuizen niet meer gerookt worden. Dorpshuizen zijn veel tijd en geld kwijt met het naleven van de regelgeving. Een aanwezige van een welzijnsorganisatie geeft aan dat er wel een grens wordt bereikt in de verantwoordelijkheid die op schouders van vrijwillige dorpshuisbestuurders ligt.

Beheer

Er blijkt een groot verschil te zijn tussen de beheerssystemen van dorpshuizen. Sommigen worden volledig beheerd door de gemeente en anderen krijgen geen cent. *Door de rijksoverheid wordt gestimuleerd meer te gaan werken en anderzijds wordt er steeds meer geprivatiseerd. Hoe krijg je mensen nog zover dat ze ook nog tijd hebben voor vrijwilligerswerk?* Er wordt in het algemeen veel te laat nagedacht over hoe het beheer geregeld moet worden. Dat moet aan het begin duidelijk worden en ook hoeveel geld daar beschikbaar voor is. Tevens moet er goed nagedacht worden over wat de consequenties zijn als je een groter gebouw neerzet (met provinciaal en EU-geld) dan dat er nu staat. Een groter gebouw leidt vaak tot huurverhogingen, waardoor mogelijk plaatselijke verenigingen de huur niet kunnen opbrengen en daardoor niet meer komen. Het is daarom van belang dat vooraf duidelijk wordt hoeveel geld de politiek over heeft voor behoud en beheer van dorpshuizen.

Bijlage D Verslag focusgroep dorpsbelangen, vertegenwoordigers van dorpen, gehouden op 27 juni 2006

Aanwezig: 6 vertegenwoordigers van dorpsbelangen, waaronder een vertegenwoordiger van senioren en een lerares; gespreksleider mevrouw J. Tuinstra (onderzoeker) en mevrouw J. de Witt, (onderzoeker/notulist). De genodigden komen uit drie dorpen, van verschillende grootte, van drie verschillende gemeenten.

In het groepsinterview stonden de verwachte effecten van multifunctionele dienstencentra (mfd's) centraal. De reacties van de groepsleden staan daarbij centraal. Er werd in deze bijeenkomst uitgebreid gereageerd. De meeste genodigden hadden het over multifunctionele accommodaties (mfa's) of multifunctionele centra (mfc's). In dit verslag wordt de multifunctionele accommodatie (mfa) gebruikt. Een mfa wordt breed geïnterpreteerd, conform de beschreven definitie (zie de definitie in de inleiding). De verwachte effecten van de mfd's zijn onderzocht aan de hand van de volgende aspecten van leefbaarheid: voorzieningen, woonomgeving, sociale contacten, werkgelegenheid en invloed plaatselijk bestuur. Tevens kunnen er effecten verwacht worden ten aanzien van de bevolkingssamenstelling. Deze zes thema's zijn besproken en vervolgens zijn de geïnterviewden gevraagd gezien welke thema's de meeste of sterkste effecten verwacht worden en deze te rangschikken. Hieruit kwam naar voren dat de effecten van mfa's het meest verwacht worden op het voorzieningenniveau (inclusief activiteiten) en sociale contacten. Deze twee thema's worden het eerst beschreven. Daarna volgen de overige thema's.

1. Voorzieningenniveau, activiteiten en diensten

De aanwezige dorpsbewoners verwachten dat zoveel mogelijk voorzieningen behouden blijven. *“Alles onder één dak, daar zit een lager kostenplaatje aan dan als ieder een eigen gebouw heeft. Zeker in de tijd met al die bezuinigen.”* Een geïnterviewde uit een klein dorp geeft aan: *“Vroeger was er in ons dorp een gemeentehuis, waar iedereen naar binnenliep met zijn vragen. Nu moeten we 20 minuten met de bus (als die al rijdt) naar het centrumdorp. Ik zou graag een loketfunctie in mijn dorp terugzien. Ook is in ons dorp de bank weg. In het centrumdorp is eigenlijk alles nog: “We hebben een bank, een supermarkt, een bakker, een openlucht zwembad... “*In het kleine dorp daarentegen zijn nog wel wat voorzieningen, maar die zijn heel autonoom, erg op zichzelf. *“Nu is de bibliotheek 2 keer per week een paar uurtjes open in het kleine dorp. De angst is in het dorp dat de gemeente zegt dat er maar een bibliotheekbus moet komen. Als de krachten gebundeld worden dan is de kans kleiner dat de bibliotheek weg moet uit haar mooie locatie (overleven). Je deelt dan de kosten van de centrale verwarming, huur enzovoort.”*

De geïnterviewden zijn het er over eens dat hun gemeenten niet van plan zijn een loketfunctie te realiseren. Gemeenten vinden dat te gevaarlijk. Dat is uiteraard een dooddoener, maar die loketfunctie komt er niet, is de verwachting. Wel wil de gemeente mee werken aan informatievoorziening. Als er vrijwilligers zijn in het dorpshuis wil de gemeente best mee werken aan een computer enzo. De aanwezigen verwachten dus dat mfa's ervoor kunnen

zorgen dat voorzieningen behouden blijven en niet dat verdwenen voorzieningen terugkomen.

2. Sociale contacten

Eén geïnterviewde geeft aan dat hij hoopt dat met een mfa er weer een centrumfunctie komt in het dorp, een kloppend hart. Dat daarmee weer meer saamhorigheid komt. *“Dat de badmintonners in de pauze eens praten met het mannenkoor.”*

“Met sociale contacten is het heel moeilijk om aan te geven hoe het precies werkt. Je spreekt vaak iemand omdat je hem tegenkomt. Zitten ze allemaal verspreid, dan ga ik niet alle café’s af. Je ziet mensen elkaar treffen die elkaar niet verwachten te zien. Je creëert zo enorme saamhorigheid”. Een andere geïnterviewde reageert daarop met: “Dat herken ik wel. Zo kom ik op een avond na een vergadering van dorpsbelangen in het dorpscafé wel tien mensen tegen waar ik een praatje mee maak. Je denkt niet vaak “die moet ik spreken”, maar als je elkaar dan even tegenkomt zeg je niet alleen ‘dag’, je vraagt ook even hoe het met hem gaat of hoe de vakantie was. De toegevoegde waarde van sociale contacten voor een dorp is enorm.” Het leeft blijkbaar wel. In het nieuwe ontwerp voor het ouderensteunpunt is ook ruimte voor een dorpsplein, met een kapper en een tabakswinkeltje, ach nee dat komt er waarschijnlijk niet Daarop wordt enthousiast gereageerd met het volgende: *“daar krijg je dus hangplekken en hangouderen”*. Uit dat ontwerp met een dorpsplein blijkt dat ontmoetingen heel belangrijk zijn. Als de school samen met de peuterspeelzaal onder één dak zit, dan zijn de lijnen ook heel kort.

De meeste contacten tref je nog steeds aan op het schoolplein. Daar leer je je achterburen kennen. Tot groep 4, en dan is dat afgelopen. Dan zijn er andere activiteiten waar je mensen ontmoet. *“Ik had laatst mijn rijbewijs laten verlengen. Ik moest daar een kwartier wachten en heb met iemand uit een naburig dorp gesproken. Laatst kwam ik hem weer tegen en toen was het “hoi”, net alsof je al vrienden bent. Dat is me heel veel waard. Laten we alstublieft geen koude Drenten worden. Je herkent een vakantieganger altijd direct. Die schrikken als je ze groet, of kijken om zich heen of je hen wel bedoelt.”*

In een mfa kunnen nieuwe ideeën worden opgedaan doordat je elkaar ontmoet, wat meer activiteiten oplevert in het dorp. Als je elkaar ontmoet, dan zeg ik best vaak “dat moeten we eens doen”. In ieder geval kun je mensen interesseren voor activiteiten. **Samengevat:** er ontstaan nieuwe, innovatieve en creatieve dingen, omdat er verbindingen ontstaan.

3. Woonomgeving

Veel jonge mensen willen een school in hun dorp hebben. Is die er niet, dan komen er geen jonge gezinnen. Veel autochtonen verdwijnen. De woningen/boerderijtjes zijn erg duur en daar komen de oudere import op af. Sommige mensen komen hier vooral wonen om de mooie, rustige omgeving. Eén van de geïnterviewden zegt: *“Dat lijkt me vreselijk ongezellig zo’n woondorp. Ik kom van oorsprong uit het Westland. Ik ben bewust in Drenthe komen wonen. Ik wilde weg uit het westen. Wat me hier is opgevallen is de ruimte voor sociale contacten. Maar vooral toch het hele gebeuren in het dorp, met de toneelvereniging, met de sportverenigingen, met de wereld aan zaken die er gebeurt. In een dorp verderop had ik niet willen wonen. Daar gebeurt niets.”* Een andere geïnterviewde roept: *Maar dat is niet vanzelfsprekend. Wij zullen er wel met zijn allen voor*

moeten zorgen. De mensen kopen steeds meer boodschappen in de naburige stad, om naar een discounter te gaan. Mensen denken dat hun dorpswinkel veel duurder is en dat hun auto gratis rijdt. Zo verdwijnen de winkeliers. Ze (de winkeliers) zijn er ook wel zelf voor verantwoordelijk. De winkeliers in ons dorp gaan zich bij elkaar op een plein vestigen, daar zijn plannen voor. Nu zijn ze nog verspreid in het dorp. Je creëert een centrumfunctie, daar komen mensen op af. Dorpen met een plein hebben een centrumfunctie, dan kunnen mensen elkaar ontmoeten. Voor sommige dorpen is zo'n centrum moeilijker te realiseren.

4. Werkgelegenheid

"Bij ons komt er geen werkgelegenheid bij. Er ontstaan geen nieuwe organisaties, enkel verhuizingen." Bij de andere dorpen ook niet. De beheerder is er al, dus dat komt er niet bij. Er komen wel meer vrijwilligersbanen bij. De bibliotheek draait bijna helemaal op vrijwilligers. In Gelderland worden alle bibliotheekmedewerkers betaald. Hier niet. En verzorgingshuizen draaien ook al voor een deel op vrijwilligers. En daar hoeven we niet trots op te zijn.

Conclusie: er wordt geen extra werkgelegenheid verwacht met de komst van een multifunctionele accommodatie.

5. Invloed op / contacten met plaatselijk bestuur

De relatie met het gemeentebestuur is veranderd sinds de gemeenten zijn heringedeeld. Een aantal dorpsbelangenverenigingen is toen ook opgericht. Daarvoor zag je de bestuurder ook op het tennisveld, nu ze verderop zitten niet meer. *"Nu we een dorpsbelangenvereniging zijn, worden we vaker geraadpleegd door de gemeente. Maar we worden ook kritischer over de bestuurder. Wij zijn eens gevraagd mee te denken over welke voorzieningen het dorp het belangrijkste vindt. Dorpsbelangen heeft een enquête gehouden. De verenigingen kregen voorheen veel subsidie, nu veel minder. Het is fijn dat de dorpsgemeenschap wordt gekend in dit soort bezuinigingsbesluiten. Dat gebeurt niet overal. De dorpshuizen hebben in onze gemeente prioriteiten gekregen. Voor elke kern wordt, indien er behoefte is, een dorpshuis behouden of gerealiseerd. Maar er zitten wel verschillen in de regio's. Er zijn delen van Drenthe waar bijna geen dorpshuizen zijn en in andere delen zijn er juist wel veel dorpshuizen. In een ander (klein) dorp kijkt echter het gemeentebestuur niet om naar het dorp. Daar zijn bijna geen contacten meer met het gemeentebestuur.*

Op de vraag of een multifunctionele accommodatie bijdraagt aan meer invloed op het plaatselijk bestuur en meer contacten met hen, wordt wisselend gereageerd. Deels hangt het af van de gemeentebestuurder. Anderzijds verwacht men dat men sterker staat tegenover het gemeentebestuur. Als er tien verenigingen zijn en die zijn apart gehuisvest, dan ben je kwetsbaar. Indien je samen bent, praat je meer met elkaar en word je hechter. Je wordt dan een sterkere partij tegenover de gemeente. Dit houdt niet in dat er meer betrokkenheid is, maar de verhouding wordt anders. *Je kunt de vraag ook omdraaien: hoe hechter de activiteiten gemeenschappelijk georganiseerd worden, hoe nadrukkelijker de bestuurder de behoefte krijgt bij die clubs langs te gaan.* In ons dorp zijn we heel actief, er is veel te doen. De gemeente hoeft niet te proberen hier iets weg te halen, dan krijgen ze het hele dorp over zich heen.

6. Bevolkingssamenstelling

De invloed van een mfa op de bevolkingssamenstelling is niet expliciet aan bod geweest. Wel is bij het thema woonomgeving al het belang van een basisschool aangegeven voor behoud van jonge gezinnen. *“En als er geen winkel meer is, verdwijnen de ouderen.”* Ook is de relatie tussen de dure woningen en oudere import besproken (zie eerder). Ook is het volgende nog gezegd over dit thema: *“De bevolkingssamenstelling doet wel wat. Toen ik er kwam wonen was er een eenzijdige straat. Iedereen jong. Nu is er een gemêleerde samenstelling. Dat doet de sfeer goed”*.

7. Conclusie en laatste opmerkingen

Welke effecten optreden bij een multifunctionele accommodatie, hangt af van wat er nu is en wat voor mfa het wordt. De aanwezigen verwachten vooral wat van de sociale contacten en de voorzieningen. Dat zijn de belangrijkste twee. Dat beïnvloedt de rest. De veranderingen in de woonomgeving zijn dus indirect effecten. Ten aanzien van de werkgelegenheid verwacht men helemaal geen effecten en ten aanzien van bestuurlijke betrokkenheid misschien wat.

Tot slot is er nog een discussie geweest over wat er in een multifunctionele accommodatie komt, waar die komt en wat nu eigenlijk multifunctioneel is. In alle drie de dorpen wordt/is de school erbij betrokken. De scholen hebben nieuwbouw nodig. Er worden “brede scholen” gerealiseerd voor taakcombineerders. In het grote dorp is ook al een multifunctioneel dorps huis. *“Bij ons in het dorps huis zitten de clubs, welzijnswerkers, fysiotherapeuten, bibliotheek en de sporthal.”* Uit de verhalen valt één van de dorpsbewoners op dat de gezondheidssector niet aan de mfa-projecten is gekoppeld.

De vraag is ook of zo’n mfa nu in het centrum van het dorp moet komen of aan de rand. Een geïnterviewde heeft nu een ouderenloket in het centrum. Hij ziet het niet zitten om straks naar de rand van het dorp te verhuizen met het ouderenloket. *“Het ligt er een beetje aan wie/wat er in het multifunctioneel centrum komt. Als er een school bij betrokken is dan komt deze sneller aan de rand van het dorp, want scholen hebben de ruimte nodig. Als je een dorps huisfunctie in een mfa creëert, dan ben je met een plek in het centrum van het dorp beter af.”*

Er wordt gediscussieerd of inderdaad alles in één gebouw moet komen. Je moet niet een te groot centrum willen. Dat is niet overzichtelijk meer. Zoveel kantoren, zoveel parkeerplaatsen... dat kost ook ruimte. Je moet ook dingen uit elkaar halen en niet alles bijeen doen, dan wordt het te groots.

“Dit gesprek laat zien dat het niet in één gebouw hoeft te zijn, maar wel één organisatie. Bij een mfa is het belangrijk dat dorpsbewoners, ontwerpers creatief omgaan met ruimtes, dat is multifunctioneel. Leraren vinden het bijvoorbeeld niet altijd fijn als er ’s avonds in het leslokaal wordt geoefend door de muziekvereniging, maar vroeger sleutelde de wielervereniging in de winter ook in een leslokaal aan de fietsen, maar dat kwam omdat het hoofd van de school ook lid van de wielersclub was.”

Bijlage E Vragenlijst sociale contacten

Deze vragenlijst bestaat uit twee delen: (1) vragen over uzelf en uw woonsituatie en (2) vragen over de contacten die u heeft in uw dorp.

We beginnen met een paar vragen over uzelf en uw woonsituatie.

1. In welke plaats woont u?

- Bovensmilde
- Gieterveen of Nieuwediep
- Koekange of Koekangerveld
- Nieuw-Buinen

2. Wat is uw geslacht?

- man
- vrouw

3. Wat is uw leeftijd? (getal)

4a. Uit hoeveel personen bestaat uw huishouden?

4b. Hoe is uw woonsituatie?

- ik woon alleen (ga door naar vraag 8)
- ik woon bij mijn ouders/verzorgers (ga door naar vraag 8)
- ik woon met partner zonder kind(eren) thuis (ga door naar vraag 8)
- ik woon met partner en kind(eren) thuis
- ik woon alleen met kind(eren) thuis
- ik woon anders (ga door naar vraag 8)

5. Hebt u kinderen in de leeftijd van 0 tot 12 jaar?

- ja
- nee (ga door naar vraag 8)

6. Hoe hebt u de kinderopvang nu geregeld? (meerdere antwoorden mogelijk)

	van toepassing	niet van toepassing
a. ik en/of mijn partner ben/is thuis voor de kinderen	☐	☐
b. ik heb opvang zelf geregeld (informeel) zoals oppas van familie, vrienden, kennissen of buren	☐	☐
c. ik heb opvang geregeld via bemiddeling zoals gastouders, nanny of au pair	☐	☐
d. ik heb opvang geregeld via georganiseerde/professionele opvang (kinderopvang, voor- en naschoolse opvang)	☐	☐
e. anders, namelijk	<input type="text"/>	

7. Zou u (meer) willen werken indien er (extra) kinderopvang is in het dorp?

- ja
- misschien
- nee
- niet van toepassing

8. **Wat is uw hoogst voltooide opleiding?** (indien u nu nog dagopleiding volgt, kruis dan aan welke opleiding/school u nu volgt) (*één antwoord aankruisen*)

- Basisonderwijs (lagere school, basisschool)
- Lager/voorbereidend beroepsonderwijs (LBO/VMBO) of middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (zoals MAVO, VMBO)
- Middelbaar beroepsonderwijs (MBO) of hoger algemeen voortgezet onderwijs (HAVO/VWO)
- Hoger beroepsonderwijs (HBO) of wetenschappelijk onderwijs (universiteit)

9. **Wat zijn uw belangrijkste dagelijkse bezigheden?** (*indien nodig: meerdere antwoorden mogelijk*)

- ik werk
- ik ga naar school
- ik doe het huishouden, ik verzorg de kinderen (indien van toepassing)
- ik doe vrijwilligerswerk
- ik doe (diverse) andere dingen

10. **Doet u uw dagelijkse bezigheden in het dorp waar u woont?**

- ja, voor het grootste deel wel
- nee, voor het grootste deel niet
- deels wel, deels niet

11. **Hoe lang woont u al in uw dorp?**

- korter dan 1 jaar
- tussen 1 jaar tot 5 jaar
- tussen 5 jaar tot 10 jaar
- 10 jaar of langer

De volgende vragen gaan over contacten met dorpsbewoners

Nu volgen er enkele vragen waarin over dorpsbewoners wordt gesproken. Bij dorpsbewoners kunt u denken aan uw buren, kennissen die u van een vereniging kent, mensen die u op straat ontmoet, maar ook uw familie of collega's die in het dorp wonen.

Wilt u per vraag het antwoord aankruisen dat het beste bij u past?

12. **Hoe vaak komt het voor dat u en een dorpsbewoner:**

	niet / 0 keer	zo'n 1 à 2 keer per jaar	zo'n 1 à 2 keer per maand	zo'n 1 à 2 keer per week	dage- lijks
a. zomaar een praatje met elkaar maken?	☐	☐	☐	☐	☐
b. gezellig bij elkaar op bezoek komen?	☐	☐	☐	☐	☐
c. elkaar praktische hulp aanbieden bij alledaagse klusjes?	☐	☐	☐	☐	☐
d. elkaar persoonlijke dingen vertellen?	☐	☐	☐	☐	☐

De volgende vraag gaat over dezelfde contacten als de vorige vraag, maar met de volgende vraag willen we graag weten hoe u het aantal keren van deze contacten ervaart.

13. Wat vindt u van het aantal keren dat u en een dorpsbewoner:

	te weinig	precies goed zo	gebeurt te vaak
a. zomaar een praatje met elkaar maken?	☐	☐	☐
b. gezellig bij elkaar op bezoek komen?	☐	☐	☐
c. elkaar praktische hulp aanbieden bij alledaagse klusjes?	☐	☐	☐
d. elkaar persoonlijke dingen vertellen?	☐	☐	☐

14. Kunt u aangeven hoe vaak u uw dorpsgenoten spreekt op de volgende locaties?

	niet van toepassing	niet / 0 keer	1 à 2 keer per jaar	1 à 2 keer per maand	1 keer per week	dagelijks
a. op straat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. op/bij het schoolplein	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. in het dorpshuis/café	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. bij een vereniging	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e. in de winkel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f. (bij iemand) thuis	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g. elders	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Via welke vereniging(en) neemt u deel aan activiteiten in uw dorp? (meerdere antwoorden mogelijk)

- geen enkele vereniging (ga door naar vraag 17)
- sportvereniging
- gezelligheidsvereniging (bijv. klootschietvereniging, kaartclub)
- vereniging plaatselijk belang, buurtvereniging, dorpsbelang
- culturele vereniging (bijv. toneel/zang, leesclub)
- kerkgenootschap
- anders, namelijk

16. Hoe vaak hebt u contact in verenigingsverband in uw dorp?

	niet van toepassing	niet / 0 keer	1 à 2 keer per jaar	1 à 2 keer per maand	1 keer per week	dagelijks
a. sportvereniging	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. gezelligheidsvereniging	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. vereniging plaatselijk belang, buurtvereniging	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. culturele vereniging	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e. kerkgenootschap	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f. Anders	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Tot slot nog enkele uitspraken over uw dorp.

17. Kunt u per uitspraak aangeven in hoeverre u het daarmee eens of oneens bent?

	helemaal eens	eens	neutraal	oneens	helemaal oneens	geen mening
a. De mensen kennen elkaar nauwelijks in deze buurt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. In deze buurt gaat men op een prettige manier met elkaar om.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Ik voel mij thuis bij de mensen in deze buurt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijst. U kunt de vragenlijst in bijgevoegde envelop doen en dichtplakken. De vragenlijst wordt vanaf 29 november 2006 opgehaald. Een vrijwilliger geïnstrueerd door het Onderzoeksbureau komt dan twee keer bij u langs. Mocht u beide keren niet thuis zijn, dan laat onze vrijwilliger een berichtje met antwoordnummer achter, waar u de vragenlijst heen kunt sturen.

eventuele opmerkingen

Bijlage F Responsoverzichten

Responsoverzicht Bovensmilde

		Populatie ¹	Onderzoeksgroep	Toets
Aantal inwoners	totaal	3540	328	
Geslacht	mannen	1790 (51%)	172 (52,9%)	$\chi^2 = 0,7$
	vrouwen	1750 (49%)	153 (47,1%)	
Leeftijd	0 tot 15 jaar	20%	4 (1,2%)	$\chi^2 = 117^{**}$
	15 tot 25 jaar	12%	14 (4,3%)	
	25 tot 45 jaar	27%	103 (31,4%)	
	45 tot 65 jaar	31%	141 (43,0%)	
	65 jaar en ouder	11%	66 (20,1%)	
Huishoudens	totaal	1360	328	
	gemiddeld (grootte)	2,5	2,7	t=2,3*
	eenpersoons	21%	51 (15,5%)	$\chi^2 = 7,9^*$
	zonder kinderen	35%	134 (40,9%)	
	met kinderen	44%	143 (43,6%)	

¹ Bron: CBS Statline (cijfers op 1 januari 2005)

* $p \leq .05$

** $p \leq .01$

Responsoverzicht Gieterveen

		Populatie ¹	Onderzoeksgroep	Toets
Aantal inwoners	totaal	1260	283	
Geslacht	mannen	650 (52%)	143 (51%)	$\chi^2 = 0,9$
	vrouwen	610 (48%)	139 (49%)	
Leeftijd	0 tot 15 jaar	18%	2 (1%)	$\chi^2 = 83^{**}$
	15 tot 25 jaar	8%	8 (3%)	
	25 tot 45 jaar	28%	87 (31%)	
	45 tot 65 jaar	32%	121 (43%)	
	65 jaar en ouder	14%	64 (23%)	
Huishoudens	totaal	510	280	
	gemiddeld (grootte)	2,4	2,60	t=2,7**
	eenpersoons	20%	43 (15%)	$\chi^2 = 3,9$
	zonder kinderen	42%	127 (45%)	
	met kinderen	38%	110 (39%)	

¹ Bron: CBS Statline (cijfers op 1 januari 2005)

* $p \leq .05$

** $p \leq .01$

Responsoverzicht Koekange

		Populatie ¹	Onderzoeksgroep	Toets
Aantal inwoners	totaal	2380	337	
Geslacht	mannen	1200 (50%)	163 (48%)	$\chi^2 = 0,6$
	vrouwen	1180 (50%)	174 (52%)	
Leeftijd	0 tot 15 jaar	19%	1 (0%)	$\chi^2 = 142^{**}$
	15 tot 25 jaar	10%	9 (3%)	
	25 tot 45 jaar	26%	99 (29%)	
	45 tot 65 jaar	30%	131 (39%)	
	65 jaar en ouder	14%	97 (29%)	
Huishoudens	totaal	930	335	
	gemiddeld (grootte)	2,5	2,61	t=1,5
	eenpersoons	20%	66 (20%)	$\chi^2 = 5,0$
	zonder kinderen	42%	142 (42%)	
	met kinderen	38%	127 (38%)	

¹ Bron: CBS Statline (cijfers op 1 januari 2005)

* $p \leq .05$ ** $p \leq .01$

Responsoverzicht Nieuw-Buinen

		Populatie	Onderzoeksgroep	Toets
Aantal inwoners	totaal	5020	299	
Geslacht	mannen	2520 (50%)	139 (47%)	$\chi^2 = 1,5$
	vrouwen	2500 (50%)	158 (53%)	
Leeftijd	0 tot 15 jaar	20%	1 (0%)	$\chi^2 = 124^{**}$
	15 tot 25 jaar	11%	11 (4%)	
	25 tot 45 jaar	29%	89 (30%)	
	45 tot 65 jaar	27%	125 (42%)	
	65 jaar en ouder	13%	71 (24%)	
Huishoudens	totaal	2020	297	
	gemiddeld (grootte)	2,4	2,55	t=2,0*
	eenpersoons	23%	55 (19%)	$\chi^2 = 5,3$
	zonder kinderen	34%	118 (40%)	
	met kinderen	42%	124 (42%)	

¹ Bron: CBS Statline (cijfers op 1 januari 2005)

* $p \leq .05$ ** $p \leq .01$

Bijlage G Activiteiten- en dienstenoverzichten

Bovensmilde

Activiteiten- en dienstenoverzicht	Aanwezigheid
Gezondheidszorg	
Huisarts	Ja, een praktijk met drie huisartsen en één solist + 2x spreekuur van Asser huisarts in de Molukse wijk
Tandarts	Nee
Apotheek	Nee
Fysiotherapie	Ja, twee praktijken voor fysiotherapie en één voor Mensendieck
Verzorgingshuis	Nee
Verpleeghuis	Nee
Consultatiebureau	Ja, spreekuur bij de kerk
Thuiszorg	Ja, Icare, Samenzorg en in Smilde
Geestelijke gezondheidszorg	Assen, Hoogeveen
Spoedeisende hulp	Assen, Groningen, Emmen en Hoogeveen
Mantelzorg/ informele zorg	Ja, 2x vanuit Stichting Welzijn Midden Drenthe en vanuit Molo Oekoe
Maaltijdverstrekking	Ja, via Smilde
Persoonsalarmering	Ja
Klusjes in en om het huis	Ja, via loket zorg- en dienstverlening
Alternatieve therapie	3 x
Verenigingen	Ja, Rode Kruis sociale hulp Smilde
Overig	Ja, groep zorgers voor PGB
Onderwijs en kinderopvang	
Basisschool	Ja, OBS en CBS
Voortgezet onderwijs	Nee, Assen
Peuterspeelzaal	Psz 't Prullenmandje
Gastouderopvang	Via ouders van school
Kinderopvang	Nee, in Smilde
Buitenschoolse opvang	Nee
Verenigingen	Nee
Overig	Project Maximale Score i.s.m. Molo Oekoe, bibliotheek en Icare; samenwerking Molo Oekoe met Raad voor de Kinderbescherming
Openbaar vervoer	
Trein	Assen
Bus	Ja, 2 lijnen, Assen-Drachten 31x; Assen-Meppel 15x per dag
Vraagafhankelijk lijngebonden	Nee

Activiteiten- en dienstenoverzicht	Aanwezigheid
Collectief vraagafhankelijk vervoer	Nee
Treintaxi	Ja
Verenigingen	Nee
Overig	
Sport	
Gymnastiekzaal	Ja, 2x
Sportvelden	Ja, sportcomplex
Sporthal	Nee
Zwembad	Nee
Sportverenigingen	Ja 14x; Cordaad, sportver. WIK, ijsver., , menver., taekwondo, voetbal 3x, volleybal, biljart, hengelver., klaverjas-, motorclub, SV Boas.
Overig	Gymnastiekcommissie SV Hoogersmilde, Sportique fitnesscentrum, ijsbaan
Cultuur	
Bibliotheek	2 dagen open mi en av
Muziekschool	Nee
Kunstzinnige vorming	Ja, Koffertje Kunst
Museum	Nee
Omroep	Nee
Cultureel centrum	Nee
Verenigingen	Ja, literatuurclub, 7 koren, 3 muziekver., theatergroep, 2 dansgroepen, streetdance
Overig	Kaiser Keramiek met cursussen. Teken- en schilderlessen voor kinderen.
Recreatie en ontmoeting	
Dorpshuis	Nee
Kerk	4x: Molukse Evangelische Kerk, PKN gemeente Bovensmilde (2 kerken), Apostolisch Genootschap Smilde
Speeltuin	Meerdere speelplekken
Soos jongeren	Ja, in Molo Oekoe
Soos ouderen	Ja, in Molo Oekoe
Dorpsfeest	Ja + multiculturele feesten
Bioscoop	Nee
Hangplek	Ja, informeel
Park	Ja
Verenigingen	Ja, SOW jeugdraad Bovensmilde Oranjefeestver., Chr. Vrouwenver. NBvP, Hervormde vrouwenver., Passage, 2 kerkelijke Molukse vrouwenverenigingen; 2 kookgroepen
Overig	Wijkcentrum Molo Oekoe, basis voor ± 20 lokale en

Activiteiten- en dienstenoverzicht	Aanwezigheid
	interlokale verenigingen + landelijke activiteiten + mogelijkheid voor taakgestraften. Wijkblad Bersama.
Commerciële dienstverlening	
Supermarkt	Ja
Bakker / slager / groentewinkel	Ja, slager
Café / restaurant	Ja, 1x
Bank	Nee
TPG-mini-agentschap	Ja
Verenigingen	Ja, KMTP Groei en Bloei.
Overig	Alg. begraafplaats, markt, bedrijven waaronder minikraanverhuur, adm. en belastingkantoor, timmer- en klussenbedrijven, sportmassage, garage, meteorologie, droogbloemen en loonbedrijf.
Overige dienstverlening	
Politiepost	Nee
Gemeenteloket	Nee
Internetcafé	Nee
Belangenverenigingen	Wijkraad RMS Bovensmilde; Buurtver. Boveneind Bovensmilde; St. Leefklimaat Bovensmilde.
Natuur- en milieuverenigingen	Ja, WNF.
Ideële verenigingen	Ja, Amnesty International groep Bovensmilde, werkgroep SzeK Bovensmilde, ver. voor nieuwkomers en ver. voor Hulp voor de Molukken.
Overig	Gemeentebelangen Smilde, Beilen, Westerbork, Aulavereniging Smilde; begrafenis-uitvaartver. Bovensmilde, St. Welzijn Midden Drenthe

Gieterveen

Activiteiten- en dienstenoverzicht	Aanwezigheid
Gezondheidszorg	
Huisarts	Nee
Tandarts	Nee
Apotheek	Nee
Fysiotherapie	Nee
Verzorgingshuis	Nee
Verpleeghuis	Nee
Consultatiebureau	Spreekuur in het dorpshuis
Thuiszorg	Nee, vanuit Meppel, Hoogeveen of Steenwijk
Geestelijke gezondheidszorg	Nee, in Assen
Spoedeisende hulp	Nee in Assen
Mantelzorg/ informele zorg	Via Stichting Welzijn Aa en Hunze
Maaltijdverstrekking	De Dis
Persoonsalarmering	Ja
Klusjes in en om het huis	Via Stichting Welzijn Aa en Hunze voor ouderen; de Knoper is er voor alle particulieren en verbindt deze met ondernemers in de buurt.
Alternatieve therapie	2x
Verenigingen	Nee
Overig	
Onderwijs en kinderopvang	
Basisschool	Ja, samenwerkingschool
Voortgezet onderwijs	Nee
Peuterspeelzaal	Ja, 2 groepen
Gastouderopvang	Nee
Kinderopvang	Nee
Buitenschoolse opvang	Nee
Verenigingen	Ja, vereniging basisschool Gieterveen
Overig	
Openbaar vervoer	
Trein	Nee
Bus	Nee
Vraagafhankelijk lijngebonden	Ja, buurtbus Gieten–Stadskanaal, 6x per dag
Collectief vraagafhankelijk vervoer	Nee
Treintaxi	Nee
Verenigingen	Ja, buurtbusvereniging
Overig	

Activiteiten- en dienstenoverzicht	Aanwezigheid
Sport	
Gymnastiek/sportzaal	Ja
Sportvelden	2 voetbalvelden
Sporthal	Nee
Zwembad	
Sportverenigingen	Ja, 9 (voetbal, biljart (2x), jeu de boules, ijs, gymnastiek, hengelsport, volleybal, tennis)
Overig	Natuurijsbaan, tennisbaan en 2 jeu de boulesbanen
Cultuur	
Bibliotheek/ Bibliobus	Ja, 130 min
Muziekschool	Nee
Kunstzinnige vorming	Via school
Museum	Nee
Omroep	Nee
Cultureel centrum	Nee
Verenigingen	Ja, 2 koren, een toneelvereniging
Overig	Atelier, geen publieksactiviteiten
Recreatie en ontmoeting	
Dorpshuis	Ja, het Dorpshuis
Kerk	prot. gemeente, dienst op zondag
Speeltuin	Ja
Soos jongeren	Ja, wekelijks
Soos ouderen	Ja
Dorpsfeest	Ja; jaarmarkt
Bioscoop	Nee
Hangplek	Nee, 1x per week ontmoeting in ijsverenigingsgebouwtje
Park	Nee
Verenigingen	Ja, activiteitenvereniging, speeltuinvereniging, 3 vrouwenverenigingen, Oranjevereniging, stijdansen.
Overig	Kinderclub (gemiddeld 25-30 kinderen van groep 1-4 en 15 kinderen van groep 5-8), tienerclub (20-25 jongeren)
Commerciële dienstverlening	
Supermarkt	Ja
Bakker / slager / groentewinkel	Nee
Café / restaurant	Ja
Bank	Nee
Postkantoor/ TPG-servicepunt	Ja
Verenigingen	Ja, handelsvereniging, uitvaartvereniging
Overig	Camping, kapper, bloemencadeauwinkel, cottage

Activiteiten- en dienstenoverzicht	Aanwezigheid
	decorations met workshops, installatiebedrijf, doe-het-zelf, sanitair, parkingware
Overige dienstverlening	
Politiepost	Nee
Gemeenteloket	Nee
Internetcafé	Nee
Belangenverenigingen	Ja, dorpsbelangen, landbouwvereniging, ouderenbond
Natuur- en milieuverenigingen	
Ideële verenigingen	Ja, Stichting Arme kant
Overige verenigingen	

Koekange

Activiteiten- en dienstenoverzicht	Aanwezigheid
Gezondheidszorg	
Huisarts	Ja
Tandarts	Nee
Apotheek	Ja, bij de huisarts
Fysiotherapie	Ja
Verzorgingshuis	Nee
Verpleeghuis	Nee
Consultatiebureau	Spreekuur bij de fysiotherapiepraktijk
Thuiszorg	Meerdere aanbieders
Geestelijke gezondheidszorg	Assen
Spoedeisende hulp	Huisartsenpost in Meppel
Mantelzorg/informele zorg	Steunpunt in Hoogeveen, Contactpunt via Stichting Welzijn De Wolden
Maaltijdverstrekking	Maaltijden van verzorgingshuis rondgebracht via Stichting Kleine Nodenhulp
Persoonsalarmering	Ja
Klusjes in en om het huis	Ja, door vrijwilligers via Stichting Welzijn De Wolden
Alternatieve therapie	Ja, 2x
Verenigingen	EHBO De Wijk/Koekange
Overig	Psychosociale therapie, Buurtnetwerk Jeugdhulpverlening De Wijk/Koekange,
Onderwijs en kinderopvang	
Basisschool	Ja, OBS en CBS
Voortgezet onderwijs	Nee
Peuterspeelzaal	Ja, alle ochtenden
Gastouderopvang	Nee, via De Wijk
Kinderopvang	Nee, via De Wijk
Buitenschoolse opvang	Nee, via De Wijk
Verenigingen	Ver. voor Chr. Primair Onderwijs in Zw Drenthe, afd. Koekange
Overig	
Openbaar vervoer	
Trein	Nee
Bus	Ja, Meppel – Koekange 14x; Ruinerwolde-Koekange - Zuidwolde 11x
Vraagafhankelijk lijngebonden	Nee
Collectief vraagafhankelijk vervoer	Nee
Treintaxi	Nee
Verenigingen	Nee

Activiteiten- en dienstenoverzicht	Aanwezigheid
Overig	
Sport	
Gymnastiekzaal	Ja
Sportvelden	Ja
Sporthal	Nee
Zwembad	Nee
Sportverenigingen	Ja, 9x: klootschieten, ruitervereniging (2x), tennis, voetbal, korfbal, ijsvereniging, bridge en biljart
Overig	Tennisbanen, jeu de boulesbaan
Cultuur	
Bibliotheek/Bibliobus	Bus, 3 haltes in totaal 3 uur en 5 min.
Muziekschool	Hoogeveen geeft les in De Wijk
Kunstzinnige vorming	Nee, via Meppel en Hoogeveen. De volksuniversiteit geeft cursussen in dorpshuis
Museum	Nee
Omroep	Streekradio De Wolden
Cultureel centrum	Nee
Verenigingen	Ja, 4 (historische vereniging, muziekvereniging, 2 koren)
Overig	Dorpsblad De Koegang.
Recreatie en ontmoeting	
Dorpshuis	Ja, De Schakel
Kerk	3
Speeltuin	Ja
Soos jongeren	Ja, jeugdsoos 't Stekkie; Cie. Kerk en Jeugd Geref. Kerk en jeugdwerk Herv. Prot. Kerk
Soos ouderen	Ja, ouderenwerk Koekange/De Wijk
Dorpsfeest	Ja
Bioscoop	Nee
Hangplek	Ja, informeel schoolplein De rozenbottel en jongerenketen, waarbij de SWBO regels probeert op te stellen.
Park	Nee
Verenigingen	Ja, Ver. Van Volksfeesten, Hervormde Vrouwen-dienst, NBvP, Passage, speeltuinver. De Hommel.
Overig	VVV De Wolden, kantoor De Wijk/Koekange/IJhorst
Commerciële dienstverlening	
Supermarkt	Ja
Bakker / slager / groentewinkel	Nee
Café / restaurant	Ja

Activiteiten- en dienstenoverzicht	Aanwezigheid
Bank	Rabo
TPG-servicepunt	Ja, bij de supermarkt
Verenigingen	Ja, Koekanger middenstandsvereniging
Overig	Weekmarkt, veel winkels voor o.a. bloemen, breigaren, elektrische art., huishoudelijke art., drogist, kapper, rijdende winkel, 3 bouwbedrijven, garagebedrijven, rijwielhandel en VIP-bedrijfs-massage.
Overige dienstverlening	
Politiepost	Wijkagent voor De Wijk/Koekange
Gemeenteloket	Nee
Internetcafé	Nee
Belangenverenigingen	Ja, ANBO, PCBO, Dorpsbelangen Koekange
Natuur- en milieuverenigingen	Ja, 2 jagersverenigingen
Ideële verenigingen	Ja, St. Kleine Nodenhulp De Wijk/Koekange, werkgroep Ruinerwold/Koekange St. Rusland Kinderhulp
Overig	Platform lokaal jeugd- en jongerenwerk

Nieuw-Buinen

Activiteiten- en dienstenoverzicht	Aanwezigheid
Gezondheidszorg	
Huisarts	Ja, 2 x + huisartsen Stadskanaal
Tandarts	Ja
Apotheek	Uitleenpost in het dienstencentrum
Fysiotherapie	Ja
Verzorgingshuis	Ja, woon- en zorgcentrum De Wanne
Verpleeghuis	Nee
Consultatiebureau	Spreekuur in het dorps huis
Thuiszorg	Uitleenpost in het dienstencentrum, Icare Meppel e.a.
Geestelijke gezondheidszorg	Assen
Spoedeisende hulp	Stadskanaal
Mantelzorg/informele zorg	Steunpunt zorgloket gemeente Borger-Odoorn en via SWBO
Maaltijdverstrekking	De Wanne en via Stadskanaal
Persoonsalarmering	De Wanne
Klusjes in en om het huis	Icare en Wooncom
Alternatieve therapie	Ja, 2x
Verenigingen	KNV EHBO
Overig	Ouderenadviseur via SWBO
Onderwijs en kinderopvang	
Basisschool	3 openbaar, 2 christelijk
Voortgezet onderwijs	Stadskanaal
Peuterspeelzaal	Ja
Gastouderopvang	Nee
Kinderopvang	Ja, Partoer
Buitenschoolse opvang	Ja, Partoer
Verenigingen	Ja, speel-o-theek
Overig	
Openbaar vervoer	
Trein	Nee
Bus	2 lijnen, lijn 24 en lijn 94, beiden 6x per dag
Vraagafhankelijk lijngebonden	Geen belbus
Collectief vraagafhankelijk vervoer	WVG-taxi
Treintaxi	Nee
Verenigingen	Nee
Overig	
Sport	
Gymnastiekzaal	2 (bij scholen)

Activiteiten- en dienstenoverzicht	Aanwezigheid
Sportvelden	Sportpark Noorderdiep en Parklaan + gymnastiekzaal
Sporthal	1 sportcomplex De Splitting
Zwembad	Ja, de Buiner streng
Sportverenigingen	Ja, 21 (biljart, postduiven, gymnastiek (4), sv ex-hartpatiënten, hengelsport (2), kaarten (2), kegelen, paarden, schaatsen, sjoelen, tennis, volleybal (2), voetbal (2), fietsen, tafeltennis.
Overig	Ijsbaan, 4 tennisbanen bij sportcomplex
Cultuur	
Bibliotheek/Bibliobus	Ja, 4 dagdelen + 2 bushaltes, totaal 65 min.
Muziekschool	Nee, in Stadskanaal
Kunsthinnige vorming	Muziekles op school
Museum	Ja, Keramisch museum Royal Goedewaagen
Omroep	RTV Borger-Odoorn (gemeentelijk)
Cultureel centrum	Nee
Verenigingen	5 koren/zanggroepen, 3 toneelverenigingen en een mandoline-gitaarorkest
Overig	Galerie/atelier de Naaidoos (cursussen en workshops); historisch genootschap
Recreatie en ontmoeting	
Dorpshuis	Dienstencentrum 't Aailaand, Dorpshuis Centrum
Kerk	2 + christengemeente
Speeltuin	Ja, 4 plekken in de wijken
Soos jongeren	Ja, centrum De Buner Monder, prot.chr. jeugdwerk
Soos ouderen	Ja
Dorpsfeest	Pinksterbraderie
Bioscoop	Nee
Hangplek	Ja, niet officieel, bij de sporthal
Park	Ja
Verenigingen	Ja, countryline, bingo, karpetsbowlen, 2 vrouwenverenigingen.
Overig	Verenigingsgebouw Tussendiep bij de kerk Leger des Heils Nieuw-Buinen/Stadskanaal
Commerciële dienstverlening	
Supermarkt	Ja
Bakker / slager / groentewinkel	Bakker en slager
Café / restaurant	Ja
Bank	Rabobank, gaat weg

Activiteiten- en dienstenoverzicht	Aanwezigheid
Postkantoor/ TPG-servicepunt	Ja, servicepunt bij de Spar
Verenigingen	Ja, landbouwvereniging
Overig	Ja, bloemenzaak, cafetaria, rouwcentrum/uitvaartverzorging
Overige dienstverlening	
Politiepost	2 x een dagdeel in de basisschool
Gemeenteloket	Nee, is geweest en wordt gemist
Internetcafé	Ja, in de bibliotheek
Belangenverenigingen	Ja, De Unie, Huurders- en bewonersver., ANBO, ver. Plaatselijk Belang
Natuur- en milieuverenigingen	Ja, bijenteelt, hondentraining, vogelwerkgroep,
Ideële verenigingen	Ja, Unicef
Overig	CDA, CU, St. Florapark,

Kanttekeningen Activiteiten en dienstenoverzicht (bijlage G)

- Iedere vereniging of activiteit met de plaatsnaam er in is opgenomen, evenals wanneer de contactpersoon in de plaats woont.
- Iedere gemeentegids geeft een andere invulling van diensten en activiteiten. Omdat alleen in de tijd wordt vergeleken hoeft dat geen bezwaar te zijn. Aangenomen kan worden dat de gehanteerde systematiek door de gemeente niet wordt gewijzigd.
- Voor ieder dorp zijn drie sleutelfiguren geïnterviewd: iemand van de gemeente; iemand van de gemeentelijke welzijnsstichting en iemand die (zeer) actief is voor het dorp.
- Ook de sleutelfiguren kunnen zorgen voor een verschil in informatie over de dorpen. Drie per dorp is beperkt en kan voor vertekening zorgen. Toch bestaat de indruk dat voorgaande overzichten een goed beeld geven van de activiteiten in het dorp.
- Het streven om ook inzicht te geven in gebruik van de voorzieningen is snel verlaten. Dit vergt een veel grootschaliger onderzoek dan in dit verband gerechtvaardigd is.
- De ervaring leert dat de interviews van sleutelfiguren telefonisch kunnen worden afgenomen.

Bronnen

- Digitale en papieren gemeentegidsen van de gemeenten Aa en Hunze, Midden Drenthe, De Wolden en Borger-Odoorn
- Wikipedia
- Gouden Gids Drenthe
- Informatie van de stichting Welzijn de Wolden over Koekange uit de sociale kaart van de gemeente.
- De Koegang, 2^e jaargang nr. 22, november 2006
- Bovensmilde bruist; informatieboekje over verenigingen, activiteiten en instellingen in Bovensmilde; een uitgave van de Stichting Leefklimaat Bovensmilde, november 2004.
- Cultuurgids Gemeente Borger-Odoorn (niet gedateerd)
- www.beeldendekunstaenhunze.nl (1-11-2006)

Literatuur

- Lammerts, R. & G. Dögan (2004). *Warklik Waor; onderzoek naar economische en sociale participatie en het voorzieningengebruik van bewoners van kleine dorpen in Midden – Drenthe*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- STAMM (2002) *Drenthe door: demografie en dorpshuizen*. Assen.
- Steenbekkers, A., C. Simon, & V. Veldheer (2006). *Thuis op het platteland; de leefsituatie van platteland en stad vergeleken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Witt, J. de & J. Tuinstra (2006). *Leefbaarheid op het Drentse Platteland; een inventarisatie*. Assen: Bestuurscommissie OCWZ provincie Drenthe.
- Ziel, Tj. van de (2006). *Leven zonder drukte; wat stedelingen waarderen in het platteland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.